

T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME
ÖĞRENCİLERİNDE AİLE İÇİ ÇOCUK İSTİSMARI
VE ÖFKE TETİKLEYİCİLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Banu BEKÇİ
2501040342

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. A. Esra İŞMEN GAZİOĞLU

İstanbul, 2006

ÖZ

Araştırma, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde Aile İçi Çocuk İstismarı ile Öfke Tetikleyicileri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, aile içi çocuk istismarı ve öfke tetikleyicileri; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı ve gelir düzeyi değişkenleri açısından incelenmiştir.

Örnekleme, İstanbul ilinin 3 farklı ilköğretim okulunda öğrenim gören 250 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcılar, ilköğretim okullarının 6, 7, 8. sınıflarından, oranlı küme örnekleme yöntemiyle seçilmiştir.

Katılımcılara, bu çalışmada, araştırmacı tarafından geliştirilen “Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu” ve “Öfke Tetikleyicileri Ölçeği” uygulanmıştır. Bunlara ek olarak araştırmaya katılan öğrencilerin bazı demografik özelliklerini tespit etmek için araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” da kullanılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde Pearson Korelasyon Matrisi, Bağımsız Grup “t” Testi, Çoklu Regresyon Analizi, Tek Yönlü Varyans Analizi, LSD ve Tamhane Testi kullanılmıştır.

Yapılan bu araştırmaya göre, Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu’nun Fiziksel İstismar, Gelişimi Destekleme, Suça Yönelme ve Cinsel İstismar, İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit, Eğitim İstismarı, Uygun Olmayan Kural ve Destek şeklindeki tüm alt boyutları ile Öfke Tetikleyicileri Ölçeği’nin Engellenme, Akran İlişkileri, Otorite İlişkileri ve Saldırganlık şeklindeki tüm alt boyutları arasında ilişki bulunmuştur.

Fiziksel İstismar ve Engellenme alt boyutlarında erkek öğrencilerin lehine farklılaşma görülmüştür. On dört yaşında olanların ve orta gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarının daha fazla eğitim istismarı yaşadıkları saptanmıştır. Fiziksel İstismar ve Gelişimi Destekleme alt boyutlarının öfke tetikleyicilerini en yüksek yordama düzeyine sahip değişkenler olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile İçi Çocuk İstismarı, Öfke Tetikleyicileri, Öfke.

ABSTRACT

The study was conducted to evaluate the relationship between the Child Abuse in the Family and Anger Triggers of elementary school students. Besides, these two subjects were examined in terms of age, gender, number of siblings and socio-economic level.

The sample of study was composed of 250 students attending 3 different elementary school in Istanbul. The participants were chosen by proportional cluster sampling method.

The participants were applied “The Scale of Child Abuse in the Family-B Form” which was developed by the researcher in the present study and “Anger Triggers Scale”. In addition, to define demographical characteristics of students, “Personal Questionnaire” which was prepared by the researcher was also used .

Pearson Correlation Matrix, Independent Sample t- Test, One Way ANOVA, Multiple Regression were used to analyze the data.

Results of the study showed that; Child Abuse in the Family Scale- B Form’s subscales which are physical abuse, developmental support, corrupting and sexual abuse, neglect and emotional threat, educational abuse, unsuitable rule and support are related to Anger Triggers Scale’s subscales which are frustration, peer relationships, authority relationships and aggressiveness.

Boy’s physical abuse subscale scores and frustration subscale scores were found to be higher with respect to girls. 14 years old students and middle class students reported more educational abuse than the others. It is found that Anger Triggers were strongly predicted by physical abuse and developmental support.

Keywords: Child Abuse in the Family, Anger Triggers, Anger.

ÖNSÖZ

Bugün dünyanın her yerinde çocuklar evde, okulda, sokakta şiddetin çeşitli şekilleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Toplumların geleceği olan çocuklarımızın beden ve ruh sağlığını ciddi biçimde tehdit eden şiddet; ne yazık ki aile içinde de fiziksel, duygusal, cinsel yönleri ile görülmekte ve çocukların gelişimlerine zarar verici birçok olumsuz sonucu da beraberinde getirmektedir.

Bu çalışma, aile içi çocuk istismarı ile öfke tetikleyicileri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın, çocukların hangi tür istismara maruz kaldığı hakkında genel bir değerlendirme yapabilmek, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin öfkelenmelerine nelerin sebep olduğunu anlamak gibi hususlarda alanda çalışan uzmanlara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde pek çok kişinin desteği ve emeği bulunmaktadır. Öncelikle araştırmamın her aşamasında büyük bir titizlik ve özveri ile yardımcı olan, yol gösterici tutumları ile yönlendiren ve güleryüzü ile beni motive eden, değerli hocam, tez danışmanım; Sayın Yrd. Doç. Dr. Esra İŞMEN GAZİOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim boyunca engin bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım, öğrencisi olma ayrıcalığını taşıdığım, vizyonumdaki değişikliklerin mimarları olan, değerli hocalarım; Sayın Prof. Dr. Haluk YAVUZER'e, Sayın Prof. Dr. Ümit DAVASLIGİL'e ve Sayın Doç. Dr. İrfan ERDOĞAN'a sonsuz teşekkürler ederim.

İstatistiksel analizlerimi yapan ve araştırmam süresince bitmek bilmeyen sorularımı büyük bir anlayış ve içtenlikle cevaplandıran değerli hocam; Sayın Yrd. Doç. Dr. Tolga ARICAK'a çok teşekkür ederim.

Çalışmamın tüm aşamalarında sıkıntı ve mutluluklarımı paylaştığım, görüş ve önerilerinden yararlandığım sevgili arkadaşlarım Çiğdem YAVUZ ve Nur ÇAYIRDAĞ'a teşekkür ederim.

Ve, bana her zaman her yönden destek olan ve güvenen, haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim sevgili babam M. Faruk BEKÇİ'ye, sevgili annem Nuray BEKÇİ'ye, canım ablam Bahar BEKÇİ DOĞAN'a ve eniştem Mehmet DOĞAN'a sonsuz teşekkürler ederim, sizin desteğiniz olmasaydı, bu çalışma da olmazdı...

Banu BEKÇİ

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	10
İLGİLİ LİTERATÜR VE ARAŞTIRMALAR	10
1.1. Çocuk İstismarı Kavramı ve Çocuk Hakları.....	10
1.2. Çocuk İstismarının Nedenlerini Açıklamaya Yönelik Teoriler.....	13
1.2.1. Psikodinamik-Psikiyatrik Teori.....	13
1.2.2. Sosyal Öğrenme Teorisi.....	14
1.2.3. Çevresel Teoriler.....	15
1.2.4. Bağlılık Teorisi.....	16
1.2.5. Biososyal Teori.....	16
1.2.6. Psikososyal Model.....	17
1.3. Çocuk İstismarında Risk Faktörleri.....	18
1.3.1. Ebeveynin Özellikleri	18
1.3.2. Çocuğun Özellikleri	20
1.3.3. Ailenin Özellikleri	22
1.3.4. Çevresel Risk Faktörleri	23
1.4. Çocuk İstismarı Türleri	24
1.4.1. Fiziksel İstismar	24
1.4.2. Duygusal İstismar	27
1.4.3. Cinsel İstismar	33
1.4.4. İhmal	38
1.5. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Hukuksal Boyutu	39
1.6. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesi	40
1.7. Öfke	41
1.7.1. Öfke Kavramına İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar	42

1.7.1.1. Psikoanalitik Kuram	42
1.7.1.2. Engellenme-Saldırganlık Hipotezi	43
1.7.1.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	44
1.8. Öfke ve Çocuk İstismarı Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Araştırmalar	45
II. BÖLÜM	48
YÖNTEM	48
Araştırma Modeli	48
Evren ve Örneklem	48
Veri Toplama Araçları	49
Kişisel Bilgi Formu	49
Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu (AİÇİÖ- B Formu)	49
Ölçeğin Geliştirilmesi İle İlgili Çalışmalar.....	50
Çalışma Grubu.....	51
Geçerlik Çalışmaları	53
Yapı Geçerliği	53
Güvenirlik Çalışmaları	56
Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu (AİÇİÖ- B Formu)	58
Öfke Tetikleyicileri Ölçeği	59
Uygulama.....	59
Verilerin Çözümlemesi.....	60
III. BÖLÜM	61
BULGULAR	61
YORUM	105
SONUÇ VE ÖNERİLER	118
KAYNAKÇA	122
EKLER	137
EK 1- Kişisel Bilgi Formu	138
EK 2- Aile İçi çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Denemelik Form.....	139
EK 3- Öfke Tetikleyicileri Ölçeği	141

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1- Örneklem Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyet ve Yaşlara Göre Dağılımı...49
Tablo 2- Birinci Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyet ve Yaşlara Göre Dağılımı.....52
Tablo 3- İkinci Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyet ve Yaşlara Göre Dağılımı.....52
Tablo 4- Ölçekteki Maddelerin Faktör Yük Değerleri.....55
Tablo 5- Ölçeği Oluşturan Faktörlerin İsimleri.....56
Tablo 6- Ölçek Geneli ve Faktörler Bazındaki Cronbach Alfa Katsayıları.....57
Tablo 7- Öğrencilerin Cinsiyeti Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....61
Tablo 8- Öğrencilerin Yaşı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....62
Tablo 9- Öğrencilerin Kardeş Sayısı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri...62
Tablo 10- Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....62
Tablo 11- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Alt Boyut Puanları İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....62
Tablo 12- Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Alt Boyut Puanları İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....64
Tablo 13- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Fiziksel İstismar Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri.....64
Tablo 14- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Gelişimi Destekleme Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri.....65
Tablo 15- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri.....66
Tablo 16- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri.....66
Tablo 17- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Eğitim İstismarı Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri.....67
Tablo 18- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Uygun Olmayan Kural ve Destek Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri.....67
Tablo 19- Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Engellenme Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri.....68
Tablo 20- Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Otorite İlişkileri Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri.....68

Tablo 21- Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Akran İlişkileri Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri.....	69
Tablo 22- Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Saldırganlık Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri.....	69
Tablo 23- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Alt Boyut Puanları İle Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki İçin Pearson Korelasyon Matrisi.....	71
Tablo 24- Cinsiyet Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları.....	72
Tablo 25- Cinsiyet Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları.....	72
Tablo 26- Cinsiyet Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları.....	73
Tablo 27- Cinsiyet Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları.....	73
Tablo 28- Cinsiyet Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları.....	73
Tablo 29- Cinsiyet Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları.....	74
Tablo 30- Yaş Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	74
Tablo 31- Yaş Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	74
Tablo 32- Yaş Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	75
Tablo 33- Yaş Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	75
Tablo 34- Yaş Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	75
Tablo 35- Yaş Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	76
Tablo 36- Yaş Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	76
Tablo 37- Yaş Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	76
Tablo 38- Yaş Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	77
Tablo 39- Yaş Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	77

Tablo 40- Yaş Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Arasındaki Fark İçin Yapılan LSD Testi.....	77
Tablo 41- Yaş Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	78
Tablo 42- Yaş Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	78
Tablo 43- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	78
Tablo 44- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	79
Tablo 45- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	79
Tablo 46- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	79
Tablo 47- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	80
Tablo 48- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	80
Tablo 49- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	80
Tablo 50- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	81
Tablo 51- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	81
Tablo 52- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	81
Tablo 53- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	82
Tablo 54- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	82
Tablo 55- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	82
Tablo 56- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	83
Tablo 57- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	83
Tablo 58- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	83

Tablo 59- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	84
Tablo 60- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	84
Tablo 61- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	84
Tablo 62- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	85
Tablo 63- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	85
Tablo 64- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	85
Tablo 65- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	86
Tablo 66- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	86
Tablo 67- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	86
Tablo 68- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	87
Tablo 69- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	87
Tablo 70- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	87
Tablo 71- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	88
Tablo 72- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	88
Tablo 73- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	88
Tablo 74- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	89
Tablo 75- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	89
Tablo 76- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	89
Tablo 77- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	90

Tablo 78- Cinsiyet Değişkenine Göre Engellenme Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları.....	90
Tablo 79- Cinsiyet Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları.....	90
Tablo 80- Cinsiyet Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları.....	91
Tablo 81- Cinsiyet Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları.....	91
Tablo 82- Yaş Değişkenine Göre Engellenme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	92
Tablo 83- Yaş Değişkenine Göre Engellenme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	92
Tablo 84- Yaş Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	92
Tablo 85- Yaş Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	93
Tablo 86- Yaş Değişkenine Akran İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	93
Tablo 87- Yaş Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	93
Tablo 88- Yaş Değişkenine Saldırganlık Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	94
Tablo 89- Yaş Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	94
Tablo 90- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Engellenme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	94
Tablo 91- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Engellenme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	95
Tablo 92- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Engellenme Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	95
Tablo 93- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	95
Tablo 94- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	96
Tablo 95- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	96
Tablo 96- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	96

Tablo 97- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	97
Tablo 98- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Akran İlişkileri Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	97
Tablo 99- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Saldırganlık Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	97
Tablo 100- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	98
Tablo 101- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Saldırganlık Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	98
Tablo 102- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Engellenme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	98
Tablo 103- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Engellenme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	99
Tablo 104- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Engellenme Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	99
Tablo 105- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	99
Tablo 106- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	100
Tablo 107- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	100
Tablo 108- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	100
Tablo 109- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	101
Tablo 110- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Akran İlişkileri Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	101
Tablo 111- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Saldırganlık Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....	101
Tablo 112- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	102
Tablo 113- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Saldırganlık Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi.....	102
Tablo 114- Öfke Tetikleyicilerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	103

GİRİŞ

Problem

Ailenin her toplumun temel birimi ve en önemli sosyal kurumu olduğu şeklindeki söylem birçok kişi tarafından dile getirilmektedir. Bunun yanı sıra ailenin, ülkemizdeki en sağlam sosyal kurumlar arasında yer aldığı inancı yaygın bir kabul görmektedir (Kars, 1996: 1).

Aile kavramı; aile yapıları, ailedeki etkileşim ve ailedeki yaşam döngüsü açılarından incelenebilir. Öte yandan, ailenin, anlamlı yakın ilişkilerin, bütün doyumların, gelişimsel olanakların kaynağı olduğu biçimindeki görüşler sadece felsefi ideallerdir. Aile kimi zaman en büyük duygusal rahatsızlıkların, gerilim ve çatışmaların kaynağı da olabilir. Aile içi polisiye olaylar, kötü muamele gören ve dövülen çocuklar, yatma ve yeme olanağı ile sınırlı ilişkiler, işteki engellenme ve başarısızlıkların yansımaları, duygusal ve cinsel doyumsuzluklar da aile yaşamının gerçek yönleridir (Onur, 2000: 136).

Çocuğun korunduğı, sağlıklı, mutlu ve güvenli bir şekilde yetiştirildiğı bir ortam olarak değerlendirilen aile ortamı, zaman zaman olumsuz bazı yaşantıların olduğu ve örseleyici sonuçların ortaya çıktığı bir ortama dönüşebilmektedir.

Ailenin birçok görevi arasında çocuk yetiştirme görevi de yer almaktadır. Ebeveynler bu görevlerini yerine getirirken, çocuklarla karşılıklı iletişim içine girmektedirler (Kars, 1996: 3). Aile çocuklarıyla iletişim sürecinde bazen bilerek, bazen de bilmeyerek çocuklarının fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimini engelleyecek davranışlarda bulunur (Bulut, 1996: 12). Bu davranışlar bazen çocuğa yönelik şiddet olarak görülebilir.

Aile içi şiddet, aile üyelerinin biri tarafından aynı ailedeki bir diğer üyenin yaşamını fiziki veya psikolojik bütünlüğünü tehlikeye sokan, kişiliğine veya kişilik gelişimine ciddi zararlar veren eylemdir (Müderrişoğlu, 2002: 23). Çocuğa yönelik

şiddet başka bir ifade ile çocuk istismarı aile içi şiddetin en yaygın türlerinden biridir (Saunders, O'Brien, 1997: 498).

Polat'a (2001: 37) göre çocuk istismarı, değişik disiplinler içerisinde değerlendirilen ve disiplinler arası çalışılan bir konudur. Tıbbi, hukuksal, psikolojik ve sosyolojik yaklaşımların hepsi de temel konuları oluşturan boyutlardır.

Farklı disiplin alanlarından uzmanların üzerinde çalıştığı bu önemli sorun, literatürde farklı kapsamlarla tanımlanmaktadır. İstismar konusu ile çalışan her disiplin, kendi çalışma alanlarına ve bakış açılarına göre yaklaşım gösterdiklerinden konuyla ilgili farklı tanımlar oluşmuştur. Bunun yarattığı en büyük sorun çocuk istismarının rakamsal verilerinden ve görülme sıklığından bahsederken karşılaştırma yapılabilmesinin birçok durumda mümkün olmamasıdır. Çocuk istismarına maruz kalmış aynı grupta, farklı tanımlar doğrultusunda çalışmak, farklı sonuçlar elde edilmesine neden olabilmektedir (Polat, 2001: 38). Bu noktadan hareketle, çocuk istismarı ve ihmalinin türlerine ilişkin olarak literatürde yer alan farklı tanımlardan bazılarının verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre çocuk istismarı, çocuğun, sağlığını, fizik gelişimini, psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplumu veya ülkesi tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlardır. Tanım aynı zamanda çocuğun istismar veya şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinlerin istismar olarak kabul etmediği davranışları da içine alır. Davranışın mutlaka, çocuk tarafından algılanması veya yetişkin tarafından bilinçli olarak yapılması koşul değildir (Polat, 2001: 39).

Zeytinoğlu'na göre çocuk istismarı "Genelde 18 yaşın altında bulunan çocuklara karşı aktif olarak girişilen, onların fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişmelerini zedeleyen her türde eylemlerdir" (Zeytinoğlu, 1991: 148).

Literatürde tanımlanan çocuk istismarı tipleri; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmaldir (Lewit, 1994; Papalia, Olds ve Feldman, 1987; Scheid, 2003).

Fiziksel istismar; çocuğu ısırma, sarsma, itme, tekmeleme, yakma ve çocuğa vurma gibi saldırıları içermektedir. Bu saldırılar çocukta yanık, bıçak izi, çürük, kemik kırıkları gibi sonuçlar doğurur (Papalia, Olds ve Feldman, 1987).

Cinsel istismar, çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel haz almak amacıyla kullanılmasıdır. Cinsel istismar okşama, dokunma, oral-genital ilişkide bulunma, çocuğu pornografik filmlerde kullanma şeklinde olabilir (Mulryan, Cathers ve Fagin, 2004). Başka bir tanımda cinsel istismar, psikososyal gelişimini tamamlamamış, yaşı küçük bir çocuğun bir yetişkin tarafından, cinsel doyum için kullanılmasıdır. Cinsel istismarda istismarcı çocuğu bir obje olarak görür ve kendi ihtiyaçlarını tatmin etmeye yönelik davranışlar sergiler. Bu davranışlar, çocuğun genital bölgesine dokunma, teşhircilik, röntgencilik, pornografik film izletilmesi ya da en ileri düzeyde çocuğa tecavüz edilmesi olabilir (Polat, 2001: 91).

Duygusal istismar; çocuğu aşağılama, tehdit etme, utandırma ya da başka birinin işlediği bir suçu üstlenmesini isteme şeklindeki davranışlar ile çocuğu ilgi ve sevgiden yoksun bırakma olarak tanımlanmaktadır (Mulryan, Cathers ve Fagin, 2004; Papalia, Olds ve Feldman, 1987). Duygusal istismar çocuğu sürekli eleştirmek, kabul etmemek, ona soğuk davranmak ya da onu yok saymak şeklinde de olabilir. Duygusal istismarın merkezinde çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamayarak onu hayal kırıklığına uğratmak bulunur (Allen, 2001).

İhmal ise; çocuğun, yaşının gerektirdiği barınma, giyim, eğitim, gözetme, yönlendirme, tıbbi bakım, fiziksel, zihinsel ve duygusal kapasitelerinin gelişimi için gerekli olan diğer temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda başarısız olunması şeklinde tanımlanmaktadır (Oral ve İnancı, 2004: 67).

Tüm tanımların birleştiği ortak nokta, istismarın çocuğun fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimini olumsuz etkilemesi, risk altına sokmasıdır (Bulut, 1996: 13).

İlgili literatür incelendiğinde istismar ve ihmale maruz kalan çocuk ve ergenlerde; gelişimsel gecikme, beyin hasarları, öğrenme bozuklukları, konuşma bozuklukları, depresyon, düşük akademik başarı, zayıf akran ilişkileri, suça eğilimli olma, alkol, madde kullanımı, uyku bozuklukları, yeme bozuklukları, düşük benlik saygısı, aşırı hareketli veya yıkıcı/zarar verici davranış örüntüsü, saldırganlık, öfke gibi birçok olumsuz sonucun görüldüğü çeşitli araştırmalar ile ortaya konmuştur (Crozier ve Barth, 2005; Finzi ve ark., 2001; Horton ve Cruise, 2001; Lambie, 2005).

Aile içi şiddete tanık olan ya da maruz kalan çocukların gelecekte kendi çocuklarını ya da eşlerini istismar edebilecekleri bulunmuştur. Ayrıca bu çocukların okulda davranış problemleri vardır ve arkadaşlık ilişkileri de oldukça zayıftır. (Rosenberg, 1997; Graham-Berman, 2002; Bancroft ve Silverman, 2002; akt: Tower, 2005: 105-106).

Szyndrowski (1999) aile içi şiddet yaşayan çocukların bu şiddetten etkilendiğini gösteren işaretleri; genel saldırganlık davranışları, öfke, otorite ilişkilerinde problemler, akranları ile olan ilişkilerinde güvensizlik ve korkma, düşük benlik saygısı olarak belirtmiştir.

Namka'ya (1997) göre de, sözel ve fiziksel istismara uğrayan çocuk bu haksızlıklara öfkelenir. Diğerlerine karşı düşmanlık hisleri öfke ile yer değiştirmiştir. Eğer saldırganlık ve şiddet evde gösteriliyorsa, bu çocuk güçle ilişkili baskıyı öğrenir ve davranışlarını bu yönde belirler (Akt: Çelik, 2003).

Bu bilgiler istismarın çocuk ve ergenlerde öfkeyi tetikleyen bir neden olabileceğini düşündürmektedir. Çünkü çocuklar için güven duyduğu, hayatını sürdürmek için bağımlı olduğu ebeveyninden şiddet görmek, hem hayal kırıklığı, çaresizlik gibi duyguları oluşturmakta, hem de bağımlı olduğu otorite figürüne

karşılık verememek bir birikime yol açarak öfke düzeyinde yükselmeye yol açmaktadır (Çakıcı, 2002: 67).

Çocuk istismarı ve ihmali alanında yapılacak çalışmalar için, çalışmalara yol gösterecek daha çok sayıda verinin toplanması gerekmektedir. Bu verilerin toplanması için standardize edilmiş, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış ölçeklere ihtiyaç vardır. Ülkemizde yapılan ölçek geliştirme çalışmaları incelendiğinde; ergenler tarafından algılanan duygusal istismar seviyesini belirlemek amacıyla geliştirilen “Yetişkin-Genç İlişkilerinde Duygusal Ezim Ölçeği” (YGİDEÖ) (Alantar, 1989), “Anne-Baba/ Genç İlişkileri Envanteri”(POPMIFA) (Vardar, 1994) ile ilköğretim öğrencilerine uygulanan ancak okullarda sadece rehber öğretmenin öğrenciye birebir uygulamasıyla kullanılabilen “Çocuk İstismarı Tanılama Anketi- Tarama Formu” (ÇİTA-T) (Atamer, 2005) ve istismarın farklı türlerini bir arada değerlendiren ancak madde sayısının fazlalığı nedeniyle uygulama zorluğu taşıyan “Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği” (AİÇİÖ) İşmen (1999) olduğu görülmüştür. Söz konusu ölçeklerin dışında Childhood Trauma Questionnaire-CTQ'nin (Bernstein ve ark., 1994) Türkçe versiyonu olan “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği” (ÇÖYÖ) (Akt: Aslan ve Alparslan, 1999)'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ancak geliştirilen ölçek, yetişkinlerden retrospektif olarak veri toplama amacını taşımaktadır.

Ölçek geliştirme çalışmalarına ilişkin incelenen literatür kapsamında bir ölçeğin kısa formunun; çeşitli ve farklı disiplinlerce yapılacak çalışmalarda kullanılabilir olmak, geniş örneklemlerle araştırmaların yapılmasını mümkün kılmak, daha kısa sürede bilgi almayı sağlamak, ekonomik olmak, hem klinik amaçlı hem de normal gruplarda kullanılabilir olmak gibi gerekçelerle geliştirildiği tespit edilmiştir (Bernstein ve ark., 2003; Patrick ve Curtin, 2002; Tsaousis ve Kerpelis, 2004).

Bu çalışmanın ilk kısmında, Türkiye’de kullanılan ölçeklerin her birinde farklı şekilde var olan; sadece liseli ergen gruplarında kullanılabilme, istismarın tüm yönlerini sorgulamamak, grup uygulaması yapmaya uygun olmamak, retrospektif bir

ölçüm yapmak gibi çeşitli sınırlılıklar göz önünde bulundurularak, bu sınırlılıkları taşımayan bir ölçek geliştirmek hedeflenmiştir.

İkinci kısmında ise; aile içi çocuk istismarının yansımalarından biri olan öfke araştırılmıştır. İstismara maruz kalan çocuklarda öfke, kızgınlık ya da saldırgan davranışlarda bulunma gibi sonuçlar olasıdır (Malekpour, 2004; Muller ve Diamond, 1999; Nicholas ve Bieber, 1996). Bu noktadan hareketle ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin farklı istismar yaşantıları ile öfke tetikleyicileri arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Amaç

Araştırmanın genel amacı, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin istismar ve ihmal yaşantıları ile öfkelenmelerine neden olan tetikleyiciler arasında ilişki olup olmadığını saptamaktır. Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde farklı istismar yaşantılarını değerlendirmeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır.

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde, şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

1) Araştırma grubunu oluşturan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin, Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun alt boyutları olan; Fiziksel İstismar, Gelişimi Destekleme, Suça Yönelme ve Cinsel İstismar, İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit, Eğitim İstismarı, Uygun Olmayan Kural ve Destek ile Öfke Tetikleyicileri Ölçeği'nin alt boyutları olan; Engellenme, Arkadaş İlişkileri, Otorite İlişkileri ve Saldırganlık arasında ilişki var mıdır?

2) Araştırma grubunu oluşturan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun 6 alt boyut puanları;

- a) Cinsiyet
- b) Yaş
- c) Kardeş sayısı
- d) Ailenin gelir düzeyi açısından farklılaşmakta mıdır?

3) Araştırma grubunu oluşturan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Öfke Tetikleyicileri Ölçeğindeki 4 alt boyut puanları;

- a) Cinsiyet
- b) Yaş
- c) Kardeş sayısı
- d) Ailenin gelir düzeyi açısından farklılaşmakta mıdır?

4) Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu alt boyutlarının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin öfkelenmelerine neden olan tetikleyicileri yordama da anlamlı katkıları bulunmakta mıdır?

Önem

Çocuğun istismarı bugün her toplumda yaygın olarak görülmektedir. Bu durum fizik ve ruh sağlığı zedelenmiş yeni bir neslin yetişmesine yol açmaktadır. Bu nedenle çocukların istismarı toplum sağlığı açısından acil çözüm getirilmesi gereken bir konudur (Bilir ve ark., 1991).

Çocuk istismarının evlerin dört duvarı arasında, gizli gizli yaşanması, toplumun değer yargılarının bunlara, “aile meselesidir, karışılmaz” gözüyle bakması, bu olayları önleyici yasal yaptırımların yetersiz olması, istismara uğrayan kişilerin utanma, korkma, kendini suçlu hissetme gibi sebeplerden bildirimde bulunmamaları ve gerçekleri inkar etmeleri nedeniyle aile içi şiddet ve çocuk istismarı olguları yeterince bilinmemektedir.

Toplumun en küçük birimini oluşturan ve gelecek nesillerin beden ve ruhen sağlıklı yetişmeleri konusunda birincil derecede görevi olan ailenin içinde yaşanan istismarın ortaya çıkarılması ve böylece çocukların gelişimlerini etkileyecek olumsuz etkilerden arındırılması gerektiği düşünülmektedir.

Bu nedenle, bu çalışma sonucu geliştirilen ölçek, ilköğretim ikinci kademe öğrencileri tarafından yaşanan aile içi çocuk istismarının genel olarak değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır.

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun geliştirilmesi ülkemizde istismar ile ilgili ilköğretim ikinci kademe öğrencileri ile yapılacak çalışmalara ışık tutacağı umulmaktadır.

Sayıtlar

- 1) Araştırmaya katılan deneklerin ölçeklere verdikleri cevaplar onların gerçek görüş ve düşüncelerini yansıtmaktadır.
- 2) Seçilen araştırma grubu evreni temsil etmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 1) 2005-2006 eğitim-öğretim yılı ile,
- 2) İstanbul ili'nde uygulamaların yapıldığı ilköğretim okullarının 6.,7.,8. sınıfları ile,
- 3) Öğrencilerin yaşadıkları aile içi istismar düzeylerinin ölçülmesi için geliştirilen Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu ile,
- 4) Öğrencilerin öfkelenmelerine neden olan tetikleyicilerin ölçülmesi için kullanılan Öfke Tetikleyicileri Ölçeği ile,
- 5) Analizlerde kullanılan istatistiksel yöntemlerle sınırlıdır.

Tanımlar

Fiziksel İstismar: 18 yaşından küçük çocuk ya da gencin ana babası ya da bakımından sorumlu başka kişi tarafından sağlığına zarar verecek biçimde fiziksel hasara uğraması, yaralanması ya da yaralanma riski taşımasıdır. Bu hasar elle ya da bir nesneyle vurularak, itilerek, sarsılarak, yakılarak ya da ısırılarak oluşabilmektedir (Kaplan, 1996; akt: Taner ve Gökler, 2004).

Cinsel İstismar: Bir çocukla ondan yaşça büyük bir kimse arasında geçen cinsel içerikli temas ve etkileşimlerdir (Topçu, 1997: 22).

Duygusal İstismar: Çocuk ya da ergenin, duygusal ya da ruhsal sağlığını tehlikeye atacak derecede sözel tehdit, alay ya da küçük düşürücü yorumlara maruz kalmasıdır (Walker, Bonner ve Kaufmann, 1988: 8).

İhmal: Çocuğun beslenme, güvenlik, eğitim, tıbbi bakım gibi fiziksel bakımının ya da sevgi, ilgi, duygusallık, bağlanma gibi duygusal bakımının yapılmamasıdır (Walker, Bonner ve Kaufmann, 1988: 8).

Öfke: Canlı organizmanın varlığını tehdit eden durumlara gösterdiği doğal bir tepki, çok hafif bir rahatsızlıktan yoğun bir kızgınlığa ve hiddete kadar değişen yoğunluklarda yaşanan bir duygudur (Şahin, 1997).

Saldırganlık: Öfke ya da düşmanlık duygusunun yoğun ya da yıkıcı bir şekilde somutlaşmasıdır (Dodson, 1997: 190).

Kısaltmalar

AİÇİÖ: Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği

AİÇİÖ- B Formu: Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu

I. BÖLÜM

İLGİLİ LİTERATÜR VE ARAŞTIRMALAR

1. 1. Çocuk İstismarı Kavramı ve Çocuk Hakları

Her ne kadar çocuk istismarı teriminin tanınması, bu yüzyılın ortalarında başlasa da, 1860 yılında adli patolog Tardieu tarafından tıbbi literatürdeki ilk tanımlama yapılmıştır. 1946 yılında Dr. John Caffey, altı yeni doğan çocukta açıklanamayan kırıklar tespit etmiştir. Bu kemik kırıklarının travmatik orjinli olduğunu belirtmiş ve konu yeniden gündeme gelmiştir. Dr. Henry Kempe ve arkadaşları 1962’de ilk kez “dövülmüş çocuk sendromu” (battered child syndrome) terimini kullanarak çocukların yaralanmasına ve ölümüne neden olabilen fiziksel istismarı vurgulayarak problemin ciddiyetini göstermiştir. Daha sonra bu terim literatürde tanınarak kapsamlı bir şekilde geliştirilmiş ve yerini “çocuk istismarı” (child abuse) terimine bırakmıştır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004: 141; Oates, 1991: 114; Oral ve İnanıcı, 2004: 11; Walters, 1975: 20).

Çocuk istismarı, “Çocuğun bakımından sorumlu olan yetişkin bireylerin çocuğun fiziksel, gelişimsel ve psiko-sosyal açıdan iyi olma halini olumsuz yönde etkileyen tutum ve davranışlarıdır” (Polat, 2004: 84).

Hangi ebeveyn davranışlarının istismar kapsamında değerlendirileceği kültürün belirlediği bir durumdur. Aynı ülkedeki alt kültürlerde bile çocuğa muamele değişebilmekte ve sosyo-kültürel durum ailelerin çocuklarına gösterdikleri tepkiler açısından farklı olabilmektedir. Bu nedenle çocuğu psikolojik ve/veya fiziksel yönden inciten, örseleyen ve kendi kültürünün geleneksel çocuk yetiştirme biçimleri içinde yer almayan her türlü muamele çocuk istismarı kapsamında değerlendirilebilir (Parke ve Collmer, 1975; akt: Aydın, 1996: 106).

Garbarino ve Gilliam'a (1980) göre, çocuk istismarının tanımı dört temel faktörü kapsamaktadır:

- Eylemin kastı (niyeti)
- Eylemin çocuk üzerindeki etkisi
- Eylem hakkındaki değer yargıları
- Eylemin toplumsal ya da kültürel standarda göre değerlendirilmesi

(Akt: Ammerman ve Hersen, 1990: 24).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından ise 1986 yılında çocuk istismarının kapsamı şu şekilde belirtilmiştir:

- a) Çocuğa kasıtlı olarak zarar verilmesi
 - b) Bu davranışın sosyal açıdan kabul görmüyor olması
 - c) Eylemin istismar olduğu hakkında uluslar arası bir görüş birliğinin olması
 - d) Belli bir kişi tarafından gerçekleştirilmiş olması
 - e) Bu eylemden sadece ya da büyük ölçüde çocuğun zarar görüyor olması
- (Akt: Bulut, 1996: 13).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun bir birey olarak hakları olduğunu anlatan, dünya çocuklarının yaşam kalitesini hak ettikleri düzeye çıkarmayı amaçlayan bir sözleşmedir (UNICEF, 1992; akt: Şahin ve Beyazova, 2001). Birleşmiş Milletler tarafından 1989 yılında kabul edilmiş ve 1990'da üye devletlerin imza ve onayına açılmıştır. Bugün dünyanın hemen hemen her ülkesince kabul edilmiş olan sözleşme Türkiye Cumhuriyeti tarafından da 1990'da imzalanmış, 1995 yılında ise Bakanlar Kurulu'nca onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Şahin ve Beyazova, 2001).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19, 32, 34, 35, 36 ve 39'uncu maddeleri çocuk istismarı, ihmali ve önlenmesiyle ilgilidir.

Sözleşmenin 19'uncu maddesi çocuk istismarı, ihmali ve önlenmesi ile ilgilidir. Bu maddeye göre; çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu olanlar, bu haklarını çocuklara zarar verecek şekilde kullanamazlar. Devlet çocuğu anne-babanın ya da çocuğun bakımından sorumlu başka kişilerin her türlü kötü muamelesinden korumak, çocuğun istismarını önlemek ve bu tür davranışlara maruz kalan çocukların tedavisini amaçlayan sosyal programlar hazırlamakla yükümlüdür.

32'nci maddesi ekonomik istismara uğrayan çocuklar ile ilgili olup devletin işe kabul için asgari bir yaş sınırı tespit etmek ve çalışma koşullarını düzenlemek zorunda olduğu belirtilmektedir. *34'üncü maddesi* de cinsel istismar ile ilgilidir. Bu madde de fuhuş ve pornografi dahil, çocuğu cinsel istismar ve sömürüden korumak konu edilmektedir. *35'inci madde* çocuk kaçırılması, satılması ve çocuk ticaretinin önlenmesi ile ilgili bir maddedir. Sözleşme çocukların satışı, kaçırmaya ve fuhuşa konu olmalarını önlemek üzere her tür çabayı devletin göstermek zorunda olduğunu söylemektedir. Çocukların sömürüden korunmasıyla ilgili olan *36'ncı madde*, cinsel sömürü dışındaki sömürüleri kapsamaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 39'uncu maddesi ise; istismarın tedavisi ve iyileştirilmesi ile ilgilidir. Bu maddede silahlı çatışma mağduru olan çocukların bedensel ve ruhsal sağlığının korunmaları veya buna yeniden kavuşmaları ve toplumla bütünleşebilmelerini sağlamaları için taraf devletlerin uygun önlemler almaları gerektiği vurgulanmaktadır (Polat, 2001: 114–119).

Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişiminde aile kadar devletin de sorumlu olduğu belirlenmiştir. Çocuğun insan hakları ve çocuklara özgü temel ihtiyaçlara dair bazı standartlar geliştirilmiştir. Çocuğun istismar ve ihmalden korunması, gelişiminde en uygun koşulların sağlanması için temel bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır (Atamer, 2005: 11).

1. 2. Çocuk İstismarının Nedenlerini Açıklamaya Yönelik Teoriler

Çocuk istismarının birçok nedeni vardır ve bu nedenleri daha iyi anlayabilmek için birçok teori öne sürülmüştür. Bu teorilerden; Psikodinamik-Psikiyatrik Teori, Sosyal Öğrenme Teorisi, Çevresel Teoriler, Bağlılık Teorisi, Biososyal Teori ve Psikososyal Model aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır:

1. 2. 1. Psikodinamik-Psikiyatrik Teori

Bu teoriye göre istismar ve ihmalin temelinde, anne-babaların bir takım psikolojik sorunlar yaşamaları ve kendi ebeveynlik rollerini algılama konusunda problemlerinin olması vardır. Çocuğunu istismar ve ihmal eden anneler, kendi çocukluklarında anneleri tarafından istismar edilmişlerdir. Bu nedenle nasıl anne olunur bilememekte, çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve annelik içgüdülerine sahip olamamaktadırlar (Justice ve Justice, 1990: 26-27). Çocuklarını istismar eden ebeveynlerin %10'unun kendi anne-babalarında ciddi psikolojik rahatsızlıklar olduğu görülmüştür (Walker, Bonner ve Kaufman, 1988: 24).

Psikodinamik teoride, ebeveynin bireysel psikopatolojisi ile istismar arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır. Çocuklarını istismar eden ebeveynler, düşük benlik saygısı ve yetersizlik duyguları, olgunlaşmamış olma, narsistik eğilimler, empati kuramama, öfkesini kontrol edememe, depresif, ben merkezci olma, sağlık problemlerinin olması, çocuklarına karşı gerçekçi olmayan beklentilere sahip olma, ebeveynlik rolünü stresli bulma, eşler arasında anlaşmazlık, kendi çocukluğunda istismar hikayesinin olması gibi özelliklere sahiptirler (Walker, Bonner ve Kaufman, 1988: 24).

Kempe'ye göre, istismar potansiyeli ortaya çıkmadan önce çocuğun "özel" çocuk olması (istismarcı ebeveynler çocuklarını yetersiz, hiperaktif ya da başka normal dışı durumlara sahip olarak görürler) ve annenin stres oluşturacak bir krize maruz kalması (bu kriz bazen çamaşır makinesinin bozulması bile olabilir) gibi iki etmenin daha oluşması gerekmektedir (Justice ve Justice, 1990: 27).

Kempe ve arkadaşları çevresel faktörleri tamamen yok saymazlar, ancak onlara göre, ebeveynin psikolojik durumu dışındaki her türlü faktör ikincil öneme sahiptir. Eğer, anne geçmişinde kendi çocukluğunda istismar ya da ihmal yaşamadıysa, çevresel faktörler ne kadar kötü olursa olsun, çocuğunu istismar ya da ihmal etmeyecektir (Justice ve Justice, 1990: 27).

Freud ve Lorenz'in teorilerine dayanarak kişilerdeki saldırganlığı açıklayan psikodinamik teori istismar eden kişinin saldırganlık davranışını "normal dışı ölüm içgüdü" ya da "aşırı enerji" bakımından diğerleriyle karşılaştırır. Genetik yatkınlık ya da olumsuz sosyalizasyon deneyimleri sonucunda "psikopatik" karakter oluşur (Browne ve Herbert, 1997: 29).

1. 2. 2. Sosyal Öğrenme Teorisi

Sosyal öğrenme teorisyenlerine göre saldırganlık öğrenilmiştir ve sosyal sistemin içerisinde yer almaktadır. Çocuk kendisini istismar eden ebeveynini model alır ve o da şiddet davranışını gösterir. Gelles ve Cornell'e (1985, 1990) göre, çocuklarını istismar eden ebeveynler çocuğun kendi iyiliği için ceza verdiklerini ileri sürerek bu durumu mazur görürler. Gelles ve Cornell'in yaptıkları çalışmalarda ebeveynlerin kendi çocukluklarında maruz kaldıkları ceza ve yöntemleri kullanarak çocuklarını istismar ettiklerini saptamışlardır (Akt: Buchanan, 1996: 24).

Sosyal öğrenme teorisi, istismar ve ihmal davranışlarında bulunan ana-babaların, kendi ana-babalarını örnek aldıklarını ve çocuklarından gerçekçi olmayan beklentilerinin olduğunu savunmaktadır. Bu kurama göre şiddet uygulayan ana-baba, çocukluğunda kendisine şiddet göstermiş olan yetişkinleri örnek almaktadır. Buna "kuşaklar hipotezi (generation hypothesis)" denmektedir (Kars, 1996: 20).

Eşler arasındaki şiddete tanık olan çocuklarda davranışsal ve psikiyatrik bozukluklar olduğu görülmüştür. Bu çocuklar, evde ve okulda saldırgan davranışlar göstermekte ve okuldan kaçmaktadırlar. Saldırgan davranış biçimini öğrenen

çocuklar bu davranış şeklini yetişkinliğe taşımaktadırlar (Browne ve Herbert, 1997: 30).

Sosyal öğrenme teorisinin temel varsayımına göre çocuk istismarı; “çevresel belirleyiciler ve karşılıklı kişisel etkileşimlerin ortaya çıkardığı davranışlardır”. İnsanlar kendi kendileriyle ve başkalarıyla çatışma içine girdikleri zaman davranışlarının sorun yarattığını öğrenirler. Bu teoriye göre, bireyin kişiliğinden çok sorun olan davranışlar saptanmalıdır (Kars, 1996: 20).

Bandura, düşünceler ve duygular gibi içsel sürece de önem vermiştir. Çocuklukta ve yetişkinlikte başkalarını gözlemleyerek ve taklit ederek öğrenilen davranışlarda bilişsel sürecin önemine dikkat çekmiştir (Browne ve Herbert, 1997: 29).

1. 2. 3. Çevresel Teoriler

Bu teoriye göre, çocuk istismarı çok boyutlu bir problemdir ve temel sebebi strestir. Eğer fakirlik, eğitim seviyesinin düşüklüğü, işsizlik gibi strese sebep olan problemler olmazsa, çocuk istismarı da olmaz. Ekonomik problemlerin oluşturduğu stres, fakir insanların kontrol mekanizmalarını zayıflatır ve çocuklarına karşı şiddet uygulamalarına sebep olur (Justice ve Justice, 1990: 34).

Gelles (1987) ve Gelles ve Cornell (1990) yaptıkları araştırmalarda ücretlerin düşüklüğü, işsizlik, fakirlik, aşırı kalabalıklaşma, sosyal yalıtılmışlık gibi problemlerin bireylerde hayal kırıklığı ve strese sebep olduğunu ve bu stresi yaşayan bireylerin şiddete yöneldiklerini saptamışlardır. Gelles yaptığı araştırmalarda şiddetin yapısal strese uyum ve cevap olarak ortaya çıktığı sonucuna ulaşmıştır (Akt: Browne ve Herbert, 1997: 24).

O'Brien (1971) de yaptığı bir çalışmada “statü tutarsızlığı”nı göstererek ekonomik problemler yaşayan ve eşiyile arasında eğitimsel fark olan erkeklerin düşük benlik saygısına sahip olduklarını ve bu durumda şiddeti çare olarak gördüklerini bulmuştur (Akt: Browne ve Herbert, 1997: 24).

1. 2. 4. Bağlılık Teorisi

Bağlılık teorisi bebeklik dönemi boyunca ocuk ile bakıcısı arasındaki bağ'a odaklanır. Bebeklik döneminde çocuğa bakan kişi, çocuğun ihtiyaçlarını karşılıyorsa ocuk ile bakıcısı arasında güvenli bağlanma olur.

Çocuklarda güvenli bağlanma olduğu zaman kendilerini sevgiye layık görürler ve benlik saygıları yüksek olur. Ayrıca başkaları ile daha rahat iletişim kurarlar. Güvensiz bağlanma da ise tam tersi görülür. unku kendilerini reddedilmiş hissederler. Sosyal yalıtılmışlık, saldırganlık ve okulda başarının düşmesi güvensiz bağlanan çocuklarda görülen özelliklerdir.

İstismara maruz kalan çocukların anne-babaları olumlu model olmadıkları için bu çocuklar sosyal becerileri ogrenmek için uygun imkanlara sahip değildirler (Lowenthal, 2001: 19).

1. 2. 5. Biososyal Teori

Bu teoriye göre, ebeveynler çocuklarının doğumunu kar-zarar dengesinde değerlendirirler. Çocuğun dünyaya gelmesi ile diğer ihtiyaçlarını kısması gereken ebeveynler bu durumu sorun olarak görürlerse, çocuklarına karşı düşmanlık besler ve onları istismar ederler. Bu yaklaşıma göre önemli olan, anne babanın çocuğu isteyip istememesidir. Anne babalar, çocuğun gelişini, fayda ve zarar çerçevesinde inceler ve çocuğa karşı tutumlarını bu bağlamda belirlerler (Justice ve Justice, 1990: 36).

Kültürler arası araştırmalar, genellikle belli özelliklere sahip çocukların daha çok istismar edildiklerini ortaya çıkartmıştır. Bu ocukların özellikleri şöyledir (Justice ve Justice, 1990: 37-39):

Sağlık durumu: Premature doğan bebekler ve daha az sağlıklı olan çocuklar daha çok ihmal edilmekte ve istismara uğramaktadırlar.

Özürlü çocuklar: Kültürden kültüre farklılık gösterse de genellikle fiziksel ya da zihinsel bir özürlü bulunan çocuklar daha çok istismara maruz kalmaktadırlar.

Cinsiyet: Genellikle tüm toplumlarda kız çocuklar daha çok istismar ve ihmalle karşılaşmaktadırlar.

Gelişim Dönemi: “Korkunç ikili” olarak adlandırılan ilk çocukluk ve ergenlik dönemlerinde çocuklar daha çok istismar ve ihmale maruz kalmaktadırlar.

Zor doğumlar: Doğumu zor olan çocuklar anne-babaları tarafından suçlanabilmekte ve bu yüzden de istismar ve ihmal edilmektedirler.

1. 2. 6. Psiko-sosyal Model

Bu teorilerin hepsini doğru ancak, yetersiz gören kişiler, psikososyal sistem modeli adıyla yeni bir model geliştirmişler ve bu teorilerin hiçbirinin aile içi şiddeti açıklamada tek başına yeterli olamayacağını, aile içi şiddeti açıklamada psikolojik ve sosyolojik faktörlerin bir arada olması gerektiğini belirtmişlerdir (Browne ve Herbert, 1997: 36; Buchanan, 1996: 27).

Bu teoriye göre kendi çocukluğunda ailesi tarafından dövülen ebeveynlerin kendi çocuklarını dövme oranları daha yüksektir. İstismarın olduğu ailelerde şiddet doğal bir olgu olarak kabul edilir. Bu modele göre, çocuğa yapılan istismarın temelini ebeveynin sosyal öğrenmeleri ve psikolojik durumu belirler (Justice ve Justice, 1990: 38).

Yukarıda açıklanan kuramların bazıları aile dışı faktörlere, bazıları aile içi faktörlere yoğunlaşmıştır. Bazı kuramlar ise çok odaklı bir bakış açısıyla çocuk istismarını ele almaya çalışmaktadır.

1. 3. Çocuk İstismarında Risk Faktörleri

Bütün yaşlarda, etnik gruplarda, sosyo-ekonomik düzeyde ya da her iki cinsiyette de istismar yaşantısı olabilmesine rağmen çocuk, ebeveyn ve aile için istismar riskini artıracak bir takım özellikler bulunmaktadır (Horton ve Cruise, 2001: 15).

1. 3. 1. Ebeveynin Özellikleri

Araştırmalar, düşük benlik saygısı, antisosyal kişilik bozukluğu, zayıf dürtü kontrolü, depresyon, anksiyete ve alkol-madde kullanımının çocuklarını istismar eden ebeveynlerde görülen özellikler olduğunu göstermiştir (Horton ve Cruise, 2001: 15; Kolko, 1996: 25).

Kelleher ve arkadaşları'nın (1994) yaptıkları araştırmada, çocuklarını fiziksel istismara maruz bırakan ebeveynlerin %40'ının alkol ya da ilaç bağımlısı olduklarını saptamışlardır. Milner ve Wimberley (1980), Kaplan, Pelcovitz ve Salzinger (1983) çocuklarını istismar eden annelerde depresif bozukluklar olduğunu, Famularo, Kinscherff ve Fenton (1992) ise istismarcı annelerde kişilik bozuklukları olduğunu bulmuşlardır (Akt: DiLaura, 2004). Yüksel ve arkadaşları (1994) tarafından yapılan araştırmada da çocuklarını cinsel olarak istismar eden babaların yarısında kumar, alkolizm ve sürekli işsizlikten biri veya birkaçının olduğu saptanmıştır.

Genç anne-babalar çocuklarını istismar etmek için daha fazla risk altındadırlar. Ebeveynlik yeteneğinden ve duygusal olgunluktan yoksun olma çocuklarına zarar verme açısından risk taşıyan etmenlerdendir (Baumrind, 1995: 33; Horton ve Cruise, 2001: 15). Genç anneler bebeğin doğumundan sonra değişen hayat tarzına uyum sağlamakta zorlandıklarından ve bu duruma daha az hazırlıklı olduklarından çocuklarının bakımını tam olarak sağlayamamakta ve çocuklarını ihmal etmektedirler (Baumrind, 1995: 33).

Bulut'un (1996) Ankara'da bulunan Ana Çocuk Sağlığı Merkezlerine devam eden 16-29 yaş aralığındaki genç annelerle yaptığı araştırmada, çocuk istismarına neden olan anne özellikleri ile istismar ve ihmal arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda genç annelerin önemli bir kısmının çocuklarını istismar ve ihmal ettikleri, karı-koca geçimsizliğinin ve kadına yönelik şiddetin çocuk istismarında önemli bir role sahip olduğu, "söz dinlemeyen", "yaramaz" çocukların daha çok istismar edildiği ortaya çıkmıştır.

Ebeveyn'in kendi çocukluğundaki istismar deneyimi de bir risk faktörüdür. Araştırmalar, çocukluğunda fiziksel istismara maruz kalan ebeveynlerin yetişkinlikte kendi çocuklarını fiziksel istismara maruz bırakan kişiler olduğunu göstermiştir (Horton ve Cruise, 2001: 15; Lowenthal, 2001: 22). Aile içi şiddeti yaşayan ebeveynler çocuklarını disipline etmek için kendilerine uygulanan yöntemlerin aynısını kullanmayı öğrenmektedirler (Kolko, 1996: 25). Aynı muameleyi kendi çocuklarına uygulaması, yaşadıklarının bedelini çocuklarından çıkarmasıdır, şeklinde değerlendirilebilir (Aydın, 1996: 106). Çocukluğunda istismara maruz kalmış ebeveynler çoğunlukla çocuklarına ceza verirler, tehdit ederler ve onları kontrol etmeye çalışırlar (Horton ve Cruise, 2001: 15).

Çocuk gelişimi bilgisine ve ebeveynlik yeteneklerine sahip olmama, sert ve cezalandırıcı disiplin yöntemleri kullanma ebeveyn için risk faktörlerini oluşturur (Horton ve Cruise, 2001: 15; Lowenthal, 2001: 22). Söz konusu ebeveynler çocuklarına karşı gerçekçi olmayan beklentilere sahiptirler ve bu beklentiler gerçekleşmeyince de çocuklarını suçlar ve onlara kötü davranırlar. Ayrıca, ebeveynin kişilik özellikleri de istismar için risk oluşturmaktadır. Aniden parlayan kişiliğe sahip ebeveynler kolayca sinirlenebilir ve çocuklarına kötü davranabilirler (Lowenthal, 2001: 23).

Belsky ve Vondra (1989) ebeveynler için risk faktörlerini oluşturan özellikleri aşağıdaki gibi sıralamışlardır (Akt: Malekpour, 2004):

- 1) İstenmeyen hamilelik
- 2) Erken yaşta anne olma
- 3) Çocuğa karşı düşmanca duygular besleme
- 4) Çocuğa yakın olamama
- 5) Çocuğa yönelik bağlılığın bulunmaması
- 6) Sosyal yalıtılmışlık ya da sosyal desteğin olmayışı
- 7) Düşük düzeyde çocuğun psikolojik ihtiyaçlarını anlama becerisi
- 8) Çocukken istismar edilmiş olmak
- 9) Çocuk gelişimi ile ilgili olarak yeterince bilgiye sahip olmamak
- 10) Üvey babanın olması

Güler ve arkadaşları (2002) tarafından yapılan araştırmada, annelerin çocuklarına uyguladıkları fiziksel ve duygusal istismar/ihtmal davranışları ve bunu etkileyen faktörler belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, annelerin %87,4'ünün çocuklarını fiziksel istismar/ihtmal, %93'ünün ise duygusal istismar/ihtmal ettikleri saptanmıştır. Ayrıca ailedeki çocuk sayısının ve eşi tarafından dayak yemenin, annelerin çocuklarına fiziksel istismar/ihtmal davranışına başvurmada önemli etkenler olduğu saptanan diğer bir bulgudur.

1. 3. 2. Çocuğun Özellikleri

Küçük çocuklar daha fazla risk altındadırlar. Yapılan araştırmalar 7 yaşın altında olan çocukların daha çok istismar ve ihtmal edildiğini ortaya koymaktadır. 4 yaşın altındaki çocuklar ise ölümlerle sonuçlanabilen ağır yaralar almakta ya da ölmektedirler (Horton ve Cruise, 2001: 16).

Araştırmalar; erken doğum, öğrenme yetersizliği, fiziksel engeli olan ya da konuşmada problem yaşayan çocuklar ile duygusal, davranışsal bozuklukları olan çocukların istismar için daha çok risk altında olduklarını göstermektedir (Horton ve Cruise, 2001: 16). Çocuklar için diğer risk faktörleri; düşük doğum kilosu, kronik hastalık, hiperaktivite ve saldırganlıktır (Baumrind, 1995: 41; Lowenthal, 2001: 24).

Hiperaktivite, saldırganlık, dürtüsellik gibi özellikler anne-babanın toleransını azaltmakta ve çocuklarını disipline etmek için fiziksel ceza kullanılmasının gerekliliği yönündeki inançlarını artırmaktadır (Kolko, 1996: 24).

Yetersizlikleri olan savunmasız ve hassas çocuklar da anne babaları tarafından istismar edilebilmektedirler. Bu tür çocuklar;

- Kendi temel ihtiyaçlarının karşılanması için anne-babalarına bağımlıdırlar.
- Arkadaşlarıyla çok az iletişim kurarlar. Özellikle fiziksel engeli olanların hareketi engellenir.
- Problem çözüme, sebep-sonuç ilişkilerini bulma gibi konularda zorluklar yaşarlar.
- Başkaları tarafından sıklıkla reddedildikleri için anne-babalarına daha çok bağlanırlar (Lowenthal, 2001: 23).

Belsky ve Vondra (1989) (Akt: Malekpour, 2004) ve Ammerman ve Hersen (1990: 12) çocuklar için risk faktörü oluşturan özellikleri aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

- 1) Düşük IQ/ Zihinsel Gerilik
- 2) Davranış problemleri
- 3) Fiziksel bir engelinin olması
- 4) Dikkatsizlik ve hiperaktivite
- 5) Ciddi bir hastalığın olması
- 6) Zor doğumla dünyaya gelme
- 7) Zor mizaca sahip olma
- 8) Çocukluk anksiyetesi
- 9) Erken doğum
- 10) Düşük doğum ağırlığına sahip olma

1. 3. 3. Ailenin Özellikleri

Çocuk istismarı bütün sosyo-ekonomik düzeylerde görülse de düşük sosyo-ekonomik düzeyde olan ailelerin çocukları daha çok kurban olmaktadır. Bu nedenle ailenin düşük sosyo-ekonomik düzeyde olması çocuk istismarının bütün türleri için bir risk faktörü oluşturmaktadır (Horton ve Cruise, 2001: 17).

Özdemir (1989) alt sosyo-ekonomik seviyedeki ebeveynlerin fiziksel istismarı daha fazla kullanma eğiliminde olduklarını, sosyo-ekonomik seviye yükseldikçe anne babanın çocuklarını istismar ve ihmal davranışlarının azaldığını belirlemiştir (Akt: Kars, 1996: 43).

Tercan (1995) da Ankara ili merkez ilçelerindeki ilkokullarda yaptığı çalışmada çocukların tüm sosyo-ekonomik seviyelerde fiziksel istismara uğradıklarını, ancak alt sosyo-ekonomik seviyeden üst sosyo-ekonomik seviyeye gidildikçe fiziksel istismarın azaldığını saptamıştır. Kılınç (1999) tarafından yapılan araştırmada da düşük sosyo-ekonomik seviyedeki ebeveynlerin ergeni duygusal olarak istismar ettikleri bulunmuştur.

Eşler arasında anlaşmazlık, çocuklarla ilgili gerçekçi olmayan beklenti içine girme, çocuk sayısının fazla olması, çocukların yaşlarının birbirine yakın olması, ailede tek ebeveyn olma, çocuk yetiştirme bilgi ve becerisine sahip olmama, ailede sert disiplin kurallarının olması da ailesel risk faktörlerindedir (Lowenthal, 2001: 22).

Tek ebeveynli ailelerin çocukları da riskli gruplar arasındadır. Çünkü tek ebeveynli aileler daha fazla finansal ve duygusal desteğe ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle tek kalan ebeveynin duygusal ya da zihinsel gerginlik yaşaması istismar için risk oluşturmaktadır (Baumrind, 1995: 34; Horton ve Cruise, 2001: 17).

Risk faktörü oluşturan diğer bir grup da geniş aileye sahip olanlardır. Gıda, giyim, çocuklara ayrılan zaman ve ilgi gibi duygusal kaynaklar aile içinde çok

sayıdaki kişiye dağılmaktadır. Bu nedenle ailedeki kişi sayısı arttıkça çocukların istismar ve ihmal edilmesi de o kadar artmaktadır (Horton ve Cruise, 2001: 17). Aile üyeleri arasındaki zayıf bağlılık ve çatışmalar da istismarda rol oynayan diğer faktörlerdendir (Tower, 2005: 102).

Belsky ve Vondra (1989) ise aile için risk oluşturan özellikleri aşağıdaki gibi belirtmişlerdir (Akt: Malekpour, 2004):

- 1) Eşler arası anlaşmazlık
- 2) Ebeveynin alkol ya da madde kullanması
- 3) Olumsuz yaşam olayları
- 4) Çocuk ile ilgili gerçekçi olmayan beklentilere sahip olma
- 5) Tek ebeveyn olma (diğer eşin ölmesi ya da eşten ayrılma sonucu)
- 6) Ebeveynin sağlık durumunun kötü olması
- 7) Geniş aileye sahip olma
- 8) Düşük gelir
- 9) Düşük eğitimsel seviye
- 10) Anne-babaya ilişkin psikopatoloji

1. 3. 4. Çevresel Risk Faktörleri

İşsizlik, fakirlik, evsizlik, sosyal yalıtılmışlık, toplumda şiddetin kabul görmesi çevresel risk faktörlerini oluşturmaktadır. Fakir, işsiz ve evsiz olan ebeveyn yiyecek, giyecek, ısınma, güvende olma gibi temel ihtiyaçları karşılanmadığından hayal kırıklığı yaşar ve kızgın olur. Bu gibi stres yaratan faktörler birbirini etkiler ve istismar ve ihmal için potansiyeli artırır (Lowenthal, 2001: 22).

DiLaura (2004) tarafından yapılan araştırmada, istismar eden kişilerin %57'sinin işsiz olduğu, %41'inin de düşük gelir düzeyine sahip olduğu ve evsizlik ile istismarın bütün türleri arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur.

1. 4. Çocuk İstismarı Türleri

1. 4. 1. Fiziksel İstismar

Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezi'nin tanımına göre fiziksel istismar; yanık, kırık, çürük, kafa yaralanmaları ve içsel yaralanmalar gibi fiziksel hasarla sonuçlanan çocuk istismarıdır. Fiziksel istismar çoğu zaman disiplin ya da cezalandırmak adına yapılır (Walker, Bonner ve Kaufman, 1988: 8).

Finkelhor ve Korbin (1988) fiziksel istismarı; çocuğun gelişim ve fonksiyonlarında sürekli bozukluklar ve yaralanmalara neden olan, çocuğa acı veren ve kaza dışı meydana gelen, çocuğa yöneltilen şiddet olarak tanımlamışlardır (Akt: Kars, 1996: 6). Kulaksızoğlu'na göre ise fiziksel istismar, çocuğun ve gencin anne-babası ve diğer yetişkinler tarafından bedensel olarak örselenmesidir (Kulaksızoğlu, 2001: 191).

Fiziksel istismar, çocuğun kaza dışı nedenlerle yaralanması veya ailesi tarafından yeterince gözetilmemesine bağlı gelişen kazaları kapsar. Çocuklarda kazalar sık görülmekle birlikte, yaşına uygun olmayan, kendi kendine olma olasılığı çok düşük olan hasarlarda istismardan şüphelenmek gerekir. Kaza dışı travmalar genellikle çocuk anne-babası tarafından cezalandırılmak istendiğinde veya anne-baba kontrolünü kaybettiğinde ortaya çıkar. En sık olarak dövme şeklinde görülür. Tipik başvuru şekli anne-baba tarafından nasıl meydana geldiği çok iyi açıklanamayan morarmalardır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004: 142).

Çocuğun kaza dışı yaralanmaları, küçük bir morluk ya da yara ve sıyrıktan ölüme kadar değişebilen nitelikte olabilmektedir. Yapılan muayene sonucunda bu yaraların tek tek tanımlanması, istismar ile kazayı ayırmada belirleyici faktör olacaktır. Yara özellikleri, yaralanma nedenini belirlemede yardımcı olabilmektedir (Oral ve İnanıcı, 2004: 26).

Çürük ve yaralar

Çürük ve yaralar vücudun çeşitli yerlerinde kemer, kayış, sopa vb. bir cisimle vurma sonucu oluşabilir. Bacakların arka kısmında, kolun üst kısımlarında, ön kolda boyunda ya da genital bölge de çürük ya da yaralar görülebilir (Tower, 2005: 102). Bunun dışında yüzde, özellikle yanaklar ve ağız bölgesinde tokata bağlı morluklar, göğüs ve karında ise tokat veya darbelerden çok parmakların baskısı sonucu morluklar oluşabilir (Oral ve İnanıcı, 2004: 26).

Kırıklar

Kırıklar oniki aylıktan önceki bebekler için istismarın belirleyici bir kanıtıdır (Tower, 2005: 102). İstismar edilen çocuklarda sık görülen hasarlardan biri de kaburga kemiklerinde görülen kırıklardır. Bu büyük bir göğüs travmasının bulunmadığı durumlarda, kuvvetli bir istismar belirtisi olarak değerlendirilmelidir (Lynch, 1999a: 4).

Kafa ve İç Organ Yaralanmaları

Kafa yaralanmaları özellikle küçük çocuklarda istismarın çok ciddi bir göstergesidir. Kafatası kırıkları kafaya bir obje ile vurma ya da çocuğu bir yere fırlatma sonucu oluşabilir (Tower, 2005: 104).

Gözle görülebilir hiçbir yara, ya da bir iz olmasa bile, bir bebek şiddetlice sarsılarak beyin zarı altı (sub-dural) kanamaya yol açabilir. Bu tür hasarlar çocuğun ölümüne sebep olabileceği gibi zeka geriliği, körlük veya felce neden olabilir. Daha ender olarak görülen ise, çocuğun karnına vurularak iç organlarına hasar verilmesidir (Lynch, 1999a: 4).

Yanıklar

Çocuk istismarında yanıklar oldukça yaygındır. Bebek ya da küçük çocuklarda en yaygın olarak görülen yanık türü karın, el ve kol gibi bölgelerde görülen sigara yanıklarıdır. Diğer yanıklar ise ütü ya da başka bir sıcak bir nesneyi bastırma veya sıcak su ile haşlama sonucu oluşabilir (Tower, 2005: 103).

Fiziksel olarak istismar edilen çocuklarda görülen bazı davranış biçimleri vardır. Bebek gibi konuşma, alt ıslatma, parmak emme gibi yaşına uygun olmayan davranışlar gösterme, arkadaşlarına, yetişkinlere ya da diğer nesnelere karşı saldırganca davranma, zayıf arkadaşlık ilişkileri, evden kaçma girişimlerinde bulunma, okula erken gitme ve okuldan eve dönmeyi istememe şeklinde görülebilir. Anne-babadan korkma, düşük benlik saygısı, depresyon ise fiziksel istismara maruz kalan çocukların gösterdikleri psikolojik tepkiler arasındadır. (Lowenthal, 2001: 9; Tower, 2005: 105-106; Veltkamp ve Miller, 1994: 21).

Zoroğlu ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan araştırmada 14-17 yaş gurubundaki 839 lise öğrencisinde çocukluk dönemi istismar ve ihmal yaşantıları, kendine fiziksel zarar verme davranışı, özkıyım girişimi ve dissosiyatif yaşantıların sıklığı ve bunların birbiriyle olan ilişkileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin %16.5'i ihmal, %15.8'i duygusal istismar, %13.5'i fiziksel istismar ve %10.7'si cinsel istismar (ensest dahil) belirtmişlerdir. Kendine fiziksel zarar verme davranışının sıklığı %21.4 ve özkıyım girişimi sıklığı % 10.1'dir. Herhangi bir çocukluk dönemi travması belirtenler belirtmeyenlere göre daha yüksek derecede dissosiyatif belirtiler göstermekte, daha sık olarak kendine fiziksel olarak zarar vermekte ve özkıyım girişiminde bulunmaktadır.

Kendi çocukluğunda aile içi şiddete maruz kalma, anti sosyal kişilik özellikleri, maddi problemlerin olması, sağlık sorunları, eşler arası anlaşmazlık, fiziksel cezayı kullanarak disipline etme anlayışı, aile üyelerinin hepsini kontrol etme ihtiyacı, çocuklarına karşı gerçekçi olmayan beklentiler içinde olma çocuklarını

fiziksel istismara maruz bırakan kişilerin özellikleri arasındadır (Lowenthal, 2001: 25).

Frias-Armenta (2002), yapmış olduğu araştırmada, çocuklukta fiziksel ve sözel olarak saldırganlığa maruz kalan yetişkinlerin ileriki yaşlarında depresyon, alkol kullanımı, antisosyal davranış ve kendi çocuklarını cezalandırma gibi davranış özellikleri gösterdiklerini gözlemiştir (Akt: Özmen, 2004: 32).

Bilgin ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan araştırmada ise, evde çeşitli nedenlerle verilen fiziksel ve sözel cezaların yaygınlığı, cezalandırılan çocukların ve ailelerinin sosyo-demografik özellikleri, cezaya uğrayan çocuklardaki depresyon düzeylerinin cezaya uğramayan çocuklardan farklı olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya yaş ortalaması 14 olan %54.4'ü (n=2252) erkek, %45.6'sı (n=1891) kız toplam 4143 çocuk katılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; 1294 çocuğun değişik nedenlere (yalan söyleme, eve geç gelme, okulda başarısız olma, söz dinlememe gibi) bağlı olarak evde cezalandırıldıkları ve en sık dayak, sosyal aktivite kısıtlaması, harçlığı azaltma veya kesme ve odaya kapatma yöntemleriyle cezalandırıldıkları saptanmıştır. Fiziksel ve sözel ceza sıklıkla anne (n=482, %42.6), baba (n=513, %45.3) ve kardeşler (n=125, %11.1) tarafından verildiği de saptanan diğer bulgular arasındadır.

1. 4. 2. Duygusal İstismar

Veltkamp ve Miller (1994: 21) duygusal istismarı, çocuğun suçlanması, küçümsenmesi ya da reddedilmesi, kasıtlı ve zorla soyutlanması, güvenlik ve sevgiden mahrum bırakılması olarak tanımlamaktadır.

Polat'a (2001: 94-95) göre, çocukların kendilerini etkileyen tutum ve davranışlara maruz kalarak ya da ihtiyaç duydukları ilgi ve sevgiden mahrum bırakılarak psikolojik hasara uğratılması durumudur.

Duygusal istismarın iki özelliği onu diğer istismar türlerinden ayırmaktadır:

- 1) Fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi somut fiziksel bulgularının olmayışı,
- 2) Tek başına bulunabileceği gibi cinsel ya da fiziksel istismar ile birlikte de bulunabileceğidir. Cinsel ya da fiziksel istismara uğramış bir çocukta aynı zamanda duygusal istismarın da oluşmuş olduğu görülmektedir.

Duygusal istismar psikolojik gelişmenin duraklamasına neden olacak sözel istismarı veya aşırı emirleri kapsayan çocuğun kimliğini zedeleyen ve bozuk davranışları ortaya çıkaran tavırları içerir. Duygusal istismar veya psikolojik örselenme diğer tüm kötü muamele biçimlerini şemsiye gibi altında toplar. Tek başına var olduğu gibi fiziksel ve cinsel istismarın hasarı ortadan kalktığında bile duygusal istismar devam edebilir. Duygusal istismara neden olan durumlar daha çok çocuk ve ergenin yakın çevresinde onunla ilişkili olan yetişkin kişiler tarafından gösterilir. Bu tür davranışlara maruz kalan çocuklarda aileden uzaklaşma, gergin olma, bağımlı kişilik geliştirme, değersizlik duyguları geliştirme, uyumsuz ve saldırgan davranışlarda bulunma gibi durumlar ortaya çıkabilir. Bunların yanı sıra duygusal istismar, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişmelerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu çocuklarda normal zihinsel kapasite olmasına karşın, öğrenme güçlüğü ve dikkat dağımlıklığı gibi sorunlar görülmektedir. Dolayısıyla duygusal istismar çocuğun hem kişiliğini hem de başarısını olumsuz yönde etkilemektedir (Topbaş, 2004: 78).

Çocuk ve gençler üzerindeki duygusal istismar, psikolojik olarak hasar verici olduğu düşünölen ihmal eylemlerinden ve davranışlardan oluşur. Bu tür eylemler kısa ve uzun vadede çocuğun bilişsel, duygusal, davranışsal ya da fiziksel işlevlerine zarar verir.

Hart, Brassard ve Karlson (1996: 74) duygusal istismar formlarını aşağıdaki gibi açıklamışlardır:

Burada belirtilen hareket ve davranışların sürekli tekrar edilmesi duygusal istismarı oluşturur. Bu davranışlar çocuğa, değersiz, hatalı, sevilmeyen ya da bir başkasının ihtiyaçlarını karşılayan bir değer olduğu mesajını vermektedir.

1) *Reddetme (şiddetle reddetme/Aşağılama) (Spurning)(Hostile Rejecting/ Degrading)*: Çocuğa bakım veren kişinin sözlü ve sözsüz davranışlarını içerir. Reddetme aşağıdakileri kapsar:

- Aşağılama, kmseme, reddedici ve düşmanca davranışın fiziksel olmayan diğer formları,
- znt, keder gibi gösterilen normal duygusal tepkilerden dolayı çocukla alay etme ve onu utandırma,
- ocuğu sürekli olarak eleştirmek, çocuğa ceza vermek, ev içinde devamlı olarak iş yapttırtmak ve diğerlerine göre daha az ödüllendirmek,

Yavuzer tarafından yapılan araştırmada; suçlu gençlerin evden kaçmalarına, bir anlamda anti-sosyal davranışa ilk adımları atmalarına neden olan en büyük etkenin, %59 oranında, baba baskısı olduğu görülmüştür. Suçlu gençler evden kaçma nedeni olarak, babalarının kendilerine fazla iş vermelerini ya da yaptıkları bir hatadan dolayı cezalandırılma endişesini ileri sürdükleri saptanmıştır (Yavuzer, 2000a: 145).

2) *Korkutma (Terrorizing)*: Çocuğa bakım veren kişinin çocuğu fiziksel olarak inciteceği, onu terk edeceği ya da başka bir yere götüreceği gibi şeyler söyleyerek çocuğu korkutması veya gözdağı vermesi. Çocuğun sevdiği nesnelere ya da kişileri tehlikeli durumları sokmasıdır. Korkutma aşağıdakileri kapsar:

- Çocuğun tahmin edilmeyen ya da kaotik durumlara sokulması,
- Çocuğun tehlikeli durumlara bırakılması,
- Çocuğa bakım veren kişinin çocuktan katı ve gerçekdışı beklentilerinin olması. Bu beklentiler gerçekleşmezse çocuğu tehlikeye sokma ya da ona zarar verme gibi tehditlerde bulunma,
- Çocuğun sevdiği kişilere ya da objelere karşı şiddet uygulayacağı konusunda tehdit etme.

3) Soyutlama (Isolating): Çocuğa bakım veren kişinin çocuğun evde veya ev dışında arkadaşları ya da yetişkinlerle iletişim ya da etkileşim kurma ihtiyacını engellemesi. Soyutlama aşağıdakileri kapsar:

- Çocuğun hareket özgürlüğüne makul olmayan sınırlamalar getirme,
- Çocuğun yaşlılarıyla ya da yetişkinler ile sosyal etkileşimde bulunmasına kısıtlamalar getirme.

4) Çocuğu Kendi Çıkarı İçin Kullanma/ Suça Yönelme (Exploiting/ Corrupting): Çocuğa bakım veren kişinin çocuğun uygunsuz davranışlar (antisosyal, suça yönelik, sapkın davranışlar) geliştirmesi için teşvik etmesi ve cesaretlendirmesi. Çocuğu kendi çıkarı için kullanma/çocuğu suça yöneltme aşağıdakileri kapsar:

- Antisosyal davranışa model olunması, izin verilmesi ya da teşvik edilip cesaretlendirilmesi,
- Gelişimsel olarak uygun olmayan davranışlara model olunması, izin verilmesi ya da teşvik edilip cesaretlendirilmesi,
- Çocuğun bilişsel gelişimini engellemek veya sınırlamak.

5) Duyusal Tepki Vermeyi Reddetme (Çocuğu Görmezden gelme) (Denying Emotional Responsiveness)(Ignoring): Çocuğa bakım veren kişinin çocuğun etkileşime olan ihtiyacı ve girişimlerini görmezden gelmesi ve çocukla olan

etkileşiminde duygu yoksunluğunu (çocuğa şefkat ve ilgi göstermeme, çocuğu sevmeme) içerir. Duygusal tepki vermeyi reddetme aşağıdakileri kapsar:

- Motivasyon eksikliği nedeniyle karşılıklı ilişkilerde yer almama,
- Sadece gerekli olduğu zaman etkileşimde bulunma,
- Çocuğa şefkat, ilgi ve sevgi göstermeme.

Duygusal istismar literatürü diğer istismar türleriyle ilgili literatüre göre daha dar olmasına rağmen karşıtlıklarla doludur. Duygusal istismarı neyin oluşturduğuna dair kesin tanımın olmayışı ve bilimsel şekilde ölçülebilecek delillerin bulunmayışı karşıtlıkları doğuran ve güçlük yaratan konulardır.

Bazı uzmanlar psikolojik ve duygusal istismar arasında ayırım yapılmasını öne sürerken bazı uzmanlar iki tip içinde psikolojik kötü muamele (Psychological Maltreatment) kavramının kullanılması gerektiğini belirtmektedirler. Bazı uzmanlar ise duygusal istismarı ihmalden ayırmak gerektiğini söylerken bazıları da istismarın ihmal ile yakından ilişkili olduğunu ve psikolojik kötü muamelenin geniş tanımında ihmalinde yer alması gerektiğini vurgulamaktadırlar (Iwaniec, 1996: 3).

6) Zihinsel, Tıbbi, Fiziksel ve Eğitimsel İhmal (Mental Health, Medical, and Educational Neglect): Çocuğa bakım veren kişinin çocuğun zihinsel, tıbbi, fiziksel ve eğitimsel problemleri ya da ihtiyaçları için gerekli tedaviyi karşılamayı reddetme, ihmal etme, görmezden gelme gibi davranışlarıdır. Zihinsel, tıbbi, fiziksel ve eğitimsel ihmal aşağıdakileri kapsar:

- Çocuğun ciddi duygusal ve davranışsal problemlerinin ya da ihtiyaçlarının tedavi edilmesini sağlamama, ihmal etme ya da reddetme,
- Çocuğun ciddi fizik ve sağlık problemlerinin ya da ihtiyaçlarının tedavi edilmesini sağlamama, ihmal etme ya da reddetme,
- Çocuğun ciddi eğitim problemlerinin ya da ihtiyaçlarının tedavi edilmesini sağlamama, ihmal etme ya da reddetme.

İlgisiz ve kayıtsız tutum, ana-babanın, çocuğu yalnız bırakma, görmezlikten gelme şeklinde dışlaması anlamına gelir. Duygusal istismara yol açan böyle bir ortamda ana-baba-çocuk üçgeni arasında iletişim kopukluğu gözlenir. Ana-babanın ilgisizliğiyle çocuğun öğretmenine, arkadaşlarına ve yakın çevresindeki eşyalara verdiği zarar ve suçluluk davranışı arasında yakın bir ilişki bulunmuştur. Bu konuda yapılan araştırma bulgularına göre, ilgisiz ve kayıtsız ana-baba tutumu çocuğun saldırganlık eğilimini güçlendirmektedir (Yavuzer, 2000b: 33).

Veltkamp ve Miller (1994: 22) duygusal istismarın fiziksel ve davranışsal göstergelerini aşağıdaki gibi belirtmişlerdir:

- Okul öncesi dönem çocuklarında konuşma bozuklukları ve gelişimsel gecikme görülebilir.
- İntihar girişiminde bulunma.
- Uyku bozuklukları (kabuslar görme, uyuyamama, uykuda iken aniden sıçrama).
- Depresyon, kendini üzgün, umutsuz ve yalnız hissetme.
- Hiperaktivite.
- Kendine zarar verici davranışlarda bulunma.
- Karanlıktan ve insanlardan korkma.
- Öfke.

İşmen (1993)'in duygusal istismarın liseli ergenlerin kendini kabul seviyesine etkisini araştırdığı çalışmasında, ergenlerin algıladıkları duygusal istismar seviyesinin azalmasıyla kendilerini kabul seviyelerinde anlamlı bir artma görüldüğü tespit edilmiştir. Uzun (2002) tarafından yapılan araştırmada da ergenlerin kendilik imgelerinin algıladıkları duygusal istismar seviyesine göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Çocuklarını duygusal olarak istismar eden ebeveynler çocuklarının üzerinde kontrol sahibi olmak isterler, bu kontrolü elde ederek çocuklarını aşağılar ve

küümserler. Söz konusu ebeveynler, çocuklarının benlik saygısını olumsuz yönde etkilediğini farkına varmazlar (Lowenthal, 2001: 25).

1. 4. 3. Cinsel İstismar

Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezine göre cinsel istismar “Çocuğun, saldırganın cinsel açıdan uyarılması için kullanıldığı durumlarda çocuk ve yetişkin arasındaki etkileşim ya da ilişkidir”. Cinsel istismar, çocuğun cinsel aktivitelerde bulunmaya zorlanmasını, ticari amaç olarak kullanılmasını (pornografik filmlerde kullanmak ya da fuhuşa zorlamak) kapsamaktadır (Cicchetti ve Carlson, 1989: 97). Helfer ve Kempe’ye göre ise “Bağımlı ya da gelişimsel olarak olgunlaşmamış çocuk ve ergenin tam olarak kavrayamadığı bilerek rıza gösteremeyeceği cinsel eylemler içerisine sokulmasıdır” (Walker, Bonner ve Kaufman, 1988: 8).

Günçe’ye (1999: 90-93) göre de, bir yetişkinin cinsel doyum sağlama amacı ile bir çocuğa yaklaşması ve onu kullanması cinsel istismardır. İstismarın tipi saldırının şekline göre önemli farklılıklar gösterir.

- 1) Dokunma olmaksızın yapılan istismarlar,
- 2) Dokunmanın yer aldığı istismar olguları,
- 3) Şiddet kullanılarak yapılan istismarlar.

Birinci grupta yani dokunma olmaksızın yapılan saldırılarda, sözel yolla yapılan sataşmalar, ayıp telefon konuşmaları, teşhircilik, röntgencilik ve çocuğun cinsel ilişki sahnesine doğrudan tanık olması gibi olgular yer almaktadır.

İkinci grup olan yani dokunularak yapılan cinsel istismarda genellikle yetişkinin çocuğun vücuduna cinsel amaçlı dokunması söz konusudur. Bu olay çocuğun cinsel organına dokunmayla başlayıp cinsel birleşmeye teşebbüs, tam cinsel birleşme, ağız-cinsel organ temasına kadar değişik biçimlerde olabilir. Bu gibi olaylarda fiziksel istismar da yer alabilir.

Cinsel sataşma ve saldırıya yönelen üçüncü grupta; baba, anne, üvey baba, daha uzak akrabalar, aile ile ilişkili insanlar yer alabilmektedir.

Teegen (1991: 69) cinsel istismara uğrayan çocukların duygusal ve davranışsal tepkilerini şu şekilde belirtmiştir:

Küçük çocuk (0-3 yaş); Yeme ve uyku bozuklukları, yabancılardan korkma, yaşına göre yetersiz cinsel oyunda bulunmak.

Okul öncesi (3-6 yaş); Utanma, suçluluk duygusu, öfke, çaresizlik, zarara uğrama ve kirlenme korkusu, regresyon, içe çekilme, enuresis, enkopresis, yeme ve uyuma bozuklukları, saldırganlık, mastürbasyon yapmak.

Okul Çağı (6-12 yaş); Korku, utanma, suçluluk, güvenmeme, çaresizlik, öfke, saldırganlık, zarara uğrama ve kirlenme korkusu, sosyal içe kapanma, huzursuzluk/düzensizlik, obsesif-kompulsif bozukluk (örn. sık yıkanma), kendinden küçüklerle cinsel oyunlara girmek, cinsel kışkırtıcı davranışlarda bulunmak, uluorta mastürbasyon yapmak.

Ergenlik (13-18/[24] yaş); Korku, öfke, utanma, güvensizlik, ailede cinsellik ve cinsel roller konusunda çatışmalar yaşama, kirlenme ve zarara uğrama korkusu, çaresizlik, depresyon, intihar düşüncesi ya da intihar etme, bağımlılık yapan maddelere düşkünlük, evden, okuldan kaçma, saldırganlık, başkalarını istismar etme, kurban rolünü benimseme, obsesif-kompulsif bozukluk, duygusal ve fiziksel yakınlıklardan kaçma, psikosomatik bozukluklar.

Cinsel istismarın uzun dönemli etkileri üç kategoride toplanabilir (Öztürk-Kılıç, 1993: 455):

- Psikiyatrik bozukluklar: Depresyon, anksiyete, yeme bozuklukları, alkolizm, madde kullanımı.

- Psikoseksüel problemler: Cinsel işlev bozuklukları, sık eş değiştirme ve uygunsuz cinsel ilişkiler.
- Kişiler arası ilişkilerde ağır bozukluklar: Yabancılaşma, güvensizlik, erkeklerden korkma ve yetişkin ilişkilerinde kurban rolünün tekrar tekrar yaşanması.

Cinsel istismara uğrayan çocuklarda görülen spesifik bir etki, cinsellik içeren davranışlarının artmasıdır. Friedrich ve arkadaşları'nın (1992) cinsel istismara uğrayan çocuklar ile istismara uğramayan çocukları karşılaştırdıkları araştırmada cinsel istismara maruz kalanların cinsellik içeren davranışlara yöneldikleri ve yetişkinlerin cinsel aktivitelerini taklit etikleri bulunmuştur (Akt: Berliner ve Elliott, 1996: 56).

Cinsel istismara uğrayan çocuğun uğradığı psikolojik zararı belirlemede kullanılan kriterler ise şu şekilde sıralanabilir (Veltkamp ve Miller, 1994: 28):

- 1) *Çocuğun yaşı*: Küçük çocuklar ne olduğunu tam olarak anlayamazlar ancak fiziksel acı duyabilirler. Daha büyük yaştaki çocuklar ise büyük bir karışıklık yaşarlar. Suçluluk, kızgınlık hissedebilirler.
- 2) *Süre*: Cinsel istismar ne kadar uzun süreli olursa o kadar travmatik olabilmektedir.
- 3) *Saldırganlık*: Yapılan eylem ne kadar çok saldırganlık içerirse, çocuk o kadar çok fiziksel ve psikolojik travma yaşar.
- 4) *Tehdit*: Cinsel istismara uğrayan çocuk genellikle tehdit edilir. Tehdit arttıkça çocuğun yaşadığı travma da artar.
- 5) *Yetişkinin kim olduğu*: Eylemi gerçekleştiren kişi çocuğun tanıdığı biri ise bu çocuğun kafasının daha fazla karışmasına ve güven duygusunun zedelenmesine neden olabilir.
- 6) *Eylemin sıklığı*: Eylem ne kadar sık yapılırsa çocuk için o kadar travmatik olur.
- 7) *Yetişkinler çocuğa inanmaz ya da korumazlarsa*: Yetişkin eğer aşırı tepki gösterirse çocuk kendini suçlu ve sorumlu hissedebilir.

Çocuklar, ensest (incest) ve pedofili (pedophilia) olarak adlandırılan biçimlerde cinsel istismara maruz kalabilirler. Bunlar, farklı cinsel istismar türleridir ve bu nedenle aynı anlamlarda kullanılmamaları gerekir.

Ensest, aile içinde vuku bulan bir cinsel istismar biçimidir. Bu istismar, eşler dışında aile bireylerinden birinin, cinsel doyum amacıyla ailenin bir diğer üyesi ile cinsel temasa kadar giden ilişkilerde bulunması demektir (Topçu, 1997: 43).

Pedofili ise, yetişkin bir kimsenin aynı ya da karşı cinsiyetteki çocukları cinsel olarak çekici bulması ve onlara cinsel bir eğilim ve ilgi duyması halidir (Topçu, 1997: 79).

Korkut ve Tüzün'ün 1992-1997 yılları arasında Adli Tıp Kurumu 4. İhtisas Kurulu'na ensest iddiası ile başvuran 0-18 yaş gurubundaki 27 adli olguya ait raporları değerlendirdikleri çalışmada, olgular yaş, cinsiyet, suç türleri, kurban-sanık yakınlık derecesi, psikiyatrik tıbbi antesedan (özgeçmiş) ve 4. İhtisas Kurulu Rapor sonuçları açısından değerlendirilmiştir. Olguların 24'ü kız çocuğu olup, %70,8'i 12-15 yaş grubunda yer almaktadır. En sık işlenen suç türü %48,1 oranında vaginal yol ile ırza geçme eylemidir. Kız çocuklarının %37'si öz baba-kız çocuk ensest ilişkisi yaşamış olup, %40,7'sinde 4. İhtisas Kurulu'nun psikiyatrik muayenesi sonucunda çeşitli derecelerde zeka geriliği saptanmıştır (Korkut ve Tüzün, 2001: 31).

Ensestin tanınması ve değerlendirilmesi ile ilgili olarak Yüksel (1993) tarafından yapılan çalışmada ise çocuklarda okul başarısızlığı, depresif bozukluklar, özgül olmayan davranış bozuklukları ve uyum sorunları, ergen ve yetişkinlerde de en sık olarak travma sonrası stres bozukluğu saptanmıştır.

Walters (1975: 111-115) cinsel istismar ile ilgili mitler ve gerçekleri şu şekilde sıralamıştır:

Mit: Birçok cinsel istismar olayında istismarcı çocuğun tanımadığı biridir.

Gerçek: Birçok olayda cinsel istismar eden kişi çocuğun tanıdığı biridir. Genellikle baba, amca ya da ailenin yakın bir dostu, komşusu olabilir.

Mit: Kadınların erkek çocuğu, erkeklerin de kız çocuğu cinsel olarak istismar etmesi sayı olarak eşittir.

Gerçek: Erkeklerin kız çocuğunu istismar etmesi daha fazladır. İstismara uğrayan erkek çocukları da genellikle erkek yetişkinler tarafından istismara maruz bırakılmaktadırlar.

Mit: Düşük sosyo-ekonomik seviyedeki ailelerin çocukları istismar edilmektedirler.

Gerçek: Her sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel gruptan çocuklar istismar edilebilirler.

Mit: Baba-kız ensest ilişkisinde anne, baba ile kız arasında olandan haberdar değildir.

Gerçek: Anne istismar olayından çoğunlukla haberdardır. Ancak çocuğunu korumak için bir şey yapmamaktadır.

Mit: Çocuğunu cinsel olarak istismar eden baba akıl hastasıdır.

Gerçek: Çok azı akıl hastası olabilir. Ancak genelde normal zihin düzeyine sahip, iş sahibi, toplumda bir yeri olan kişilerdir.

Finkelhor (1984) Cinsel istismar için risk faktörlerini aşağıdaki gibi belirtmiştir (Akt: Walker, Bonner ve Kaufman, 1988: 108):

- a) Üvey babanın varlığı
- b) Çocuğun anneden uzun zamandır ayrı yaşıyor olması
- c) Anne-çocuk arasında duygusal bağlılığın olmaması
- d) Baba-çocuk arasında bir bağlılığın olmaması
- e) Annenin eğitim seviyesinin düşük olması
- f) Ailenin düşük gelir düzeyinde olması

Lowenthal'a (2001: 24) göre cinsel istismarı yapan failler aşırı derece düşmanlık duyguları besleyen, samimiyetten yoksun olan, kendini yalnız hisseden ve kendi geçmişinde cinsel istismara uğrayan kişilerdir.

1. 4. 4. İhmal

İhmal, çocuktan sorumlu kişilerin çocuğa karşı en temel yükümlülüklerini yerine getirmemesidir. Beslenme, giyim, tıbbi gereksinimler, duygusal ihtiyaçlar ve yaşam koşulları için gerekli ilgiyi göstermeme şeklinde tanımlanmaktadır (Polat, 2004: 89).

Duygusal ihmal; çocuğun psikolojik ihtiyaçlarını karşılamada başarısız olma, çocuğa sevgi ve ilgi göstermeme olarak tanımlanmıştır. Fiziksel ihmal ise; çocuğun gıda, giyim, tıbbi yardım gibi temel fiziksel ihtiyaçlarını karşılamada ve çocuğu tehlikeden korumada başarısız olmayı kapsamaktadır (Erickson ve Egeland, 1996: 7; Lowenthal, 2001: 13).

İhmal'in çocuk üzerindeki etkilerini araştıran ilk çalışmalardan biri olan Steele (1977) araştırmasında ihmale uğrayan çocuklarda öğrenme problemleri, düşük benlik saygısı ve sonraki yıllarda ortaya çıkan çocuk suçları olduğunu saptamıştır. Hoffman-Plotkin ve Twentyman (1984) ise ihmale uğrayan çocukların istismara uğrayan ve uğramayan çocuklara göre yaşıtlarıyla olan ilişkilerinin daha zayıf olduklarını tespit etmişlerdir (Akt: Erickson ve Egeland, 1996: 8-9).

Urguize ve arkadaşları'nın (1994) istismar ve ihmalin sonuçlarını araştırdıkları çalışmada 149 çocuk ile çalışmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, %38'inde gelişimsel gecikme, %30'unda anti-sosyal davranış , %47'sinde bilişsel, akademik ve öğrenme problemleri, %12'sinde psikotik davranışlar ve %7'sinde uygun olmayan cinsel davranış saptanmıştır (Akt: Sexton, 1998).

1. 5. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Hukuksal Boyutu

1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Medeni Kanununda çocuğun korunmasına ayrı ve özenli bir yer ayrılmıştır. Çocuk tanımı yasada Çocuk Hakları Sözleşmesine uygun bir biçimde 0-18 yaşındaki bireyler olarak yer almıştır (Asma, 2006: 67).

Çocuğun doğumundan 18 yaşına dek tüm temel hakları “Çocuk Hakları Sözleşmesi”nde düzenlenmiştir. Kişi olarak toplum düzeni içindeki hukuksal konumu Medeni Kanunda, haklarının çiğnenmesi durumundaki yaptırımlar Ceza Kanununda, ceza yargılamasındaki hakları Ceza Muhakemesi Kanununda, korunmasına ilişkin kurallar ise Çocuk Korunma Kanunu ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda düzenlenmiştir.

Yeni Türk Ceza Kanunun da fiziksel istismar; kasten adam öldürme, özkıyımaya yönlendirme, kasten yaralama, işkence, eziyet, kötü davranış suçları olarak, cinsel istismar ise isimleri farklı olmakla birlikte ırza geçme, ırza tasaddi, söz atma, sarkıntılık, teşhircilik, röntgencilik, fuhuşa teşvik, çocuğun pornografide kullanılması olarak düzenlenmiştir (Kaynak ve Hatipoğlu, 2006: 75, 78-79).

Çocuk istismarı ve ihmali niteliğindeki olaylarda gönüllü bildirim yarattığı sorunları gidermek için 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu ile gönüllü bildirim sisteminden zorunlu bildirim sistemine geçilmiştir. Özellikle kamu görevlileri için bildirim yükümlülüğünün çiğnenmesinde ağır cezalar öngörülmüş olup 279. maddede; kamu adına görev yapan kişilerin görevleri sırasında ve görevlerine ilişkin bir suç öğrendiklerinde bildirmemeleri durumunda altı aydan iki yıla dek hapis cezası ile cezalandırılmaları öngörülmüştür (Kaynak ve Hatipoğlu, 2006: 84).

1. 6. Çocuk İstismarı ve İhmalinin Önlenmesi

Lynch'e göre çocuk istismarı ve ihmali engellemek için 3 tür önlem vardır (Lynch, 1999b: 251-254):

- *Üçüncül Önleme:* Tekrar oluşumunu önlemek,
- *İkincil Önleme:* Yüksek risk gruplarını belirlemek,
- *Birincil Önleme:* Herkesin sağlıklı olmasını sağlamak.

Üçüncül Önleme: İstismar edilmiş çocuğun yeniden istismar edilmesini önleyici çalışmaları kapsar. Uzmanları ve kamuoyunu çocuk istismarının belirtilerine duyarlı kılmayı amaçlayan kampanyalar bu tür önlemler içerisinde yer alabilir.

İkincil Önleme: Yüksek risk gruplarının belirlenerek, bu kişilerin var olan hizmetleri kullanmalarını sağlamaları konusunda stratejiler geliştirmek ve gerekirse de ailelere ek hizmetler sunmak ikincil önleme kapsamında yapılabilecek çalışmalardır.

Yeni anne-babalar için destek grupları (support groups) ve kendine yardım grupları (self help groups) da istismarın önlenmesinde ebeveyni bilinçlendirmeye yönelik çalışmalara katkıda bulunmaktadır (Byers, 1999: 242).

Birincil Önleme: Birincil önlemenin amacı, tüm çocukların gelişimlerinin iyi bir biçimde sürdürülebileceği ortamı sağlamaktır. Bu da sosyal reformlar, yerleşmiş yanlış tutumların değiştirilmesi ve çok yönlü eğitim olanaklarının oluşturulması ile mümkündür. Ayrıca kitle iletişim araçlarının kullanılmasının da bilinçli bir kamuoyu yaratma hedefine ulaşmada büyük etkisi vardır (Byers, 1999: 246).

1. 7. Öfke

Literatürde öfke kelimesi çoğu zaman saldırganlık, düşmanlık ile birlikte ele alınmaktadır. Saldırganlık öfke ile ilişkili olmasına rağmen iki kavram aynı anlamı taşımamaktadır. Spielberg ve arkadaşları (1983) öfkeyi, basit bir sinirlilik veya kızgınlık halinden, yoğun hiddet durumuna kadar değişen duygusal bir durum olarak tanımlamışlardır. Bu duygusal durum, kimi zaman orta şiddette kısa süreli kimi zaman ise çok şiddetli ve yoğun olabilmektedir (Akt: Renk, Phares ve Epps, 1999: 209).

Öfke kavramı, “Engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakma, kısıtlama vb. durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan şeye ya da kişiye yönelik şu ya da bu biçimde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun olumsuz bir duygu” olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2000; akt: Özmen, 2004: 28).

Saldırganlığın ne olduğunu herkesin bildiği düşünülebilirse de “Hangi davranışlar saldırgan olarak değerlendirilmelidir?” sorusunun yanıtı üzerinde bir anlaşmaya varılmış değildir. Davranışçı ya da sosyal öğrenme yaklaşımlarının da tercih ettiği en yalın tanım “Saldırganlık başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranıştır” biçiminde yapılabilir. Ancak bu tanım eylemde bulunan kişinin niyetini göz önüne almamaktadır. Bu nedenle “Saldırganlık başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış ya da eylemdir” şeklinde tanımlanabilir (Freedman, Sears, Carlsmith, 1998: 235). Freud’a göre saldırganlık, insanın kendine dönük yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki objelere çevrilmesidir (Geçtan, 1996: 32).

Engellenme ise, elde etmek istediğimiz bir nesneye, ulaşmak istediğimiz belirli bir amaca varmamız veya bir gereksinmemizin giderilmesi önlediği zaman ortaya çıkan olumsuz duygudur (Cüceloğlu, 1998: 279).

Öfke ve saldırganlıkla ilgili tanımlar incelendiğinde öfke kavramının bir duyguyu saldırganlık kavramının ise bir davranışı ifade ettiği görülmektedir.

Ebeveyn çocuk yetiştirme biçimi saldırganlığın gelişmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Çocuğa karşı güç ve fiziksel ceza kullanmanın saldırganlıkla yakından ilişkili olduğu bildirilmektedir (Martin, 1975; akt: Aydın, 1996: 105).

1. 7. 1. Öfke Kavramına İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

1. 7. 1. 1. Psikoanalitik Kuram

Psikoanalitik kurama göre öfke duygusunun ve yaşantısının gelişmesini etkileyen bazı dönemler vardır. Çocukluktan yaşlılığa kadar çeşitli dönemler içinde öfkeyi ortaya çıkaran koşulların ve öfkenin anlatım biçiminin, kişilik yapısının gelişmesinde ve yapılanmasında olumlu ve olumsuz birçok katkısı olabilir (Köknel, 1985: 192).

Psikoanalitik kurama göre oral dönemde saplanıp kalma ya da bu döneme geri dönme, saldırgan davranışın temeli olarak kabul edilmiştir. Öfkenin temellerinin atıldığı diğeri bir dönem de anal dönemdir. Yaşamın ikinci yılında başlayan ve tuvalet eğitiminin verildiği bu dönemde annenin tutumu ve dışkılama işlevine karşı kendi duyguları, çocuğun ileride sahip olacağı bazı karakter özelliklerini ve değerleri önemli ölçüde etkiler. Eğer bu dönemde anne katı ve cezalandırıcı bir yöntem uygularsa, çocuk ya tutucu bir karakter geliştirir ve ileriki yaşamında olumsuz duygularını baskı altında tutan biri olur, ya da tepkici bir karakter geliştirir ve başkaldırıcı, yıkıcı, kızgınlık nöbetleri ya da eziyet etme eğilimleri gösteren bir kişilik yapısı geliştirir (Geçtan, 2004: 63-64).

Genellikle üç-dört yaşında anal dönemden fallik döneme geçen çocukta ise başlangıçta cinsel bölge doyum kaynağıdır, fakat amaç dışkılamadır. Daha sonra doyum kaynağı cinsel organlara odaklaşır ve kendi kendine doyum arama amaç olur. Başlangıçta kendine dönük, özsever nesne ve kişi ilişkisi, daha sonra karmaşa oluşumuna sebep olur. Bu karmaşaya “Oedipus Karmaşası” denir. Bu dönemde son aşamasına ulaşan ve tamamlanan üst benlik, Oedipal karmaşanın bastırılması için gerekli olan gücü sağlar. İlk başta annenin, babanın ve çevrenin suçlamasından ve

cezalandırmasından çekinen, korkan çocuk benliği, Oedipus karmaşasının çözümlenmesiyle kendi üst benliğinden çekinip korkmaya başlar. Bu yapının oluşturduğu baskı oranında pişmanlık ve suçluluk duyar. Üst benlikten, benliğe yöneltilen aşırı baskı, korku ve suçlama, kimi kez saldırgan davranışlara dönüşür. Kişilik, üst benliğin yarattığı korku ve kaygıya karşı benliğini korumak amacıyla şiddet eylemlerine başvurur. Kırıcı, yok edici bir şekilde davranır (Köknel, 1985: 200).

Freud, saldırgan davranışın ifade edilmediği takdirde belirli türden bir enerji olarak içimizde kalacağını savunmuş ve birçok davranış bozukluklarının, doğal ifadesini bulamamış, saldırganlık eğiliminden kaynaklandığını ifade etmiştir (Cüceloğlu, 1998: 314).

1. 7. 1. 2. Engellenme-Saldırganlık Hipotezi

Engellenme-saldırganlık kuramına göre, engellenme duygusunun sonucu ortaya çıkan dürtü, saldırganlık davranışının temelinde yatar. Bu davranış, güdünün önüne geçen engellere saldırma şeklinde kendini gösterir (Cüceloğlu, 1998: 329).

Engellenme-saldırganlık hipotezinin ilk halinde, Yale Üniversitesi'nden Dollard ve arkadaşları (1939) "Saldırganlık her zaman engellenmenin bir sonucudur" diyerek aşağıdaki çıkarımları yapmışlardır:

- a) Saldırgan davranışın ortaya çıkması her zaman engellenmenin var olmasını gerekli kılar.
- b) Engellenmenin varlığı her zaman bir saldırganlık biçimini ortaya çıkarır.

Dollard ve arkadaşları engellenmeyi "tahrik edilmiş amaç-tepki davranış sıralamasının uygun zamanda meydana gelmesine bir müdahale" olarak tanımlamışlardır (Akt: Berkowitz, 1989: 60).

Engellenme- saldırganlık hipotezi daha sonra ağır eleştiriler almış ve tamamen basit bir çıkarım olarak görülmüştür. Engellenme saldırganlık üzerinde bu

derece büyük bir rol üstlenmemektedir. Çünkü öncelikle, engellenmiş insanlar her zaman saldırgan düşünceler, kelimeler, hareketlerle tepki vermezler. Bunun yerine çok çeşitli ve geniş bir yelpaze içinde davranırlar. İkinci olarak bütün saldırganlıklar engellenme sonucunda ortaya çıkmaz. Başka birçok nedenden dolayı insanlar saldırganlık tepkisi gösterebilirler (Baron ve Byrne, 1987: 305; akt: Olmuş, 2001: 80).

Engellenmeye bireyler değişik tepkiler gösterebilirler. Bazı kişiler saldırgan olurken, bazıları içlerine kapanabilir, bazıları ise kendisini karamsarlığa bırakabilir. Her davranışın kendine özgü sonuçları vardır (Cüceloğlu, 1998: 279-280). Atkinson ve arkadaşları'na (1995: 604) göre, bir amaca doğru ilerleme durdurulduğunda ya da geciktirildiğinde engellenme meydana gelir. Çevresel engeller, toplumsal kısıtlamalar ve kişisel sınırlılıkların hepsi engellenme oluşturabilir. Engellenmeye karşı gösterilen tepkiler saldırganlık (doğrudan ya da yön değiştirmiş), apati (içe çekilme) ve gerileme şeklinde olabilir.

1. 7. 1. 3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı, saldırgan davranışın bir iç güdü ya da engellenme sonucunda sadece tek bir tepki tarzının, saldırganlığı ortaya çıkarttığı anlayışını reddetmekte ve saldırgan davranışın diğer öğrenilmiş tepkilerden farklı olmadığını savunmaktadır (Berkowitz, 1989: 59).

Saldırganlık davranışı doğuştan kökenli olduğu gibi, sonradan öğrenilmiş bir davranış da olabilir. Çoğu kez hem doğuştan gelen hem de öğrenilmiş faktörler saldırganlık davranışının ortaya çıkmasında aynı zamanda etkili olurlar (Cüceloğlu, 1998: 329).

Çocuğun çevresinde gördüğü davranışları taklit etmesi sosyal öğrenmenin temelinde yatar (Cüceloğlu, 1998: 315). Taklit bir çocuğun davranışına şekil vermede önemli rol oynayan bir süreçtir. Tüm insanlarda ve özellikle çocuklarda, başkalarını taklit etme eğilimi vardır. Taklit etme eğilimi her türlü davranışı

kapsamaktadır. Bir çocuk diğer insanları saldırgan davranırken ve saldırganlıklarını kontrol ederken gözler ve onları kopya eder (Freedman, Sears, Carlsmith, 1998: 252).

Bu kuramı deneysel olarak doğrulayan Bandura ve arkadaşları, saldırgan davranan ana-babaların çocuklarının birbirlerine ve oyuncaklarına karşı sert, kırıcı ve yıkıcı olduklarını göstermişlerdir. Anne-babaların sözlerinde, hareketlerinde tutum ve davranışlarında örseleyici, sert, kırıcı, suçlayıcı öğelerin ağırlık kazanması ve cezalandırmaya dayalı eğitim biçimi, çocuğun önce anne-babaya, daha sonra diğer kişilere karşı kızgınlık, öfke, nefret duymasına ve saldırgan davranmasına neden olur (Köknel, 1985: 205). Dayak saldırganlığı tahrik edici bir eğitim tarzıdır. Çocuğu engeller ve ebeveyn kendisi saldırganlık modeli olur (Aydın, 1996: 105).

1. 8. Öfke ve Çocuk İstismarı Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Araştırmalar

İstismara uğrayan çocuklar büyük bir öfke duyarlar ve bu kızgınlığı başkalarına karşı saldırgan davranışlar göstererek yansıtırlar (Sexton, 1998). Reidy (1977) istismar ve ihmale uğrayan çocukları karşılaştırdığı araştırmasında, istismar ve ihmal yaşantısı olan çocukların istismar ve ihmal yaşamayan çocuklara göre okulda daha fazla saldırgan davranışlar gösterdikleri ve istismara maruz kalan çocukların da ihmale uğrayan çocuklara göre daha saldırgan olduklarını bulmuştur (Akt: Erickson ve Egeland, 1996: 9).

Finzi ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan çalışmada; bağlanma stilleri, saldırganlık, fiziksel istismar ve ihmal arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırmada fiziksel istismara uğrayan ve ihmal edilen çocuklarla istismar ve ihmal yaşantısı olmayan 6-12 yaş arası çocukların bağlanma stilleri ve saldırganlık düzeyleri karşılaştırılmıştır. Fiziksel istismara uğrayan çocukların kaçınan bağıllık (avoidant attachment style) gösterdikleri ve saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu, ihmal edilen çocukların ise endişeli/çekingen bağıllık (anxious/ambivalent attachment style) gösterdikleri ve fiziksel istismara uğrayanlara göre saldırganlık düzeylerinin daha düşük oldukları saptanmıştır. İstismar ve ihmal yaşantısı olmayan çocukların ise

güvenli bağıllık (secure attachment style) gösterdikleri ve saldırganlık düzeylerinin çok düşük olduğu tespit edilmiştir.

Mommen, Kolko ve Pilkonis (2002) ise, aile içinde fiziksel istismara yol açan saldırganlığın sonuçlarını inceledikleri çalışmalarında, fiziksel istismara maruz kalan çocukların Beck Depresyon Envanterinden almış oldukları puanların fiziksel istismarla karşılaşmayan çocukların almış oldukları puanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır (Akt: Özmen, 2004: 33).

Burack ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan araştırmada ise istismara uğrayan ve uğramayan okul çağı çocukları ve ergenlerin arkadaşlık ilişkileri karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; istismara uğrayan çocuk ve ergenlerin, grup arkadaşlarına öfke ve düşmanlık duygularıyla yaklaşım gösterdikleri ve ilişkilerinin daha zayıf olduğu bulunmuştur. Chapple, Tyler ve Bersani'nin (2005) çocuk ihmalinin kendini kontrol etme ve akran reddine etkisini araştırdıkları boylamsal çalışmada, ihmal edilen çocukların akranları tarafından reddedildiklerini bulmuşlardır. Özellikle fiziksel ihmale maruz kalan çocukların reddedildikleri saptanmıştır.

Çocukluk döneminde fiziksel istismara maruz kalma ile ergenlik döneminde saldırganlık ve şiddet içeren davranışlar gösterme arasında pozitif bir ilişki vardır (Allen, 2001). Youngblade ve Belsky (1989) bebeklik, çocukluk, okul öncesi, okul çağı ve ergenlik döneminde istismara maruz kalan çocuk ve ergenlerin duygusal ve sosyal gelişimlerini değerlendirdikleri çalışmada, istismar yaşantısı olanların olmayanlara göre daha öfkeli oldukları, ailesi ve arkadaşlarına karşı zıtlıştıkları, içe ve dışa yönelik saldırgan davranışlar gösterdikleri bulunmuştur (Akt: Gelles ve Conte, 1990: 1048).

Saldırgan davranışlar gösteren yetişkin modelleri ile yaşayan ve fiziksel saldırılara maruz kalan çocuklar ailesine ve arkadaşlarına karşı öfke duymaktadırlar (Horton ve Cruise, 2001: 22). Renk, Phares ve Epps'in (1999) yaptıkları çalışmada, öfkeye yatkınlığı olan ebeveynlerin çocuklarında, duygusal ve davranışsal

problemlerin olduğu ve öfkelerini dışı yansıttıkları bulunmuştur. Cicchetti ve Sheree (2005) tarafından yapılan araştırmada da fiziksel istismara uğrayan erkek çocukların arkadaş ilişkilerinde problem yaşadıkları, yetişkinlere karşı düşmanlık besledikleri ve yetişkinlerden korktukları saptanmıştır.

II. BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin istismar yaşantıları ile öfkelenmelerine neden olan tetikleyiciler arasındaki ilişkiyi inceleyen ilişkisel tarama türünde bir araştırmadır.

Tarama modelleri, geçmişte veya günümüzde varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilemez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir (Karasar, 1999: 77).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2005-2006 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde öğrenim görmekte olan ilköğretim ikinci kademe öğrencileri oluşturmuştur.

Bu evrenden oranlı küme örnekleme yolu ile seçilen 250 öğrenci örneklemini oluşturmaktadır (Tablo 1). Oranlı küme örnekleme, alt evrendeki tüm elemanların birbirine eşit seçilme şansına sahip oldukları örnekleme türüdür (Karasar, 1999: 114).

Tablo 1- Örneklem Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyet ve Yaşlara Göre Dağılımı

		f	%
Cinsiyet	Kız	117	46,8
	Erkek	133	53,2
	Toplam	250	100
Yaş	11	10	4,0
	12	68	27,2
	13	75	30,0
	14	87	34,8
	15	10	4,0
	Toplam	250	100

Uygulama yapılan grup; yaşları 11 yaş (n=10), 12 yaş (n=68), 13 yaş (n=75), 14 yaş (n=87), 15 yaş (n=10) olup, 117'si kız (%46,8), 133'ü erkek (%53,2) öğrenciden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada “Öfke Tetikleyicileri Ölçeği” ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu” kullanılmıştır. Bunlara ek olarak yaşanan istismar ile ilgili olabileceği düşünülen bazı demografik bilgileri içeren bir kişisel bilgi formu da kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın bağımsız değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, öğrencilerin istismar yaşantıları ve öfke tetikleyicileri ile ilgili olduğu düşünülen 4 soruyu kapsamaktadır (EK 1).

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu (AİÇİÖ- B Formu)

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun geliştirilmesi için aşağıda belirtilen yöntem ve teknikler uygulanmıştır:

Ölçeğin Geliştirilmesi İle İlgili Çalışmalar

Bu araştırmanın ölçek geliştirme çalışmaları, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kendi kendilerine cevaplayabilecekleri, istismar yaşantılarını genel bir tarama ile değerlendirip maruz kalınan istismar türlerini ortaya çıkaracak klinik ve klinik olmayan çalışmalarda olduğu kadar geniş çaplı araştırmalarda da kullanılabilecek bir tarama ölçeği olmasını sağlamaya yönelik olarak İşmen (1999) tarafından geliştirilen Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği'nin B Formuna dair geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını içermektedir.

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği (AİÇİÖ), ergenlerin yaşadıkları aile içi çocuk istismarının değerlendirilmesini amaçlamaktadır. 144 maddeden oluşan, 8 alt boyutu bulunan, 9 ters madde içeren, 5'li Likert tipinde bir ölçektir. Ölçeğin Cronbach Alfa Katsayısı 0.81'dir. Alt boyutların Cronbach Alfa Katsayıları ise 0.95 ile 0.51 arasında değişmektedir.

Ölçeğin 144 maddeden oluşması özellikle ilköğretim ikinci kademe için uygulama güçlüğü yarattığından B formunun geliştirilmesine karar verilmiştir.

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun hazırlanmasının ilk aşamasında, AİÇİÖ incelenmiş, faktör yük değeri 0.50 ve üstünde ölçüm gücü yüksek olan 42 madde belirlenerek Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun denemelik maddelerinin oluşturulmasına karar verilmiştir. Ancak yapılan incelemelerde, seçilen 42 maddeden cinsel istismarla ilgili olan iki madde çıkartılmıştır. Bu iki madde, uygulamanın yapıldığı yaş grubunun küçük olması ve istismar ile ilgili genel bir tarama yapabilmek amacıyla geliştirilen bir ölçek için bu kadar ayrıntılı maddelere gerek olmadığı düşünülerek ölçekten çıkartılmıştır.

Geri kalan 40 maddeden 3 tanesi uygulamanın yapıldığı yaş grubunun özellikleri göz önünde bulundurularak ifadelerin anlaşılamayacağı düşüncesi ile çıkartılmış ve yerlerine, AİÇİÖ'de yer alan ve faktör yük değerleri 0.50'nin altında olan başka maddeler ifadeleri değiştirilerek konulmuştur. Bu maddeler; "Çocukla

cinsellikle ilgili, eğitim amaçlı olmayan kaba konuşmalar yapılması”, “İnsan vücudunun, cinselliğin kötü bir şeymiş gibi tanıtılması”, “Çocuklara okulda başarılı olmaları konusunda baskı yapılması” şeklindedir.

Son olarak, yukarıda açıklanan maddelerin dışında, denemelik formda yer alan 4 maddenin ifadeleri revize edilmiştir. Revizyondan sonra maddeler; “Çocuğa, cinsellikle ilgili, görmekten rahatsız olduğu şeyler göstermek”, “Çocuğun vücuduna, özel yerlerine onu utandıracak, rahatsız edecek şekilde dokunulması”, “Alt ıslatma gibi durumları engellemek için çocuğun susuz bırakılması”, “Çocuklara liselere giriş sınavına girme ve kazanma konusunda baskı yapılması” şeklinde ifade edilmiştir.

Ölçekte gerekli görülen tüm bu düzeltmeler yapıldıktan sonra Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği'nin B Formu için 40 maddeden oluşan, 5'li Likert tipinde denemelik form hazırlanmıştır (EK 2).

Çalışma Grubu

Araştırmanın ölçek geliştirme kısmında iki çalışma grubuna uygulama yapılmıştır. Ölçeğin deneme formu, 2005-2006 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinin 3 farklı ilköğretim okulunda öğrenim görmekte olan 400 ilköğretim ikinci kademe öğrencisine uygulanmış, bu öğrenciler birinci çalışma grubunu oluşturmuştur (Tablo 2).

Geliştirilen ölçeğin test tekrar test güvenilirlik çalışması için ise; 60 ilköğretim ikinci kademe öğrencisi ile çalışılmış ve bu grup ölçek geliştirme uygulamalarının ikinci çalışma grubunu oluşturmuştur (Tablo 3).

Genel toplama bakıldığında AİÇİÖ- B Formu'nun geçerlik güvenilirlik çalışmalarının 460 ilköğretim ikinci kademe öğrencisi üzerinde yapıldığı görülmektedir.

Tablo 2- Birinci Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyet ve Yaşlara Göre Dağılımı

		f	%
Cinsiyet	Kız	189	47,3
	Erkek	211	52,8
	Toplam	400	100,1
Yaş	11	26	6,5
	12	97	24,3
	13	151	37,8
	14	115	28,8
	15	11	2,8
	Toplam	400	100,2

Birinci çalışma grubundaki öğrencilerin yaşları; 11 yaş (n=26), 12 yaş (n=97), 13 yaş (n=151), 14 yaş (n=115), 15 yaş (n=11) olup, 189'u kız (%47,3), 211'i erkek (%52,8) öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo 3- İkinci Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyet ve Yaşlara Göre Dağılımı

		f	%
Cinsiyet	Kız	30	50
	Erkek	30	50
	Toplam	60	100
Yaş	12	10	16,7
	13	31	51,7
	14	14	23,3
	15	5	8,3
	Toplam	60	100

İkinci çalışma grubundaki öğrencilerin yaşları; 12 yaş (n=10), 13 yaş (n=31), 14 yaş (n=14), 15 yaş (n=5) olup, 30'u kız (%50), 30'u erkek (%50), öğrenciden oluşmaktadır.

Geçerlik Çalışmaları

Geçerlik “bir ölçme aracı ile ölçülmek istenen özelliğin ölçülerini, başka özelliklerin ölçüleri ile karıştırmadan elde edebilme derecesidir” (Tezbaşaran, 1997: 48).

Karasar (1999: 151) ise geçerliği “ölçülmek istenen şeyin ölçülebilmiş olma derecesi ve başka şeylerle karıştırılmadan ölçülebilmesi” olarak tanımlamaktadır.

Yapı Geçerliği

Kuramsal yaklaşıma bağlı olarak likert tipi ölçekte değişkenin temel bileşenlerini (boyutları) belirlemede en sık kullanılan yol faktör analizidir (Tezbaşaran, 1997: 51). Bu çalışmada da ölçeğin alt boyutlarını belirlemek ve yapı geçerliğini sınamak için faktör analizi tekniği uygulanmıştır.

Faktör analizi, çok sayıdaki değişkenden anlamlı yapılara ulaşmak, ölçek maddelerinin ölçtüğü ve faktör adı verilen yapı ya da yapıları ortaya çıkarmak için kullanılır. Böylece, maddelerin taşıdığı faktör yükleri doğrultusunda, birbirleriyle ilişki gösteren maddeler faktörleri oluşturur (Büyüköztürk, 2004; Tezbaşaran, 1997).

Faktör analizinde, maddeler arasındaki olası tüm ilişkiler hesaplanır ve bir korelasyon matrisi oluşturulduktan sonra aralarında beliren ilişki yapılarına göre farklılık gösterdikleri oranda faktör adedi belirir. Daha sonra her maddenin her faktör içindeki ağırlığını ifade eden katsayılardan (bunlar maddenin faktörle ilişkisi olarak yorumlanabilir) oluşan bir tablo elde edilir. Bu tablo üzerinde yapılan değerlendirme neticesinde her madde en yüksek ağırlığı hangi faktörde bulmuşsa o faktörün kapsamında olmasına karar verilir (Ergin, 1995: 129).

Ölçeğin denemelik formu için yapılacak faktör analizi işlemlerine Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterlik katsayısı ve Barlett testi ile başlanmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterlik katsayısı .865; Bartlett Test of Sphericity .0001 anlamlılık düzeyinde 5511,054 olarak bulunmuştur. KMO'nun .60'dan yüksek,

Barlett testinin anlamlı çıkması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2004: 120).

Açımlayıcı Faktör analizi tekniği içindeki işlemler sırasıyla gerçekleştirildiğinde 40 madde üzerinde 10 faktör oluşmuştur. Faktör analizi sonuçlarına göre hangi maddenin hangi faktöre gireceği Varimax Rotadet Faktör Analizi tekniği kullanılarak belirlenmiştir. 2 faktörde birden faktör yük değeri yüksek olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Bu işlem sonucunda 7 madde elenmiş ve ölçekte 33 madde kalmıştır. 10. faktöre giren madde sayısı 1 olduğundan söz konusu faktör ve madde de ölçekten çıkartılmıştır. Son olarak, 9 faktörden 3 tanesinin Cronbach alfa değerleri 0.45'in altında olduğundan söz konusu faktörler ve faktörlerin altındaki 6 madde de ölçekten çıkartılmıştır.

Tüm bu işlemler sonucunda ölçekte faktör yük değeri 0.46 ve üstü olan 26 madde ve 6 alt boyut kalmıştır. Ölçekte kalan maddelerin hangi faktörlere girdikleri ve faktör yük değerleri Tablo 4'de verilmiştir. Daha sonra bu faktörler incelenerek isimlendirilmiştir (Tablo 5).

Tablo 4- Ölçekteki Maddelerin Faktör Yük Değerleri

Faktörler						
	1	2	3	4	5	6
S5	.732					
S10	.586					
S11	.586					
S13	.715					
S17	.685					
S23	.582					
S38	.482					
S6		.643				
S7		.662				
S12		.598				
S15		.654				
S18		.763				
S20		.686				
S34		.782				
S35		.622				
S2			.798			
S3			.756			
S4			.606			
S8			.539			
S9				.530		
S31				.460		
S39				.692		
S21					.803	
S22					.772	
S24						.788
S25						.735

Tablo 5- Ölçeği Oluşturan Faktörlerin İsimleri

Faktör No	Faktör Adı
1	Fiziksel İstismar
2	Gelişimi Destekleme
3	Suçta Yönelme ve Cinsel İstismar
4	İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit
5	Eğitim İstismarı
6	Uygun Olmayan Kural ve Destek

Güvenirlilik Çalışmaları

Güvenirlilik “bir ölçme aracının duyarlı, birbiriyle tutarlı ve kararlı ölçme sonuçları verebilmesi gücüdür” (Tezbaşaran, 1997: 45).

Likert tipi bir ölçeğin güvenirliliğini kestirmek için Cronbach tarafından geliştirilmiş olan α katsayısının kullanılması gerekmektedir. Cronbach α katsayısı, ölçek içinde bulunan maddelerin iç tutarlığının (homojenliğinin) bir ölçüsüdür. Ölçeğin α katsayısı ne kadar yüksek olursa bu ölçekte bulunan maddelerin o ölçüde birbirleriyle tutarlı ve aynı özelliğin öğelerini yoklayan maddelerden oluştuğu şeklinde yorumlanır (Tezbaşaran, 1997: 46).

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun iç tutarlık güvenirliliği (internal consistency reliability), maddelerin benzeşiklik düzeyini ve maddelerin ölçmek istediği yapının ayrışıklığını belirleyen Cronbach alfa katsayısı (reliability coefficients) ve ölçek maddelerinin kişileri ayırt etmedeki yeterliğini belirleyen madde- toplam korelasyonu (item-total correlation) ile incelenmiştir. Ölçeğin kararlılık anlamındaki güvenirliliğini, yani dış tutarlığını incelemek için ise test-tekrar test tekniği uygulanmıştır.

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun iç tutarlık güvenilirliğini saptamak için kullanılan madde-toplam korelasyonu tekniği sonucunda, Cronbach α katsayısı Birinci Faktör için 0.82, İkinci Faktör için 0.84, Üçüncü Faktör için 0.69, Dördüncü Faktör için 0.55, Beşinci Faktör için 0.71, Altıncı Faktör için 0.64 ve ölçek genelinde 0.74 olarak bulunmuştur (Tablo 6).

Alt faktörler bazında da iç tutarlık güvenilirliği madde-toplam korelasyonu ile incelenmiştir. Madde-toplam test korelasyonu test maddelerinden alınan puanlar ile testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklar. Madde-toplam test korelasyonunun yorumlanmasında ise, madde-toplam test korelasyonu 0.30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği kabul edilir (Büyüköztürk, 2004; Tavşancıl, 2005).

Tablo 6- Ölçek Geneli ve Faktörler Bazındaki Cronbach Alfa Katsayıları

Faktör No	Cronbach α katsayısı
1	.82
2	.84
3	.69
4	.55
5	.71
6	.64
Genel	.74

Madde analizi kapsamında başvuru bir başka yol, testin toplam puanlarına göre oluşturulan alt%27 ve üst%27'lik grupların madde ortalama puanları arasındaki farkların ilişkisiz t- testi kullanılarak sınanmasıdır (Büyüköztürk, 2004: 165).

Bu çalışmada korelasyonlara dayalı madde analizi tekniği uygulandıktan sonra elde edilen maddelerin ayırıcılıklarına göre bir seçime daha tabi tutulmuşlardır. Alt-üst grup ortalamaları farkına dayalı madde analizi (iç tutarlılık ölçütüne dayalı madde

analizi) tekniğinin uygulanması sonucunda maddelerin tümü açısından alt ve üst çeyrekler arasında $[t(198)=-34,68, p<.01]$ düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle, ölçekte yer alan maddelerin tamamının alt ve üst çeyrekler arasında ayırt edici olduğu saptanmıştır.

Ölçeğin kararlılık anlamındaki güvenilirliğini belirleyen dış tutarlılığını incelemek için ise test-tekrar test tekniği kullanılmıştır. Bunun için ölçek 2 hafta arayla 60 kişilik öğrenci grubuna uygulanmış, ilk uygulamadan elde edilen puanlar ile ikinci uygulama puanları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı tekniği ile hesaplanmıştır. Ölçek geneli için iki ölçüm arasındaki ilişki korelasyon anlamlı bulunmuştur ($r= ,88; p< .01$).

Alt boyutlar için bakıldığında da korelasyonların anlamlı olduğu görülmektedir. Fiziksel istismar alt boyutu ($r= ,91; p< .01$), gelişimi destekleme alt boyutu ($r= ,94; p< .01$), suça yönelme ve cinsel istismar alt boyutu ($r= ,90; p< .01$), ihmalkarlık ve duygusal tehdit alt boyutu ($r= ,89; p< .01$), eğitim istismarı alt boyutu ($r= ,94; p< .01$), uygun olmayan kural ve destek alt boyutu ($r= ,87; p< .01$) olarak bulunmuştur.

Ölçek geliştirme çalışmalarıyla ilgili olarak yapılan tüm bu açıklamalardan elde edilen sonuçlar Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur. Asıl ölçek formuna ilişkin hatırlatıcı ve düzenli bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu (AİÇİÖ- B Formu)

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu, istismarın farklı türlerini bir arada değerlendirerek ilköğretim ikinci kademe öğrencileri tarafından yaşanan istismarı genel olarak taramak amacıyla geliştirilmiş, 26 sorudan oluşan, 6 alt boyutu bulunan, 8 adet ters madde (5, 6, 11, 13, 15, 16, 23, 24. maddeler) içeren, 5'li Likert tipinde (1-Hiçbir zaman yaşamadım, 2-Bir kez yaşadım, 3-Nadiren yaşadım, 4-Sık

sık yaşadım, 5-Her zaman yaşıyorum) bir ölçektir. Faktör puanları 1 olduğunda az, 5 olduğunda en fazla istismarı göstermektedir.

Güvenirlik çalışmasında; ölçek geneli için Cronbach Alfa Katsayısı 0,74; alt boyutların cronbach alfa katsayısı ise 0,55 ile 0,84 arasında değişmektedir. Test-tekrar test güvenilirliği 0,88 olarak bulunmuştur.

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu aile içi çocuk istismarını alt boyutları itibariyle değerlendirmeye müsait bir ölçme aracıdır.

Öfke Tetikleyicileri Ölçeği

Öfke Tetikleyicileri Ölçeği, ilköğretim ikinci kademe (6.,7.,8. sınıf) öğrencilerinin öfkelenmelerine neden olan tetikleyicileri ölçmeyi amaçlayan bir ölçektir (EK 3).

Çelik (2003) tarafından geliştirilen ölçek 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar; Engellenme, Otorite İlişkileri, Akran İlişkileri ve Saldırganlık'tır.

Ölçekte 15 madde vardır ve her bir madde için 3'lü Likert tipi bir derecelendirme (1-Hiç öfkelenmem, 2-Biraz öfkelenirim, 3-Çok öfkelenirim) kullanılmıştır. 15 maddeden alınabilecek puan 15-45 arasında değişebilmektedir. Ölçekten alınan puan yükseldikçe öğrencinin öfkelenme düzeyi artmaktadır.

Ölçeğin Cronbach Alfa Katsayısı 0,77, test-tekrar test korelasyon katsayısı 0,81 olarak bulunmuştur.

Uygulama

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının uygulanmasından önce ilgili okulların müdürlerinden gerekli izinler alınmıştır. Okul psikolojik danışmanları ile

yapılan ön görüşmelerden sonra, belirlenen tarih ve saatlerde okullar ziyaret edilmiştir. Ölçekler istekli olan öğrencilere dağıtılmış ve gerekli açıklamalar yapılarak yönergeler sözlü olarak tekrarlanmıştır. Cevaplandırma süresi ortalama 30 dakika sürmüştür.

Verilerin Çözümlemesi

İstatistiksel analizler için SPSS (Statistical Packet for Social Sciences-Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı) kullanılmıştır.

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu alt boyutlarından elde edilen puanlar ile Öfke Tetikleyicileri Ölçeği alt boyutlarından elde edilen puanlar arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Korelasyon Katsayısı tekniği kullanılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre ölçeklerden elde edilen puan farklılıklarını test etmek için bağımsız grup t testi; Yaş, kardeş sayısı, gelir düzeyi için puan farklılıklarının sınanmasında ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Değişkenler arasında anlamlı farklılık bulunduğu durumlarda farkın kaynağını belirlemek amacıyla LSD testi ve varyanslar homojen olmadığında ise Tamhane Testi kullanılmıştır.

III. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada ele alınan amaçlar doğrultusunda toplanan verilerin istatistiksel olarak çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

Bulgular bölümünde önce örneklem grubunun genel yapısını tanıtıcı frekans ve yüzde dağılımlarına yer verilmiştir. Diğer bulgular; araştırmanın amaçları ve bu amaçların sunuluş sırasına göre değerlendirilmiştir.

Grubun Genel Yapısına İlişkin Frekans ve Yüzdeler

Kişisel Bilgi Formu'ndan elde edilen verilere göre, çalışma grubunu oluşturan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yaş, cinsiyet, kardeş sayısı ve ailenin gelir düzeyi değişkenlerine ait dağılımlar; ayrıca örnekleme oluşturan öğrencilere uygulanan Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu ve Öfke Tetikleyicileri Ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanlarının; n , \bar{X} , SS değerleri ile Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu ve Öfke Tetikleyicileri Ölçeği'nin tüm alt boyutlarının soru bazındaki dağılımları tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 7- Öğrencilerin Cinsiyeti Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Cinsiyet	f	%
Kız	117	46,8
Erkek	133	53,2
Toplam	250	100

Örnekleme oluşturan öğrencilerin %46,8'i kız, %53,2'si erkektir (Tablo 7).

Tablo 8- Öğrencilerin Yaşı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Yaş	f	%
11	10	4
12	68	27,2
13	75	30
14	87	34,8
15	10	4
Toplam	250	100

Örnekleme oluşturan öğrencilerin %4'ü 11 yaşında, %27,2'si 12 yaşında, %30'u 13 yaşında, %34,8'i 14 yaşında, %4'ü de 15 yaşındadır (Tablo 8).

Tablo 9- Öğrencilerin Kardeş Sayısı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kardeş Sayısı	f	%
Tek çocuk	12	4,8
İki kardeş	78	31,2
Üç kardeş	83	33,2
Dört kardeş	44	17,6
Beş ve daha fazla kardeş	33	13,2
Toplam	250	100

Örnekleme oluşturan öğrencilerin %4,8'i tek çocuk, %31,2'si iki kardeş, %33,2'si üç kardeş, %17,6'sı dört kardeş, %13,2'si de beş ve daha fazla kardeşe sahiptir (Tablo 9).

Tablo 10- Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gelir Düzeyi	f	%
Düşük	43	17,2
Ortanın altı	39	15,6
Orta	80	32
Ortanın üstü	48	19,2
Yüksek	40	16
Toplam	250	100

Örnekleme oluşturan öğrencilerin ailelerinin %17,2'si düşük, %15,6'sı ortanın altı, %32'si orta, %19,2'si ortanın üstü, %16'sı ise yüksek gelir düzeyine sahiptirler (Tablo 10).

Tablo 11- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Alt Boyut Puanları İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	n	\bar{X}	SS
Fiziksel İstismar	250	10,24	4,12
Gelişimi Destekleme	250	25,13	10,94
Suçta Yönelme ve Cinsel İstismar	250	4,22	,66
İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit	250	4,12	2,02
Eğitim İstismarı	250	4,90	2,10
Uygun Olmayan Kural ve Destek	250	4,88	3,15

Tablo 11'de görüldüğü gibi, öğrencilerin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu fiziksel istismar alt boyutundan almış oldukları puanların ortalaması $\bar{X}=10,24$, standart sapması $SS=4,12$; gelişimi destekleme alt boyutundan almış oldukları puanların ortalaması $\bar{X}=25,13$ standart sapması $SS=10,94$; suçta yönelme ve cinsel istismar alt boyutundan almış oldukları puanların ortalaması $\bar{X}=4,22$ standart sapması $SS=,66$; ihmalkarlık ve duygusal tehdit alt boyutundan almış oldukları puanların ortalaması $\bar{X}=4,12$ standart sapması $SS=2,02$; eğitim istismarı alt boyutundan almış oldukları puanların ortalaması $\bar{X}=4,90$ standart sapması $SS=2,10$; uygun olmayan kural ve destek alt boyutundan almış oldukları puanların ortalaması $\bar{X}=4,88$ standart sapması $SS=3,15$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 12- Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Alt Boyut Puanları İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	n	\bar{X}	SS
Engellenme	250	7,90	2,80
Otorite İlişkileri	250	7,12	2,90
Akran İlişkileri	250	4,99	1,90
Saldırganlık	250	6,12	2,65

Tablo 12’de görüldüğü gibi, öğrencilerin Öfke Tetikleyicileri Ölçeği engellenme alt boyutundan almış oldukları puanların ortalaması $\bar{X}=7,90$ standart sapması $SS=2,80$; otorite ilişkileri alt boyutundan almış oldukları puanların ortalaması $\bar{X}=7,12$ standart sapması $SS=2,90$; akran ilişkileri alt boyutundan almış oldukları puanların ortalaması $\bar{X}=4,99$ standart sapması $SS=1,90$; saldırganlık alt boyutundan almış oldukları puanların ortalaması $\bar{X}=6,12$ standart sapması $SS=2,65$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 13- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Fiziksel İstismar Alt Boyutu’nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Çocuğun kaba etine terlik vb. ya da elle vurmak	105	42
Çocuğu itmek	67	26,8
Çocuğun kulağını çekmek	111	44,4
Çocuğun yüzüne tokat atmak	81	32,4
Çocuğun cimciklenmesi	48	19,2
Çocuğu omzundan, kolundan tutup sarsmak	32	12,8
Çocuğa bir alet (saç fırçası, sopa, terlik, kayış vb) kullanarak vurmak	38	15,2

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Fiziksel İstismar alt boyutu’nun “çocuğun kaba etine terlik vb. ya da elle vurmak” maddesini %42’si, “çocuğu itmek” maddesini %26,8’i, “çocuğun kulağını çekmek” maddesini %44,4’ü, “çocuğun yüzüne tokat atmak” maddesini %32,4’ü, “çocuğun cimciklenmesi” maddesini 19,2’si, “çocuğu omzundan, kolundan tutup sarsmak”

maddesini %12,8'i, "çocuğa bir alet (saç fırçası, sopa, terlik, kayış vb) kullanarak vurmak" maddesini ise %15,2'si yaşamaktadır (Tablo 13).

Tablo 14- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Gelişimi Destekleme Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun spor aktivitelerine yönlendirilmesi	172	68,8
Çocuğu tutarlı bir şekilde eğitmek ancak gerektiğinde esnek davranabilmek	168	67,2
Çocuğa zaman ayırmak ve ortak etkinliklerde bulunmak	168	67,2
Çocuk herhangi bir işle uğraşırken gösterdiği çabaya saygı duymak	180	72
Çocuğun gelişim dönemlerinin bilinmesi ve davranışların bu dönemlere göre ayarlanması	166	66,4
Çocuğun kendi kendine yetebilmesini sağlayacak deneyimlerinin desteklenmesi	173	69,2
Çocuğun gelişimini destekleyen fırsat ve ortamlar yaratmak	174	69,6
Çocuk cinsellikle ilgili sorular sorduğunda yaşına uygun cevaplar verilmesi	229	91,6

Örneklemini oluşturan öğrencilerin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Gelişimi Destekleme alt boyutu'nun "çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun spor aktivitelerine yönlendirilmesi" maddesini %68,8'i, "çocuğu tutarlı bir şekilde eğitmek ancak gerektiğinde esnek davranabilmek" ve "çocuğa zaman ayırmak ve ortak etkinliklerde bulunmak" maddelerini %67,2'si, "çocuk herhangi bir işle uğraşırken gösterdiği çabaya saygı duymak" %72'si, "çocuğun gelişim dönemlerinin bilinmesi ve davranışların bu dönemlere göre ayarlanması" maddesini %66,4'ü, "çocuğun kendi kendine yetebilmesini sağlayacak deneyimlerinin desteklenmesi" maddesini %69,2'si, "çocuğun gelişimini destekleyen fırsat ve ortamlar yaratmak" maddesini %69,6'sı ve "çocuk cinsellikle ilgili sorular sorduğunda yaşına uygun cevaplar verilmesi" maddesini de %91,6'sı yaşamaktadır.

Tablo 15- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Suça Yöneltilme ve Cinsel İstismar Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Çocuğun suç işlemeye yöneltilmesi	2	0,8
Çocuğa, cinsellikle ilgili, görmekten rahatsız olduğu şeyler göstermek	-	-
Çocukla, cinsellikle ilgili eğitim amaçlı olmayan kaba konuşmalar yapılması	29	11,6
Çocukların kan davalarında suç işlemeye teşvik edilmeleri	3	1,2

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Suça Yöneltilme ve Cinsel İstismar alt boyutu'nun “çocuğun suç işlemeye yöneltilmesi” maddesini %0,8'i, “çocukla, cinsellikle ilgili eğitim amaçlı olmayan kaba konuşmalar yapılması” maddesini %11,6'sı, “çocukların kan davalarında suç işlemeye teşvik edilmeleri” maddesini de %1,2'si yaşamaktadır.

Tablo 16- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Çocuğun bir takım özelliklerini (alt ıslatma, sivilceler vb.) kullanarak onu başkalarının önünde rezil etmekle tehdit etmek	51	20,4
Çocuk hastalandığında gerektiği halde tıbbi bakımdan yoksun bırakılması	54	21,6
İnsan vücudunun, cinselliğin kötü bir şeymiş gibi tanıtılması	29	11,6

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit alt boyutu'nun “çocuğun bir takım özelliklerini (alt ıslatma, sivilceler vb.) kullanarak onu başkalarının önünde rezil etmekle tehdit etmek” maddesini %20,4'ü, “çocuk hastalandığında gerektiği halde tıbbi bakımdan yoksun bırakılması” maddesini %21,6'sı, “insan vücudunun, cinselliğin kötü bir şeymiş gibi tanıtılması” maddesini %11,6'sı yaşamaktadır.

Tablo 17- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Eğitim İstismarı Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Çocuklara liselere giriş sınavına girme ve kazanma konusunda baskı yapılması	105	42
Çocuklara okulda başarılı olmaları konusunda baskı yapılması	147	58,8

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Eğitim İstismarı alt boyutu'nun “çocuklara liselere giriş sınavına girme ve kazanma konusunda baskı yapılması” maddesini % 42'si, “çocuklara okulda başarılı olmaları konusunda baskı yapılması” maddesini de % 58,8'i yaşamaktadır.

Tablo 18- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Uygun Olmayan Kural ve Destek Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Çocuğun kendi kendini kontrol etmesini (iç disiplin geliştirmek) sağlamak yerine sosyal kontrolü ön planda düşünmek	127	50,8
Çocuk bakımının, üzerinde düşünmeden geleneksel kurallara, alışkanlıklara bağlı olarak yapılması	110	44

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Uygun Olmayan Kural ve Destek alt boyutu'nun “çocuğun kendi kendini kontrol etmesini (iç disiplin geliştirmek) sağlamak yerine sosyal kontrolü ön planda düşünmek” maddesini %50,8'i, “çocuk bakımının, üzerinde düşünmeden geleneksel kurallara, alışkanlıklara bağlı olarak yapılması” maddesini %44'ü yaşamaktadır.

Tablo 19- Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Engellenme Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
T.V.'de çok sevdiğin bir program başladı. Fakat ailen ödevini yapman gerektiğini söyledi	122	48,8
Arkadaşlarınla bir yere gitmek için sözleştin, fakat ailen gitmene izin vermedi	133	53,2
Arkadaşlarınla dışarı çıkmak istedin fakat ailen izin vermedi	116	46,4
Dışarıda arkadaşlarınla beraberken, ailen eve gelmeni söyledi	98	39,2
T.V. izlerken ailen odana gidip ders çalışmanı söyledi	107	42,8

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Engellenme alt boyutu'nun "T.V.'de çok sevdiğin bir program başladı. Fakat ailen ödevini yapman gerektiğini söyledi" maddesinde %48,8'i, "Arkadaşlarınla bir yere gitmek için sözleştin, fakat ailen gitmene izin vermedi" maddesinde %53,2'si, "Arkadaşlarınla dışarı çıkmak istedin fakat ailen izin vermedi" maddesinde %46,4'ü, "Dışarıda arkadaşlarınla beraberken, ailen eve gelmeni söyledi" maddesinde %39,2'si, "T.V. izlerken ailen odana gidip ders çalışmanı söyledi" maddesinde ise %42,8'i engellenme yaşamaktadır.

Tablo 20- Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Otorite İlişkileri Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Ailenden biri seni aşağıladı	139	55,6
Öğretmenin seni aşağıladı	124	49,6
Ailen yaptığın bir hatadan dolayı sana sürekli iğneleyici sözler söyledi	131	52,4
Ailenden biri sana hakaret etti	137	54,8

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Otorite İlişkileri alt boyutu'nun "Ailenden biri seni aşağıladı" maddesinde %55,6'sı, "Öğretmenin seni aşağıladı" maddesinde %49,6'sı, "Ailen yaptığın bir hatadan dolayı sana sürekli iğneleyici sözler söyledi" maddesinde %52,4'ü, "Ailenden biri sana hakaret etti" maddesinde %54,8'i otorite ilişkilerinde öfke yaşamaktadır.

Tablo 21- Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Akran İlişkileri Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Bir konuda konuşurken arkadaşlarından biri senin fikrini hoşgörü ile karşılamadı	99	39,6
Arkadaşlarından birisi sana meydan okudu	134	53,6
Bir derste başarılı olduğuna inanıyorsun, fakat arkadaşın senin başarısız olduğunu söyledi	117	46,8

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Akran İlişkileri alt boyutu'nun “Bir konuda konuşurken arkadaşlarından biri senin fikrini hoşgörü ile karşılamadı” maddesinde %39,6'sı, “Arkadaşlarından birisi sana meydan okudu” maddesinde %53,6'sı, “Bir derste başarılı olduğuna inanıyorsun, fakat arkadaşın senin başarısız olduğunu söyledi” maddesinde ise %46,8'i akran ilişkilerinde öfke yaşamaktadır.

Tablo 22- Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Saldırganlık Alt Boyutu'nun Soru Bazındaki Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Dışarıda biri ile kavga ettin, kavga ettiğin kişinin ailesinden biri gelip seni tokatladı	141	56,4
Oyun oynarken arkadaşlarından biri sana yumruk atmaya çalıştı	148	59,2
Biri sana tükürdü	151	60,4

Örnekleme oluşturan öğrencilerin Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Saldırganlık alt boyutu'nun “Dışarıda biri ile kavga ettin, kavga ettiğin kişinin ailesinden biri gelip seni tokatladı” maddesinde %56,4'ü, “Oyun oynarken arkadaşlarından biri sana yumruk atmaya çalıştı” maddesinde %59,2'si, “Biri sana tükürdü” maddesinde ise %60,4'ü saldırganlık yaşamaktadır.

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Alt Boyutları ve Öfke Tetikleyicileri Ölçeği'nin Alt Boyutlarından Elde Edilen Puanlara İlişkin Olarak Gerçekleştirilen Analizler

Bu bölümde örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu ve Öfke Tetikleyicileri Ölçeği'nin alt boyutlarından elde edilen puanların cinsiyet, yaş, kardeş sayısı ve ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan analizlere yer verilmiştir.

Bu amaçla, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu ve Öfke Tetikleyicileri Ölçeği'nin alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *bağımsız grup t testi*, yaş, kardeş sayısı ve ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *tek yönlü varyans analizi (ANOVA)*, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gruplar arasında fark bulunduğunda, farklılıkların kaynağını (hangi gruplar arasında) belirlemek üzere *LSD ve Tamhane Testleri*, Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu alt boyutlarının öfke tetikleyicilerini yordama da anlamlı katkıları bulunup bulunmadığını belirlemek için *Çoklu Regresyon Analizi*, öğrencilerin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu alt boyutlarından almış oldukları puanlarla Öfke Tetikleyicileri Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek üzere *Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi* kullanılmıştır.

Analiz sonuçlarına ilişkin tablolar amaç sırasına göre aşağıda sunulmuştur:

Tablo 23- Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu Alt Boyut Puanları İle Öfke Tetikleyicileri Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki İçin Pearson Korelasyon Matrisi

	Engellenme	Otorite İlişkileri	Akran İlişkileri	Saldırganlık
Fiziksel İstismar	r=0,66**	r=0,68**	r=0,65**	r=0,54**
Gelişimi Destekleme	r=-0,64**	r=-0,73**	r=-0,67**	r=-0,63**
Suçta Yönelme ve Cinsel İstismar	r=0,46**	r= 0,41**	r=0,36**	r=0,31**
İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit	r=0,62**	r= 0,64**	r=0,62**	r=0,52**
Eğitim İstismarı	r=0,23 **	r= 0,21**	r=0,15*	r=0,22**
Uygun Olmayan Kural ve Destek	r=0,59 **	r= 0,68**	r=0,67**	r=0,57**

* p<0.05

** p<0.01

Tablo 23’de görüldüğü gibi Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu alt boyutları ile Öfke Tetikleyicileri Ölçeği alt boyutlarından alınan puanlar arasındaki karşılıklı ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi sonucunda; Fiziksel istismar alt boyutu ile Engellenme alt boyutu arasında p<.01 düzeyinde pozitif yönlü (r=0,66); Otorite İlişkileri alt boyutu arasında p<.01 düzeyinde pozitif yönlü (r=0,68); Akran İlişkileri alt boyutu arasında p<.01 düzeyinde pozitif yönlü (r=0,65); Saldırganlık alt boyutu arasında p<.01 düzeyinde pozitif yönlü (r=0,54); Gelişimi Destekleme alt boyutu ile Engellenme alt boyutu arasında p<.01 düzeyinde negatif yönlü (r= -0,64); Otorite İlişkileri alt boyutu arasında p<.01 düzeyinde negatif yönlü (r= -0,73); Akran İlişkileri alt boyutu arasında p<.01 düzeyinde negatif yönlü (r= -0,67); Saldırganlık alt boyutu arasında p<.01 düzeyinde negatif yönlü (r= -0,63); Suçta Yönelme ve Cinsel İstismar alt boyutu ile Engellenme alt boyutu arasında p<.01 düzeyinde pozitif yönlü (r= 0,46); Otorite İlişkileri alt boyutu arasında p<.01 düzeyinde pozitif yönlü (r= 0,41); Akran İlişkileri alt boyutu arasında p<.01 düzeyinde pozitif yönlü (r= 0,36); Saldırganlık alt

boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,31$); İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit alt boyutu ile Engellenme alt boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,62$); Otorite İlişkileri alt boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,64$); Akran İlişkileri alt boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,62$); Saldırganlık alt boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,52$); Eğitim İstismarı alt boyutu ile Engellenme alt boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,23$); Otorite İlişkileri alt boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,21$); Akran İlişkileri alt boyutu arasında $p < .05$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,15$); Saldırganlık alt boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,22$); Uygun Olmayan Kural ve Destek alt boyutu ile Engellenme alt boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,59$); Otorite İlişkileri alt boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,68$); Akran İlişkileri alt boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,67$); Saldırganlık alt boyutu arasında $p < .01$ düzeyinde pozitif yönlü ($r = 0,57$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 24- Cinsiyet Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kız	117	9,43	3,18	248	-3,06	,00
Erkek	133	10,96	4,69			

Tablo 24’de görüldüğü gibi, yapılan bağımsız grup t testi sonucunda, öğrencilerin fiziksel istismar puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı, erkeklerin fiziksel istismar puanlarının kızların fiziksel istismar puanlarından yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 25- Cinsiyet Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kız	117	25,85	11,20	248	,99	,33
Erkek	133	24,49	10,71			

Tablo 25’de görüldüğü gibi, öğrencilerin gelişimi destekleme puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 26- Cinsiyet Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kız	117	4,15	,50	248	-1,74	,08
Erkek	133	4,29	,76			

Tablo 26’da görüldüğü gibi, öğrencilerin suça yönelme ve cinsel istismar puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 27- Cinsiyet Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kız	117	3,91	1,65	248	-1,61	,11
Erkek	133	4,31	2,29			

Tablo 27’de görüldüğü gibi, öğrencilerin ihmalkarlık ve duygusal tehdit puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 28- Cinsiyet Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kız	117	4,55	2,89	248	-1,73	,08
Erkek	133	5,20	3,07			

Tablo 28’de görüldüğü gibi, öğrencilerin eğitim istismarı puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 29- Cinsiyet Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kız	117	4,81	3,16	248	-,32	,75
Erkek	133	4,94	3,14			

Tablo 29’da görüldüğü gibi, öğrencilerin uygun olmayan kural ve destek puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 30- Yaş Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş	n	\bar{X}	SS
11	10	11,20	5,63
12	68	10,00	3,86
13	75	10,53	4,37
14	87	10,11	3,97
15	10	9,90	4,15
Toplam	250	10,24	4,12

Tablo 31- Yaş Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	22,10	5,53	,32	,86
Gruplar içi	245	4206,02	17,17		
Toplam	249	4228,12			

Tablo 31’de görüldüğü gibi, öğrencilerin fiziksel istismar puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere

yapılan bir boyutlu varyans analizi (ANOVA) sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 32- Yaş Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş	n	\bar{X}	SS
11	10	23,50	13,48
12	68	26,76	10,67
13	75	25,11	11,23
14	87	23,75	10,73
15	10	27,80	9,80
Toplam	250	25,13	10,94

Tablo 33- Yaş Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	445,99	111,50	,93	,45
Gruplar içi	245	29355,92	119,82		
Toplam	249	29801,90			

Tablo 33’de görüldüğü gibi, öğrencilerin gelişimi destekleme puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bir boyutlu varyans analizi (ANOVA) sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 34- Yaş Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş	n	\bar{X}	SS
11	10	4,40	,84
12	68	4,21	,61
13	75	4,25	,70
14	87	4,20	,66
15	10	4,10	,32
Toplam	250	4,22	,66

Tablo 35- Yaş Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	,62	,15	,36	,84
Gruplar içi	245	106,28	,43		
Toplam	249	106,90			

Tablo 35’de görüldüğü gibi, öğrencilerin suça yönelme ve cinsel istismar puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bir boyutlu varyans analizi (ANOVA) sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 36- Yaş Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş	n	\bar{X}	SS
11	10	4,60	2,84
12	68	4,30	2,06
13	75	4,32	2,04
14	87	4,01	1,87
15	10	3,70	2,21
Toplam	250	4,12	2,02

Tablo 37- Yaş Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	8,65	2,16	,53	,72
Gruplar içi	245	1009,75	4,12		
Toplam	249	1018,40			

Tablo 37’de görüldüğü gibi, öğrencilerin ihmalkarlık ve duygusal tehdit puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bir boyutlu varyans analizi (ANOVA) sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 38- Yaş Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş	n	\bar{X}	SS
11	10	4,00	2,67
12	68	4,31	2,74
13	75	4,63	3,07
14	87	5,54	3,06
15	10	6,20	2,94
Toplam	250	4,90	2,10

Tablo 39- Yaş Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	90,03	22,51	2,57	,04
Gruplar içi	245	2147,27	8,76		
Toplam	249	2237,30			

Tablo 40- Yaş Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Arasındaki Fark İçin Yapılan LSD Testi

	11	12	13	14	15
11	-	Fark yok	Fark yok	Fark yok	Fark yok
12	Fark yok	-	Fark yok	P<0.05	Fark yok
13	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok
14	Fark yok	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok
15	Fark yok	Fark yok	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 39'a bakıldığında öğrencilerin yaşlarına göre eğitim istismarı yaşamları bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Hangi yaşlar arasında fark olduğunu tespit etmek için LSD testi yapılmıştır. Tablo 38'de ortalamalar ve Tablo 40'da da sonuçlar incelendiğinde 14 yaşında olanların 12 yaşında olanlara göre daha fazla eğitim istismarı yaşadıkları görülmektedir.

Tablo 41- Yaş Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş	n	\bar{X}	SS
11	10	4,90	3,78
12	68	4,53	2,93
13	75	5,08	3,24
14	87	5,03	3,23
15	10	4,40	2,95
Toplam	250	4,88	3,15

Tablo 42- Yaş Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	15,74	3,94	,39	,81
Gruplar içi	245	2452,66	10,01		
Toplam	249	2468,40			

Tablo 42’de görüldüğü gibi, öğrencilerin uygun olmayan kural ve destek puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bir boyutlu varyans analizi (ANOVA) sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 43- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Kardeş Sayısı	n	\bar{X}	SS
Tek çocuk	12	7,67	2,02
İki kardeş	78	9,26	3,45
Üç kardeş	83	10,81	4,50
Dört kardeş	44	9,75	3,08
Beş ve daha fazla kardeş	33	12,76	4,98
Toplam	250	10,24	4,12

Tablo 44- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	401,35	100,34	6,42	,00
Gruplar içi	245	3826,77	15,62		
Toplam	249	4228,12			

Tablo 45- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Tek çocuk	İki kardeş	Üç kardeş	Dört kardeş	Beş ve daha fazla kardeş
Tek çocuk	-	Fark yok	P<0.05	Fark yok	P<0.05
İki kardeş	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok	P<0.05
Üç kardeş	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok
Dört kardeş	Fark yok	Fark yok	Fark yok	-	P<0.05
Beş ve daha fazla kardeş	P<0.05	P<0.05	Fark yok	P<0.05	-

Tablo 44'e bakıldığında öğrencilerin kardeş sayılarına göre fiziksel istismar yaşamaları bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Hangi kardeş sayıları arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 43'de ortalamalar ve Tablo 45'de de sonuçlar incelendiğinde; beş ve daha fazla kardeşe sahip olanlar tek çocuk olanlardan, iki kardeşe ve dört kardeşe sahip olanlardan, üç kardeşe sahip olanlar ise tek çocuktan daha fazla fiziksel istismar yaşamaktadırlar.

Tablo 46- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	SS
Tek çocuk	12	32,92	8,14
İki kardeş	78	27,35	9,67
Üç kardeş	83	24,61	11,23
Dört kardeş	44	24,64	10,37
Beş ve daha fazla kardeş	33	19,00	11,87
Toplam	250	25,13	10,94

Tablo 47- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	2383,49	595,87	5,32	,00
Gruplar içi	245	27418,42	111,91		
Toplam	249	29801,90			

Tablo 48- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Tek çocuk	İki kardeş	Üç kardeş	Dört kardeş	Beş ve daha fazla kardeş
Tek çocuk	-	Fark yok	Fark yok	Fark yok	P<0.05
İki kardeş	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok	P<0.05
Üç kardeş	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok
Dört kardeş	Fark yok	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok
Beş ve daha fazla kardeş	P<0.05	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 47 incelendiğinde öğrencilerin kardeş sayılarına göre gelişimi destekleme alt boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hangi kardeş sayıları arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 46'da ortalamalar ve Tablo 48'de de sonuçlar incelendiğinde; tek çocuk ve iki kardeş olanlar beş ve daha fazla kardeş olanlara göre gelişimlerinin daha fazla desteklendiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 49- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	SS
Tek çocuk	12	4,00	,00
İki kardeş	78	4,13	,47
Üç kardeş	83	4,37	,84
Dört kardeş	44	4,09	,36
Beş ve daha fazla kardeş	33	4,30	,85
Toplam	250	4,22	,66

Tablo 50- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Suça Yöneltilme ve Cinsel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	4,15	1,04	2,48	,05
Gruplar içi	245	102,75	,42		
Toplam	249	106,90			

Tablo 51- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Suça Yöneltilme ve Cinsel istismar Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Tek çocuk	İki kardeş	Üç kardeş	Dört kardeş	Beş ve daha fazla kardeş
Tek çocuk	-	Fark yok	P<0.05	Fark yok	Fark yok
İki kardeş	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok	Fark yok
Üç kardeş	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok
Dört kardeş	Fark yok	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok
Beş ve daha fazla kardeş	Fark yok	Fark yok	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 50 incelendiğinde öğrencilerin kardeş sayılarına göre suça yöneltilme ve cinsel istismar alt boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hangi kardeş sayıları arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 49’da ortalamalar ve Tablo 51’de de sonuçlar incelendiğinde; üç kardeş olanlar tek çocuk olanlara göre daha fazla suça yöneltilme ve cinsel istismar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 52- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	SS
Tek çocuk	12	3,33	1,15
İki kardeş	78	3,60	1,45
Üç kardeş	83	4,43	2,38
Dört kardeş	44	3,93	1,58
Beş ve daha fazla kardeş	33	5,09	2,49
Toplam	250	4,12	2,02

Tablo 53- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	69,15	17,29	4,47	,00
Gruplar içi	245	949,25	3,88		
Toplam	249	1018,40			

Tablo 54- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Tek çocuk	İki kardeş	Üç kardeş	Dört kardeş	Beş ve daha fazla kardeş
Tek çocuk	-	Fark yok	Fark yok	Fark yok	P<0.05
İki kardeş	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok	P<0.05
Üç kardeş	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok
Dört kardeş	Fark yok	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok
Beş ve daha fazla kardeş	P<0.05	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 53 incelendiğinde öğrencilerin kardeş sayılarına göre ihmalkarlık ve duygusal tehdit alt boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hangi kardeş sayıları arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 52’de ortalamalar ve Tablo 54’de de sonuçlar incelendiğinde; beş ve daha fazla kardeş olanlar tek çocuk ve iki kardeş olanlara göre daha fazla ihmalkarlık ve duygusal tehdit yaşamaktadırlar.

Tablo 55- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	SS
Tek çocuk	12	4,00	3,05
İki kardeş	78	5,22	3,13
Üç kardeş	83	4,93	2,95
Dört kardeş	44	4,50	2,72
Beş ve daha fazla kardeş	33	4,10	3,19
Toplam	250	4,90	2,10

Tablo 56- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	24,71	6,18	,68	,60
Gruplar içi	245	2212,59	9,03		
Toplam	249	2237,30			

Tablo 56’da görüldüğü gibi, öğrencilerin eğitim istismarı puanlarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bir boyutlu varyans analizi (ANOVA) sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 57- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	SS
Tek çocuk	12	2,67	1,78
İki kardeş	78	4,22	2,79
Üç kardeş	83	5,18	3,30
Dört kardeş	44	5,00	2,94
Beş ve daha fazla kardeş	33	6,33	3,53
Toplam	250	4,88	3,15

Tablo 58- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	170,82	42,70	4,55	,00
Gruplar içi	245	2297,58	9,38		
Toplam	249	2468,40			

Tablo 59- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Tek çocuk	İki kardeş	Üç kardeş	Dört kardeş	Beş ve daha fazla kardeş
Tek çocuk	-	Fark yok	P<0.05	P<0.05	P<0.05
İki kardeş	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok	P<0.05
Üç kardeş	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok
Dört kardeş	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok
Beş ve daha fazla kardeş	P<0.05	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 58 incelendiğinde öğrencilerin kardeş sayılarına göre uygun olmayan kural ve destek alt boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hangi kardeş sayıları arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 57’de ortalamalar ve Tablo 59’da da sonuçlar incelendiğinde; beş ve daha fazla kardeşe sahip olanlar tek çocuk ve iki kardeşe göre, dört ve üç kardeşe sahip olanlar tek çocuğa göre daha fazla uygun olmayan kural ve destek yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 60- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Ailenin Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Düşük	43	13,70	4,07
Ortanın altı	39	12,90	5,19
Orta	80	9,26	3,08
Ortanın üstü	48	8,81	3,13
Yüksek	40	7,63	1,25
Toplam	250	10,24	4,12

Tablo 61- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	1237,28	309,32	25,34	,00
Gruplar içi	245	2990,84	12,21		
Toplam	249	4228,12			

Tablo 62- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Fiziksel İstismar Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Düşük	Ortanın altı	Orta	Ortanın üstü	Yüksek
Düşük	-	Fark yok	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Ortanın altı	Fark yok	-	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Orta	P<0.05	P<0.05	-	Fark yok	P<0.05
Ortanın üstü	P<0.05	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok
Yüksek	P<0.05	P<0.05	P<0.05	Fark yok	-

Tablo 61 incelendiğinde öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyine göre fiziksel istismar alt boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hangi gelir düzeyleri arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 60’da ortalamalar ve Tablo 62’de de sonuçlar incelendiğinde; düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre ve orta gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fiziksel istismar yaşamaktadırlar.

Tablo 63- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Ailenin Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Düşük	43	10,79	3,53
Ortanın altı	39	17,69	10,15
Orta	80	29,13	8,72
Ortanın üstü	48	30,06	7,05
Yüksek	40	33,88	3,65
Toplam	250	25,13	10,94

Tablo 64- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	16502,54	4125,64	76,00	,00
Gruplar içi	245	13299,36	54,28		
Toplam	249	29801,90			

Tablo 65- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Gelişimi Destekleme Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Düşük	Ortanın altı	Orta	Ortanın üstü	Yüksek
Düşük	-	P<0.05	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Ortanın altı	P<0.05	-	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Orta	P<0.05	P<0.05	-	Fark yok	P<0.05
Ortanın üstü	P<0.05	P<0.05	Fark yok	-	P<0.05
Yüksek	P<0.05	P<0.05	P<0.05	P<0.05	-

Tablo 64 incelendiğinde öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyine göre gelişimi destekleme alt boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hangi gelir düzeyleri arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 63’de ortalamalar ve Tablo 65’de de sonuçlar incelendiğinde; yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları düşük, ortanın altı, orta ve ortanın üstü gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla gelişimlerinin desteklendiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 66- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Ailenin Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Düşük	43	4,72	1,01
Ortanın altı	39	4,31	,86
Orta	80	4,08	,40
Ortanın üstü	48	4,10	,42
Yüksek	40	4,00	,00
Toplam	250	4,22	,66

Tablo 67- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	15,07	3,77	10,06	,00
Gruplar içi	245	91,83	,38		
Toplam	249	106,9			

Tablo 68- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Suça Yönelme ve Cinsel İstismar Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Düşük	Ortanın altı	Orta	Ortanın üstü	Yüksek
Düşük	-	Fark yok	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Ortanın altı	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok	Fark yok
Orta	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok
Ortanın üstü	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok
Yüksek	P<0.05	Fark yok	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 67 incelendiğinde öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyine göre suça yönelme ve cinsel istismar alt boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hangi gelir düzeyleri arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 66’da ortalamalar ve Tablo 68’de de sonuçlar incelendiğinde; düşük gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla suça yönelme ve cinsel istismar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 69- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Ailenin Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Düşük	43	6,42	2,23
Ortanın altı	39	5,41	2,63
Orta	80	3,33	,99
Ortanın üstü	48	3,25	,93
Yüksek	40	3,03	,16
Toplam	250	4,12	2,02

Tablo 70- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	426,97	106,74	44,22	,00
Gruplar içi	245	591,43	2,41		
Toplam	249	1018,40			

Tablo 71- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Düşük	Ortanın altı	Orta	Ortanın üstü	Yüksek
Düşük	-	Fark yok	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Ortanın altı	Fark yok	-	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Orta	P<0.05	P<0.05	-	Fark yok	Fark yok
Ortanın üstü	P<0.05	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok
Yüksek	P<0.05	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 70 incelendiğinde öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyine göre ihmalkarlık ve duygusal tehdit alt boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hangi gelir düzeyleri arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 69’da ortalamalar ve Tablo 71’de de sonuçlar incelendiğinde; düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla ihmalkarlık ve duygusal tehdit yaşadıkları görülmektedir.

Tablo 72- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Ailenin Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Düşük	43	4,63	2,91
Ortanın altı	39	4,62	3,02
Orta	80	4,24	2,76
Ortanın üstü	48	5,27	2,88
Yüksek	40	6,33	3,25
Toplam	250	4,90	2,10

Tablo 73- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	129,28	32,32	3,76	,07
Gruplar içi	245	2108,02	8,60		
Toplam	249	2237,30			

Tablo 74- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Eğitim İstismarı Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Düşük	Ortanın altı	Orta	Ortanın üstü	Yüksek
Düşük	-	Fark yok	Fark yok	Fark yok	Fark yok
Ortanın altı	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok	Fark yok
Orta	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok	P<0.05
Ortanın üstü	Fark yok	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok
Yüksek	Fark yok	Fark yok	P<0.05	Fark yok	-

Tablo 73 incelendiğinde öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyine göre eğitim istismarı alt boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hangi gelir düzeyleri arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 72’de ortalamalar ve Tablo 74’de de sonuçlar incelendiğinde; orta gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarının yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla eğitim istismarı yaşadıklarını ifade ettikleri saptanmıştır.

Tablo 75- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Ailenin Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Düşük	43	8,35	1,97
Ortanın altı	39	6,97	3,01
Orta	80	4,21	2,71
Ortanın üstü	48	3,23	2,21
Yüksek	40	2,43	1,17
Toplam	250	4,88	3,15

Tablo 76- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	1096,02	274,00	48,92	,00
Gruplar içi	245	1372,38	5,60		
Toplam	249	2468,40			

Tablo 77- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Uygun Olmayan Kural ve Destek Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Düşük	Ortanın altı	Orta	Ortanın üstü	Yüksek
Düşük	-	Fark yok	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Ortanın altı	Fark yok	-	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Orta	P<0.05	P<0.05	-	Fark yok	P<0.05
Ortanın üstü	P<0.05	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok
Yüksek	P<0.05	P<0.05	P<0.05	Fark yok	-

Tablo 76 incelendiğinde öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyine göre uygun olmayan kural ve destek alt boyutundan aldıkları puanlarda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hangi gelir düzeyleri arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 75’de ki ortalamalar ve Tablo 77’de ki sonuçlara göre; düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre, orta gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları ise yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla uygun olmayan kural ve destek gördüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 78- Cinsiyet Değişkenine Göre Engellenme Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kız	117	7,52	2,71	248	-1,10	,05
Erkek	133	8,23	2,84			

Tablo 78’de görüldüğü gibi yapılan bağımsız grup t testi sonucunda, öğrencilerin engellenme puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı, erkeklerin engellenme puanlarının kızların engellenme puanlarından yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 79- Cinsiyet Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kız	117	6,83	2,94	248	-1,49	,14
Erkek	133	7,38	2,84			

Tablo 79’da görüldüğü gibi, öğrencilerin otorite ilişkileri puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 80- Cinsiyet Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kız	117	4,81	1,86	248	-1,42	,16
Erkek	133	5,15	1,90			

Tablo 80’de görüldüğü gibi, öğrencilerin akran ilişkileri puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 81- Cinsiyet Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları İçin Yapılan t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kız	117	5,95	2,69	248	-,96	,34
Erkek	133	6,27	2,62			

Tablo 81’de görüldüğü gibi, öğrencilerin saldırganlık puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 82- Yaş Değişkenine Göre Engellenme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş	n	\bar{X}	SS
11	10	7,80	3,08
12	68	7,56	2,82
13	75	8,17	2,85
14	87	8,02	2,82
15	10	7,10	1,60
Toplam	250	7,90	2,80

Tablo 83- Yaş Değişkenine Göre Engellenme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	21,33	5,33	,68	,61
Gruplar içi	245	1927,97	7,87		
Toplam	249	1949,30			

Tablo 83’de görüldüğü gibi, öğrencilerin engellenme puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bir boyutlu varyans analizi (ANOVA) sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 84- Yaş Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş	n	\bar{X}	SS
11	10	7,50	2,80
12	68	6,46	2,83
13	75	7,17	3,06
14	87	7,59	2,79
15	10	6,80	2,83
Toplam	250	7,12	2,90

Tablo 85- Yaş Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	51,58	12,90	1,55	,19
Gruplar içi	245	2036,82	8,31		
Toplam	249	2088,40			

Tablo 85’de görüldüğü gibi, öğrencilerin otorite ilişkileri puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bir boyutlu varyans analizi (ANOVA) sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 86- Yaş Değişkenine Akran İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş	n	\bar{X}	SS
11	10	4,90	2,23
12	68	4,72	1,94
13	75	5,35	1,89
14	87	4,91	1,79
15	10	5,00	2,00
Toplam	250	4,99	1,89

Tablo 87- Yaş Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	15,14	3,79	1,07	,37
Gruplar içi	245	870,84	3,55		
Toplam	249	885,98			

Tablo 87’de görüldüğü gibi, öğrencilerin akran ilişkileri puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bir boyutlu varyans analizi (ANOVA) sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 88- Yaş Değişkenine Saldırganlık Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş	N	\bar{X}	SS
11	10	5,80	2,35
12	68	5,44	2,69
13	75	6,49	2,68
14	87	6,40	2,56
15	10	5,80	2,82
Toplam	250	6,12	2,65

Tablo 89- Yaş Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	50,77	12,69	1,83	,12
Gruplar içi	245	1701,63	6,95		
Toplam	249	1752,40			

Tablo 89’da görüldüğü gibi, öğrencilerin saldırganlık puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bir boyutlu varyans analizi (ANOVA) sonucunda, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 90- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Engellenme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	SS
Tek çocuk	12	5,50	,90
İki kardeş	78	7,19	2,41
Üç kardeş	83	8,65	2,94
Dört kardeş	44	7,43	2,37
Beş ve daha fazla kardeş	33	9,15	3,19
Toplam	250	7,90	2,80

Tablo 91- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Engellenme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	216,28	54,07	7,64	,00
Gruplar içi	245	1733,02	7,07		
Toplam	249	1949,30			

Tablo 92- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Engellenme Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Tek çocuk	İki kardeş	Üç kardeş	Dört kardeş	Beş ve daha fazla kardeş
Tek çocuk	-	P<0.05	P<0.05	P<0.05	P<0.05
İki kardeş	P<0.05	-	P<0.05	Fark yok	P<0.05
Üç kardeş	P<0.05	P<0.05	-	Fark yok	Fark yok
Dört kardeş	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok
Beş ve daha fazla kardeş	P<0.05	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 91 incelendiğinde öğrencilerin engellenme alt boyutundan aldıkları puanların kardeş sayısı açısından farklılaştığı görülmektedir. Hangi kardeş sayıları arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 90'da ortalamalar ve Tablo 92'de de sonuçlar incelendiğinde; iki kardeş, üç kardeş, dört kardeş ve beş ve daha fazla kardeşe sahip olanlar tek çocuk olanlara göre daha fazla engellenme yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 93- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	SS
Tek çocuk	12	5,08	1,68
İki kardeş	78	6,49	2,60
Üç kardeş	83	7,69	2,97
Dört kardeş	44	6,93	2,82
Beş ve daha fazla kardeş	33	8,18	3,19
Toplam	250	7,12	2,90

Tablo 94- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	146,44	36,61	4,62	,00
Gruplar içi	245	1941,96	7,93		
Toplam	249	2088,40			

Tablo 95- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Tek çocuk	İki kardeş	Üç kardeş	Dört kardeş	Beş ve daha fazla kardeş
Tek çocuk	-	Fark yok	P<0.05	Fark yok	P<0.05
İki kardeş	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok	Fark yok
Üç kardeş	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok
Dört kardeş	Fark yok	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok
Beş ve daha fazla kardeş	P<0.05	Fark yok	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 94 incelendiğinde öğrencilerin otorite ilişkileri alt boyutundan aldıkları puanların kardeş sayısı açısından farklılaştığı görülmektedir. Hangi kardeş sayıları arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 93'de ortalamalar ve Tablo 95'de de sonuçlar incelendiğinde; üç kardeş ve beş ve daha fazla kardeşe sahip olanlar tek çocuk olanlara göre otorite ilişkilerinde daha fazla öfke yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 96- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	SS
Tek çocuk	12	3,50	1,168
İki kardeş	78	4,55	1,77
Üç kardeş	83	5,24	1,85
Dört kardeş	44	4,93	1,77
Beş ve daha fazla kardeş	33	6,03	2,04
Toplam	250	4,99	1,89

Tablo 97- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	82,74	20,69	6,31	,00
Gruplar içi	245	803,24	3,28		
Toplam	249	885,98			

Tablo 98- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Akran İlişkileri Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Tek çocuk	İki kardeş	Üç kardeş	Dört kardeş	Beş ve daha fazla kardeş
Tek çocuk	-	Fark yok	P<0.05	P<0.05	P<0.05
İki kardeş	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok	P<0.05
Üç kardeş	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok
Dört kardeş	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok
Beş ve daha fazla kardeş	P<0.05	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 97 incelendiğinde öğrencilerin akran ilişkileri alt boyutundan aldıkları puanların kardeş sayısı açısından farklılaştığı görülmektedir. Hangi kardeş sayıları arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 96’da ortalamalar ve Tablo 98’de de sonuçlar incelendiğinde; beş ve daha fazla kardeşe sahip olanlar tek çocuk ve iki kardeş olanlara göre, üç kardeş ve dört kardeş olanlar ise tek çocuklara göre akran ilişkilerinde daha fazla öfke yaşadıkları ifade etmişlerdir.

Tablo 99- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Saldırganlık Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	SS
Tek çocuk	12	4,08	2,11
İki kardeş	78	5,74	2,61
Üç kardeş	83	6,48	2,61
Dört kardeş	44	5,80	2,71
Beş ve daha fazla kardeş	33	7,27	2,43
Toplam	250	6,12	2,65

Tablo 100- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	120,18	30,05	4,51	,00
Gruplar içi	245	1632,22	6,66		
Toplam	249	1752,40			

Tablo 101- Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Saldırganlık Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Tek çocuk	İki kardeş	Üç kardeş	Dört kardeş	Beş ve daha fazla kardeş
Tek çocuk	-	Fark yok	P<0.05	Fark yok	P<0.05
İki kardeş	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok	P<0.05
Üç kardeş	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok	Fark yok
Dört kardeş	Fark yok	Fark yok	Fark yok	-	Fark yok
Beş ve daha fazla kardeş	P<0.05	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 100 incelendiğinde öğrencilerin saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanların kardeş sayısı açısından farklılaştığı görülmektedir. Hangi kardeş sayıları arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 99’da ortalamalar ve Tablo 101’de de sonuçlar incelendiğinde; beş ve daha fazla kardeş olanlar tek çocuk ve iki kardeş olanlara göre, üç kardeş olanlar ise tek çocuk olanlara göre daha fazla saldırgan davranışlarda bulunmaktadır.

Tablo 102- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Engellenme Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Ailenin Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Düşük	43	10,07	2,77
Ortanın altı	39	9,46	2,90
Orta	80	7,34	2,53
Ortanın üstü	48	6,88	1,94
Yüksek	40	6,38	2,02
Toplam	250	7,90	2,80

Tablo 103- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Engellenme Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	466,30	116,58	19,26	,00
Gruplar içi	245	1482,10	6,05		
Toplam	249	1949,30			

Tablo 104- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Engellenme Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Düşük	Ortanın altı	Orta	Ortanın üstü	Yüksek
Düşük	-	Fark yok	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Ortanın altı	Fark yok	-	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Orta	P<0.05	P<0.05	-	Fark yok	Fark yok
Ortanın üstü	P<0.05	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok
Yüksek	P<0.05	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 103 incelendiğinde öğrencilerin engellenme alt boyutundan aldıkları puanların ailenin gelir düzeyi açısından farklılaştığı görülmektedir. Hangi gelir düzeyleri arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 102’de ortalamalar ve Tablo 104’de de sonuçlar incelendiğinde; düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla engellenme yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 105- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Ailenin Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Düşük	43	9,91	1,57
Ortanın altı	39	8,77	3,09
Orta	80	6,08	2,59
Ortanın üstü	48	6,06	2,29
Yüksek	40	5,88	2,27
Toplam	250	7,12	2,90

Tablo 106- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	643,11	160,78	27,25	,00
Gruplar içi	245	1445,29	5,90		
Toplam	249	2088,40			

Tablo 107- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Otorite İlişkileri Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Düşük	Ortanın altı	Orta	Ortanın üstü	Yüksek
Düşük	-	Fark yok	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Ortanın altı	Fark yok	-	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Orta	P<0.05	P<0.05	-	Fark yok	Fark yok
Ortanın üstü	P<0.05	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok
Yüksek	P<0.05	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 106 incelendiğinde öğrencilerin otorite ilişkileri alt boyutundan aldıkları puanların ailenin gelir düzeyi açısından farklılaştığı görülmektedir. Hangi gelir düzeyleri arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 105’de ortalamalar ve Tablo 107’de de sonuçlar incelendiğinde; düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre otorite ilişkilerinde daha fazla öfke yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 108- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Ailenin Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Düşük	43	6,74	1,18
Ortanın altı	39	5,95	1,99
Orta	80	4,59	1,70
Ortanın üstü	48	4,21	1,64
Yüksek	40	3,93	1,31
Toplam	250	4,99	1,89

Tablo 109- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Akran İlişkileri Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	255,82	63,96	24,87	,00
Gruplar içi	245	630,16	2,57		
Toplam	249	885,98			

Tablo 110- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Akran İlişkileri Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Düşük	Ortanın altı	Orta	Ortanın üstü	Yüksek
Düşük	-	Fark yok	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Ortanın altı	Fark yok	-	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Orta	P<0.05	P<0.05	-	Fark yok	Fark yok
Ortanın üstü	P<0.05	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok
Yüksek	P<0.05	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 109 incelendiğinde öğrencilerin akran ilişkileri alt boyutundan aldıkları puanların ailenin gelir düzeyi açısından farklılaştığı görülmektedir. Hangi gelir düzeyleri arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 108’de ortalamalar ve Tablo 110’da de sonuçlar incelendiğinde; düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre akran ilişkilerinde daha fazla öfke yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 111- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Saldırganlık Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Ailenin Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Düşük	43	8,47	1,03
Ortanın altı	39	7,38	2,32
Orta	80	5,28	2,63
Ortanın üstü	48	5,19	2,45
Yüksek	40	5,18	2,48
Toplam	250	6,12	2,65

Tablo 112- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Saldırganlık Puanları İçin Yapılan Bir Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kaynak	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	4	433,43	108,36	20,13	,00
Gruplar içi	245	1318,97	5,38		
Toplam	249	1752,40			

Tablo 113- Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Saldırganlık Arasındaki Fark İçin Yapılan Tamhane Testi

	Düşük	Ortanın altı	Orta	Ortanın üstü	Yüksek
Düşük	-	Fark yok	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Ortanın altı	Fark yok	-	P<0.05	P<0.05	P<0.05
Orta	P<0.05	P<0.05	-	Fark yok	Fark yok
Ortanın üstü	P<0.05	P<0.05	Fark yok	-	Fark yok
Yüksek	P<0.05	P<0.05	Fark yok	Fark yok	-

Tablo 112 incelendiğinde öğrencilerin saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanların ailenin gelir düzeyi açısından farklılaştığı görülmektedir. Hangi gelir düzeyleri arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Tablo 111’de ortalamalar ve Tablo 113’de de sonuçlar incelendiğinde; düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla saldırgan davranmaktadırlar.

Tablo 114- Öfke Tetikleyicilerinin Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata B	β	T	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	19,50	3,592	-	5,428	,000	-	-
Fiziksel İstismar	,695	,119	,324	5,822	,000	,733	,350
Gelişimi Destekleme	-,309	,059	-,382	-5,221	,000	-,770	-,318
Suçta Yönelme ve Cinsel İstismar	,764	,561	,057	1,362	,175	,449	,087
İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit	,393	,272	,090	1,445	,150	,694	,092
Eğitim İstismarı	,282	,108	,096	2,621	,009	,239	,166
Uygun Olmayan Kural ve Destek	,215	,201	,077	1,073	,284	,722	,069
R=,835 R ² =,698							
F(6,243)=93,461 p=,000							

Yordayıcı değişkenler olan fiziksel istismar, gelişimi destekleme, suça yönelme ve cinsel istismar, ihmalkarlık ve duygusal tehdit, eğitim istismarı, uygun olmayan kural ve destek değişkenlerinin toplam öfke tetikleyicileri puanı ile aralarındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, fiziksel istismar ile öfke tetikleyicileri arasında yüksek düzeyde pozitif bir ilişkinin ($r=0,73$) olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler kontrol edildiğinde bu iki değişken arasındaki korelasyon $r=0,35$ olmaktadır. Gelişimi destekleme ile öfke tetikleyicileri arasında ise negatif yönlü yüksek bir ilişki ($-0,77$) olduğu görülmektedir. Çünkü gelişimi destekleme arttıkça, öfke azalmaktadır. Yine diğer değişkenler kontrol edildiğinde bu iki değişken arasındaki ilişki katsayısı $r=-0,31$ olmaktadır. Fiziksel istismar ve gelişimi destekleme diğer değişkenler kontrol edildiğinde bile öfke tetikleyicileri ile orta düzeyde bir ilişki göstermektedir. Zaten regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde de sadece fiziksel istismar, gelişimi destekleme ve eğitim istismarının öfke tetikleyicileri üzerinde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahip oldukları görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir. İhmalkarlık ve duygusal tehdit, öfke tetikleyicileri ile yüksek sayılabilecek bir ilişki gösterse bile ($r=0,69$), diğer değişkenler kontrol edildiğinde bu ilişki katsayısı $r=0,09$ gibi oldukça düşük bir değere dönüşmektedir. Benzer şekilde uygun

olmayan kural ve destek ($r= 0,72$) iken $r= 0,06$ gibi oldukça düşük bir değere dönüşmektedir. Diğer değişkenlerin ikili korelasyon katsayıları ise her durumda düşük bir değerdedir. Aile içi istismara ilişkin tüm bu değişkenler birlikte, öğrencilerin öfke tetikleyici puanları ile yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=,835$ $R^2=,698$, $p<.01$). Tüm bu altı değişken birlikte, öfke tetikleyicilerine ilişkin toplam varyansın yaklaşık %70'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerden fiziksel istismar ($,324$) ve gelişimi destekleme ($-,382$) alt boyutları en yüksek yordama düzeyine sahip değişkenler olmaktadır (Tablo 114).

YORUM

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulguların yorumuna yer verilmiştir.

Araştırmanın **birinci amacı** doğrultusunda Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun Fiziksel İstismar, Gelişimi Destekleme, İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit, Eğitim İstismarı, Uygun Olmayan Kural ve Destek şeklindeki tüm alt boyutları ile Öfke Tetikleyicileri Ölçeği'nin Engellenme, Otorite İlişkileri, Akran İlişkileri, Saldırganlık şeklindeki tüm alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Çocuklardaki öfke duygusunun ve saldırgan davranışların birçok sebebi olabilir. Bu sebeplerden biri de çocuğun aile içi şiddete maruz kalmasıdır (Lambie, 2005; Malekpour, 2004; Szyndrowski, 1999). Literatür incelendiğinde, araştırma bulgularını destekleyen sonuçların olduğu görülmektedir. İstismara uğrayan çocuk ve ergenlerin akran ilişkilerinin zayıf olduğu, saldırgan davranışlarda buldukları, otorite ilişkilerinde problemler yaşadıkları çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur (Burack ve ark., 2006; Chapple, Tyler ve Bersani, 2005; Dekovic ve ark., 2003; Muller ve Diamond, 1999; Silver ve ark., 2000).

Çakıcı (2002) aile içinde fiziksel istismara uğrayan çocukların saldırganlık düzeylerinin, istismar sıklığı ile ilişkili olarak yükseldiğini ve bu çocukların öfkelerini daha zor kontrol ettiklerini belirlemiştir. Salzinger ve arkadaşları'nın (1993) fiziksel istismarın çocukların sosyal ilişkilerine etkisini araştırdıkları çalışmada; fiziksel istismara uğrayan çocukların yaşlıları ile ilişkilerinin daha zayıf olduğu, sınıfta sosyal statülerinin düşük olduğu ve yaşlıları tarafından dışlandıkları bulunmuştur. Ayrıca istismara uğrayan çocukların sınıf arkadaşları tarafından daha sert ve daha kolay kavgaya başlayan kişiler olarak değerlendirildikleri saptanmıştır.

Yvonne ve arkadaşları'nın duygusal istismar kapsamında ele alınan sözel/simgesel saldırının çocukların psikososyal gelişimi üzerindeki etkisini inceledikleri araştırma sonucunda çocuklarda saldırganlık, suçluluk ve kişiler arası ilişkilerde bozukluklar olduğu görülmüştür (Yvonne ve ark., 1991: 223-238).

Siegel ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan çalışmada cinsel istismara maruz kalan çocuklarda öfke, üzüntü ve endişenin üç önemli tepki olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Briere ve Runtz (1987) ve Brukner (1995)'in yaptıkları araştırmalarda da cinsel istismara uğrayan kişilerin sürekli, bastırılmış ve içe yöneltilmiş öfke düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Garbarino ve Garbarino'ya (1986: 8) göre “fiziksel istismara maruz kalan çocuk zorlukla bastırıldığı öfkenin ağırlığını taşır. Cinsel ve duygusal istismarda ise kırgınlığını ya da yetersizlik duygularının intikamını almaya çalışır”. Bu uzmanlar duygusal istismara hedef olan ergenlerin evden kaçma, antisosyal çetelere girme şeklindeki gösterdikleri tepkilerin altında yatan temel amacın ebeveyni protesto etmek ya da onlardan intikam almak olduğunu belirtmişlerdir.

Mc Carthy'ye göre (1990: 181-182) sürekli duygusal istismara maruz kalan çocuk ya da ergen iki tip tepki gösterir. Birinci tip tepkide çaresizlik içinde ağlamamak, kişilik bölünmesine uğramamak için bu davranışları içselleştirebilir, aileye bağlı olma duygusunu reddedebilir ve savunucu bir tutum içine girilebilir. İkinci tip tepkide ise çocuk ya da ergen bunu yapan aileye bağımlılık gösterebilir, onlarla özdeşleşip desteklerine ihtiyaç duyarken, öfke ve bağımlılığın bir arada bulunduğu bir ikilem yaşayabilir. Duygusal istismara uğrayan gençler çevreyle ve toplumla bütünleşmede sorun yaşayabilirler. Endişeye karşı toleransları düşük olduğu için tepkisel ve kışkırtıcı davranışlara yönelebilirler.

Araştırmanın **ikinci amacı** doğrultusunda; araştırma grubunu oluşturan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre istismarın 6 boyutu açısından fark olup olmadığı incelenmiştir.

“*Fiziksel istismar*” boyutu, cinsiyete, kardeş sayısına ve gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Erkek öğrencilerin fiziksel istismar düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Beş ve daha fazla kardeşe sahip olanlar ve üç kardeşe sahip olanların tek çocuktan daha fazla fiziksel istismar yaşadıkları saptanmıştır. Düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre ve orta gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları da yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla fiziksel istismar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Yenibaş (2002) tarafından yapılan araştırmada bu çalışmada elde edilen bulguları destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Fiziksel istismarın cinsiyet, kardeş sayısı ve algılanan gelir düzeyine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Erkeklerin, dört ve üstü kardeşe sahip olanların, düşük gelir düzeyindeki öğrencilerin fiziksel istismar düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

Kulaksızoğlu (1993) ise ergenlerle yaptığı çalışmada hem çocukluk hem de okul yılları boyunca erkeklerin kızlara oranla ve beş ya da daha fazla kardeşi olan ergenlerin daha fazla fiziksel istismara maruz kaldıklarını saptamıştır. Ziyalar (1993) tarafından 1991-1992’de darp nedeni ile Adli Tıp başvurular üzerinde yaptığı araştırmada 15-18 yaş arası erkeklerde darba uğrama sıklığının yüksek olduğu görülmüştür.

Yavuz ve arkadaşları’nın (2003) lise öğrencilerinde fiziksel şiddetin değerlendirilmesi amacıyla yaptıkları çalışmada ise bu araştırmada ve incelenen literatür kapsamındaki diğer araştırmalardan farklı olarak; kız öğrencilerin erkeklere kıyasla daha yüksek oranda aile içi fiziksel şiddetin hedefi olduğu tespit edilmiştir.

Çabuk etkisini gösterip çocuğu korkuttuğu için, en kısa yoldan istenilen amaca ulaşıldığı düşünülen veya istenmeyen olumsuz davranışların yapılmasına engel olduğu sanılan dayak, aile bireyleri tarafından sıkça kullanılan olumsuz bir ceza yöntemidir (Polat 2001). Toplumumuzda erkek çocukların “yaramaz, söz dinlemeyen çocuklar” olarak değerlendirilmesi ve dayağın disiplin yöntemi olarak

kabul edilmesi nedeniyle ebeveynlerin çocuklarını disipline etmek için fiziksel şiddete başvurdukları düşünülebilir. Ayrıca çocuk sayısının fazla olması ebeveynlerin şiddet kullanmasını hazırlayıcı risk faktörü olarak gösterilmektedir (Horton ve Cruise, 2001: 17). Düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerde para sıkıntısının yaşanması çok sayıdaki çocuğun ihtiyaçlarını karşılamayı zorlaştırabilir. Bu durumun yaratacağı stresin ebeveynin çocuklarını fiziksel istismara maruz bırakmasına sebep olabileceği düşünülmektedir.

“*Gelişimi destekleme*” boyutu ele alındığında kardeş sayısı ve ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılaştığı bulunmuştur. Tek çocuk ve iki kardeş olanların beş ve daha fazla kardeş olanlara göre gelişimlerinin daha fazla desteklendiği belirlenmiştir. Yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları düşük, ortanın altı, orta ve ortanın üstü gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla gelişimlerinin desteklendiği bulunmuştur.

İşmen (1999) tarafından yapılan çalışmada bu araştırma bulgularıyla tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Yenibaş (2002)’in araştırmasında da gelişimi destekleme boyutu kardeş sayısına ve algılanan gelir düzeyine göre farklılaştığı bulunmuştur. İki kardeş olanlar ile yüksek gelir düzeyinde olan ailelerde çocukların gelişimlerinin daha fazla desteklendiği tespit edilmiştir.

Ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin beslenme, eğitim, sağlık koşulları, sosyal yaşantı açısından yüksek standartlara sahip olması çocuklarının gelişimlerini desteklemelerine imkan sağladığı söylenebilir. Ayrıca tek çocuklar ailenin göz bebeği olan ve itina ile büyütülen çocuklardır. Tek çocuğun ebeveyni ise çocuğunu en iyi şekilde yetiştirebilmek için genellikle planlı bir şekilde tek çocuk sahibi olduğu ve bu nedenle çocuklarının gelişimlerini daha çok destekledikleri düşünülebilir.

“*Suçta yöneltme ve cinsel istismar*” boyutu ele alındığında ise kardeş sayısı ve ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılaşmaktadır. Üç kardeş olanların tek çocuk olanlara göre ve düşük gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın

üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla suça yönelme ve cinsel istismar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Yenibaş (2002) tarafından yapılan çalışmada bu araştırma bulgularıyla tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Polat'a (1997: 27) göre de cinsel istismar toplumun her kesiminde özellikle düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde görülür. Trepper ve ark. (1996)'nın ailenin demografik özellikleri, aile üyeleri arasındaki iletişim ve bağlılık, ailede psikolojik rahatsızlığı olan birinin olup olmaması ve eşler arası ilişki gibi değişkenler açısından cinsel istismar yaşanan ailelerin karakteristik özelliklerini inceledikleri çalışmada; ailelerin %17'sinin işsiz olduğu ve üçte birinin de düşük sosyo-ekonomik düzeyde olduklarını bulmuşlardır.

Literatürdeki diğer araştırma bulgularından farklı olarak bu çalışmada cinsel istismarın cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Aydemir (1994) tarafından yapılan araştırmada cinsel istismara maruz kalanların %57,6'sının kız, %42,4'ünün erkek olduğu saptanmıştır. Söz konusu ailelerin %43,2'si gecekonduda yaşamakta, %70,1'i kirada oturmakta ve %61,6'sı ise en fazla iki odalı evde oturmaktadır. Atamer (1998) ise cinsel istismara uğramış öğrencilerin %82'sinin kadın, %18'inin erkek olduklarını belirlemiştir.

"İhmalkarlık ve duygusal tehdit" boyutu da kardeş sayısı ve ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Beş ve daha fazla kardeş olanlar tek çocuk ve iki kardeş olanlara göre ve düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla ihmalkarlık ve duygusal tehdit yaşadıkları bulunmuştur.

Hart, Brassard ve Karlson (1996) yaptıkları araştırmada; duygusal istismarın düşük gelirli gruplar arasında yüksek gelirlilere göre yaklaşık beş kat, duygusal ihmalin ise dört buçuk kat daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Taşdelen (1995) ve Çeşmeci (1995) düşük sosyo-ekonomik seviyedeki ergenlerin daha fazla duygusal istismar algıladıklarını belirtmişlerdir. Kars (1996) tarafından Ankara'nın Keçiören ilçesindeki ilkokullarda yapılan araştırmada da, ailedeki çocuk sayısı arttıkça

duygusal istismarın arttığı saptanmıştır. Uzun'un (2002) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları duygusal istismar ile kendilik imgesi arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, üç ve üstü sayıda kardeşe sahip olan ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın tek kardeş olan ergenlerden daha yüksek düzeyde olduğunu saptamıştır.

Çocuk sayısı arttıkça ebeveynin her çocuğa ayırdığı zaman, ilgi ve bütçe azalabilir. Buna bağlı olarak ebeveynler çocuklarının tıbbi, fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayamayıp çocuklarını ihmal edebilirler. Düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ebeveynlerin maddi anlamda yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle çocuklarını ihmal ettiklerini farkına varmayabilirler. Bu durumun tam tersi olarak; Kağıtçıbaşı'nın (1990) gerçekleştirdiği "Çocuğun değeri" araştırmasında ise gelir düzeyi arttıkça ve ailedeki çocuk sayısı azaldıkça çocuğun sevgi sağlayıcı ve aileyi tamamlayıcı işlevi yani psikolojik değerinin önem kazandığını belirtmiştir.

Bununla birlikte; literatürdeki bazı araştırma sonuçları farklı bulgular ortaya koymaktadır. Örneğin; Vardar'ın (1994) ergenler üzerinde yaptığı araştırmada duygusal istismar açısından, düşük sosyo-ekonomik düzey ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki okul grupları arasında farklılık bulunmamıştır. Karaca'nın (2001) yaptığı çalışmada yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, ailenin ekonomik düzeyi değişkenlerine göre duygusal istismar puanları arasında farklılık bulunmamıştır. Becer (2004)'in duygusal istismarın 12-14 yaş arası ergenlerin benlik saygılarına etkisi araştırmasında da sosyo-ekonomik seviyenin duygusal istismar ile ilişkisi olmadığı saptanmıştır. Bulgulardaki bu farklılıklar kullanılan farklı yöntem ve ölçme araçlarından kaynaklanıyor olabilir.

"Eğitim istismarı" boyutuna bakıldığında yaş ve ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterdiği; ondört yaşında olanların oniki yaşında olanlara göre ve orta gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla eğitim istismarı yaşadıkları saptanmıştır.

Douvan ve Adelson (1958) tarafından yapılan araştırmada alt ve orta sınıf ailelerinde yukarı sosyal hareketlilik özlem ve çabaları olduğu bulunmuştur (Akt: Kuzgun, 2000: 105). Bireylerin pek çoğu buldukları konumdan daha üst bir konuma geçme çabası göstermektedirler. Orta gelir düzeyine sahip ebeveynlerin farklı sosyal hareketlilik beklentisine sahip olabilecekleri ve bu nedenle çocuklarının üst düzeyde mesleklere sahip olması için çocuklarını istismar ettikleri düşünölebilir. Ayrıca Ortaöğretim Kurumları Sınavı (OKS)'na girilen yaşın ondört olması da bu yaştaki çocukların daha fazla eğitim istismarı yaşamalarına neden olduğu söylenebilir.

“*Uygun olmayan kural ve destek*” boyutuna bakıldığında da kardeş sayısı ve gelir düzeyine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Beş ve daha fazla kardeşe sahip olanlar tek çocuk ve iki kardeşe göre, dört ve üç kardeşe sahip olanlar da tek çocuğa göre daha fazla uygun olmayan kural ve destek gördükleri bulunmuştur. Düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre, orta gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları ise yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla uygun olmayan kural ve destek gördükleri saptanmıştır.

Yenibaş'ın (2002) araştırmasında bu çalışmayı destekleyen sonuçlar bulunmuştur. Dört ve üstü kardeşe sahip olanların, düşük gelir düzeyindekilerin uygun olmayan kural ve destek düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Algılanan gelir düzeyi yükseldikçe uygun olmayan kural ve destek puanı da düşmektedir.

Çocuk sayısı arttikça ebeveynin çocuklarını kontrol etmeleri zorlaşabilir. Çocuklarını takip etmek için de bağımsızlıklarını sınırlandırıp uygun olmayan kural ve destek verebilirler. Düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ebeveynler çocuk gelişimi konusunda daha az bilgi ve bilince sahip olmaları nedeniyle çocuklarını yetiştirirken uygun olmayan tutum ve davranışlar gösterdikleri düşünölebilir.

Araştırmanın **üçüncü amacı** doğrultusunda; araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, ailenin gelir düzeyi açısından öfke tetikleyicilerinin 4 boyutu açısından fark olup olmadığı incelenmiştir.

“Engellenme” boyutu cinsiyet, kardeş sayısı ve gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Erkeklerin engellenme puanlarının kızların engellenme puanlarından yüksek olduğu saptanmıştır. İki kardeş, üç kardeş, dört kardeş ve beş ve daha fazla kardeşe sahip olanlar tek çocuk olanlara göre ve düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla engellenme yaşadıkları bulunmuştur.

Verona ve Curtin’in (2006) engellenme ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, bu araştırma sonucundan farklı olarak her iki cinsiyette de engellenme yaşandığını belirlemişlerdir.

Düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerde yaşanan maddi sıkıntılar nedeniyle çocukların birçok ihtiyacı yerine getirilememektedir. Çocuk sayısının fazla olması da ebeveynin her çocuğun ihtiyacını ayrı ayrı karşılamasını zorlaştırabilir. İstek, ihtiyaç ya da bir davranışın amaca ulaşmasının önlenmesi sonucunda ise engellenme meydana gelmektedir (Köknel, 1986). Bu çalışmada, öfkeyi tetikleyici bir etmen olan engellenmenin erkeklerde yüksek çıkması, erkeklerin kızlardan daha fazla öfkelerini gösterme eğiliminde olmalarından (Fabes ve Eisenberg, 1992) kaynaklanabilir.

“Otorite ilişkileri” boyutu ise kardeş sayısı ve ailenin gelir düzeyine göre farklılaşmaktadır. Üç kardeş ve beş ve daha fazla kardeşe sahip olanlar tek çocuk olanlara göre ve düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre otorite ilişkilerinde daha fazla öfke yaşadıkları tespit edilmiştir.

Jaycox ve Repetti (1993) de otorite ile olan çatışmaların çocuğun negatif davranışlarını artırdığını belirtmişlerdir (Akt: Scahrf, 2000). Brook ve ark. (2001)

tarafından yapılan araştırmada; anne-baba tutumlarının çocukların saldırgan davranışlarda bulunmasına etki edip etmediğini incelemişler, baskıcı, zorlayıcı ve kontrol edici tutuma sahip ve düşük gelir düzeyindeki ebeveynlerin çocuklarının saldırgan davranışlar gösterdiklerini saptamışlardır.

İlgili literatür incelendiğinde bazı araştırma sonuçları ise farklı bulgular ortaya koymaktadır. Watson ve ark.'nın (2004) çocukların saldırgan davranışlarda bulunmasına neden olan risk faktörlerini değerlendirdikleri araştırmada; bağlılığın az ve çatışmanın yüksek olduğu ailelerin ve sert disiplin kurallarına sahip ebeveynlerin çocuklarının öfke düzeylerinin yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ancak sosyo-ekonomik düzey, çocukların saldırgan davranışlarda bulunup bulunmamasında önemli bir risk faktörü olarak saptanmamıştır. Olmuş'un (2001) ise 15-17 yaş grubundaki 419 ergenle yaptığı çalışmada, ergenlerin öfke düzey ve tarzlarını, algıladıkları aile içi psikolojik örüntüler bağlamında incelenmiştir. Aile ortamında algılanan birlik-beraberlik duygusunun, ergenlerde sürekli öfke, içe ve dışa yönelen öfkeyi azaltıcı ve öfke kontrol davranışını da artırıcı bir etkiye sahip olduğu sonucu çıkmıştır. Aile ortamında algılanan denetimin ise ergenlerin sürekli öfke ve öfkelerini kontrol altında tutma davranışını güçlendirici etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ancak ergenin tek çocuk veya kardeş sahibi olması, öfke düzey ve davranışlarını etkileyen bir etmen olarak bulunmamıştır.

Çocuğun yetiştiği ailenin yapısı, genişliği, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi, çocuğun duygusal ve toplumsal gelişimini etkilemektedir (Yavuzer, 2000a:136). Düşük gelir düzeyine sahip ailelerde ekonomik güçlüklerin aile içinde yarattığı baskı ve gerginlik anne-babanın çocuğa olan tutumunu etkilediği, kalabalık aile ortamında yetersiz ilgi ve sevgi gören çocuğun da anne-babasına ve diğer yetişkinlere karşı öfke duyabileceği düşünülebilir.

"Akran ilişkileri" boyutu ele alındığında da kardeş sayısı ve ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Beş ve daha fazla kardeşe sahip olanlar tek çocuk ve iki kardeş olanlara göre, üç kardeş ve dört kardeş olanlar ise tek çocuklara göre ve düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta,

ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre akran ilişkilerinde daha fazla öfke yaşadıkları saptanmıştır.

Dumm (1996) tarafından yapılan çalışmada farklı sosyo- ekonomik düzeyden gelen 616 öğrencinin arkadaş ilişkileri karşılaştırılmıştır. Araştırmada düşük sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların arkadaş ilişkilerinin zayıf olduğu, düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocukların orta ve yüksek gelir düzeyindeki çocuklara göre daha fazla davranışsal, duygusal ve bilişsel problemler yaşadıkları bulunmuştur.

Fryxell ve Smith (2000) tarafından yapılan araştırmada; öfkeli öğrencilerin kişisel, sosyal ve aile özellikleri incelenmiştir. Öfke düzeyi düşük olan öğrencilerin destekleyici ve olumlu ebeveyn tutumuna sahip ailelerin çocukları oldukları ve düşük öfke düzeyine sahip öğrencilerin arkadaşları ile ilişkileri iyi iken yüksek öfke düzeyine sahip öğrencilerin arkadaşlık kurmada ve arkadaşlığı sürdürmede problem yaşadıkları bulunmuştur. Ancak bu araştırmadan farklı olarak; sosyo-ekonomik düzeyin akran ilişkilerinde etkili bir değişken olmadığı saptanmıştır. Araştırma bulgusundaki bu farklılık, kullanılan farklı yöntem ve ölçme araçları araçlarından kaynaklanıyor olabilir.

Çocuğun tek çocuk, ortanca veya büyük çocuk olup olmaması, kardeş sayısı, ailenin büyüklüğü, ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyesi çocuğun topluma uymasını, sosyalleşmesini etkileyen faktörlerdendir (Kulaksızoğlu, 2001: 83). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki anne-babaların yetersiz sosyal beceriye sahip olması, çocuğun iyi bir modelden yoksun olmasına ve böylece akran ilişkilerinin zayıf olmasına sebep olduğu düşünülebilir.

“Saldırganlık” boyutuna bakıldığında da kardeş sayısı ve ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Beş ve daha fazla kardeş olanlar tek çocuk ve iki kardeş olanlara göre, üç kardeş olanlar ise tek çocuk olanlara göre ve düşük ve ortanın altı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları orta, ortanın üstü ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarına göre daha fazla saldırgan davrandıkları bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde; araştırmanın saldırganlığın düşük gelir düzeyine göre farklılaştığı bulgusunun birçok araştırma bulgusu ile tutarlılık gösterdiği görülmektedir. Lissuzzo'nun (2005) anne-baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, düşük gelir düzeyindeki ailelerin çocuklarının saldırgan davranışlarda buldukları tespit edilmiştir. Andreas'ın (2004) ise aile işlevlerinin ve sosyal-bilişsel stillerinin okul çağı çocuklarındaki saldırgan davranışlara olan etkisini incelediği çalışmada düşük gelir düzeyindeki çocukların saldırganlık puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur.

Thompson, Kronenberger ve Johndrow (1992) düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen 4-12 yaş arası çocukların yüksek sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocuklara göre daha fazla içe ve dışa yönelik saldırgan davranışlarda bulduklarını saptamışlardır. Haapasalo ve Tremblay'ın (1994) düşük sosyo-ekonomik statünün yetersiz çocuk yetiştirme tutumlarına ve 6-12 yaş arası erkek çocukların saldırgan davranışlarına etkisini inceledikleri çalışmada düşük gelir düzeyinin önemli bir değişken olduğunu bulmuşlardır. Onyskiw ve Hayduk (2001) da 4-11 yaş arası çocukların saldırgan davranışlarını ailenin demografik özellikleri açısından değerlendirdikleri çalışmada düşük gelir düzeyindeki çocukların dışa yönelik saldırgan davranışlar gösterdiklerini saptamışlardır.

Düşük gelir düzeyi ile beraberinde yaşanan stres ve kısıtlı kaynakların çocuklarda saldırgan davranışlarda bulunma riskini artırdığı söylenebilir. Beslenme, sağlık, giyim gibi temel ihtiyaçların karşılanamaması ve kısıtlı kaynakların çok sayıdaki kardeşe bölünmesi, çocukların öfkelenmelerine sebep olduğu ve bu duygu durumunu dışa yansıtarak saldırgan davranışlar gösterdikleri düşünülebilir.

Araştırmanın **dördüncü amacı** doğrultusunda; Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu alt boyutlarının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin öfkelenmelerine neden olan tetikleyicileri yordama da anlamlı katkıları olup olmadığına bakılmıştır.

Fiziksel İstismar ve Gelişimi Destekleme alt boyutlarının öfke tetikleyicilerini en yüksek yordama düzeyine sahip değişkenler olduğu bulunmuştur. Fiziksel istismar ile öfke tetikleyicileri arasında pozitif yönlü, Gelişimi destekleme ile ise negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Nicholas ve Bieber'in (1996) ebeveynlerin destekleyici ve istismar edici yaklaşımlarının saldırgan davranışa etkisini araştırdıkları çalışmada, ebeveynleri tarafından fiziksel istismara uğramış çocukların saldırganlık puanlarının fazla olduğu bulunmuştur. Muller ve Diamond'un (1999) 1536 anne-baba ve 983 kolej öğrencisi ile yaptıkları araştırmada ise çocukluğunda fiziksel istismara uğramış anne-babalar ile fiziksel istismara uğrayan çocukların saldırganlık düzeyleri incelenmiştir. Çocukluğunda istismara uğramış ebeveynlerin ve fiziksel istismara maruz kalan çocukların saldırgan davranışlar gösterdikleri bulunmuştur.

İstismara uğrayan çocuklar saldırgan davranışlarda bulunmaya ve sosyal geri çekilmeye yöneldiklerinden arkadaş ilişkilerinde problem yaşamaktadırlar. Arkadaşlarına karşı kavgacı bir tutum gösteren çocuklar ise akranları tarafından reddedilmektedir (Chapple, Tyler ve Bersani, 2005).

Laub ve Lauristen (1998) çocuk istismarının, uygun olmayan çocuk yetiştirme tutumlarının, ebeveynin anti-sosyal davranışlarının ve rahatsız edici aile işlevlerinin çocuğun okulda akranlarına karşı öfkeli ve düşmanca tavırlar sergilemesinde belirleyici risk faktörleri olduğunu ifade etmektedirler (Akt: Scahrf, 2000). Cummings ve arkadaşları'nın (1994) yaptığı araştırmada, fiziksel istismara uğrayan ya da evdeki şiddete tanık olan erkek çocukların istismara uğramayan çocuklardan daha fazla annelerine karşı saldırgan davranışlar gösterdikleri ve öfkeli oldukları bulunmuştur (Akt: Cicchetti ve Sheree 2005) .

Çocuklarının gelişimlerini destekleyen ebeveynler ise çocuğun yaşına, gelişim düzeyine, yeteneklerine uygun görev ve sorumluluklar veren, ihtiyaçlarını dikkate alan, çocuklarının bağımsızca hareket etmelerini sağlayan bir tutum

içindedirler. Böyle ortamda bulunan çocukların olumlu kişiler arası ilişkiler geliştiren ve öfke duygusunu iyi kontrol eden bireyler olarak yetiştikleri düşünülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde yaşanan aile içi çocuk istismarı ile öfke tetikleyicileri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, öğrencilerin istismar yaşantılarını değerlendirmek için araştırmacı tarafından geliştirilen “Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu”, öfke tetikleyicilerini saptamak için “Öfke Tetikleyicileri Ölçeği” ve demografik özelliklerini belirlemek amacıyla da “Kişisel Bilgi Formu” veri toplama araçları olarak kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, İstanbul ilindeki 3 farklı ilköğretim okulunun 6, 7, 8. sınıflarında öğrenim gören 250 öğrenci olarak belirlenmiştir. Araştırmada, verilerin çözümü için frekans ve yüzdeler çıkarılmış, ilişkisel çözümler için Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayıları, değişkenler arasındaki farklılıkları belirlemek için Bağımsız Grup t Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Değişkenler arasında anlamlı farklılık bulunduğu durumlarda farkın yönünü belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan LSD ve Tamhane Testi kullanılmıştır. Ayrıca Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu alt boyutlarının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin öfkelenmelerine neden olan tetikleyicileri yordama da anlamlı katkıları bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla da Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlar aşağıda verilmiştir:

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun Fiziksel İstismar, Gelişimi Destekleme, Suça Yönelme ve Cinsel İstismar, İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit, Eğitim İstismarı, Uygun Olmayan Kural ve Destek şeklindeki tüm alt boyut puanları ile Öfke Tetikleyicileri Ölçeği'nin

Engellenme, Akran İlişkileri, Otorite İlişkileri, Saldırganlık şeklindeki tüm alt boyut puanları arasında ilişki olduğu saptanmıştır.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Fiziksel İstismar Boyutu puanları, öğrencilerin cinsiyetine, kardeş sayısına ve ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Erkek öğrencilerin fiziksel istismar düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Gelişimi Destekleme, Suça Yönelme ve Cinsel İstismar, İhmalkarlık ve Duygusal Tehdit, Uygun Olmayan Kural ve Destek Boyutu puanları, kardeş sayısı ve ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılık göstermektedir.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Eğitim İstismarı Boyutu puanları ise, yaş ve ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılık göstermektedir. Ondört yaşında olanların oniki yaşında olanlara göre daha fazla eğitim istismarı yaşadığı tespit edilmiştir.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Engellenme Boyutu puanları, cinsiyet, kardeş sayısı ve gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılık göstermektedir. Erkeklerin engellenme puanlarının kızların engellenme puanlarından anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Otorite İlişkileri, Akran İlişkileri, Saldırganlık Boyutu puanları, kardeş sayısı ve gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılık göstermektedir.

Aile İçi Çocuk İstismarı Ölçeği- B Formu'nun Fiziksel İstismar ve Gelişimi Destekleme alt boyutları en yüksek yordama düzeyine sahip değişkenler olarak bulunmuştur. Fiziksel istismar ile öfke tetikleyicileri arasında pozitif yönlü, Gelişimi destekleme ile ise negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Yapılan bu araştırmada; sosyo-ekonomik düzey ve kardeş sayısı, aile içi ocuk istismarı ve öfke tetikleyicilerinin belirlenmesinde önemli değişkenler olarak bulunmuştur. Alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye gidildikçe ve kardeş sayısı azaldıkça istismarın ve öfkeyi tetikleyen nedenlerin azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca yaş değişkeninin eğitim istismarı alt boyutunu ve cinsiyet değişkeninin de fiziksel istismar ve engellenme alt boyutlarını etkilediği bulunmuştur.

Bu sonuçlar doğrultusunda uygulamalara yönelik şu önerilerde bulunulabilir:

1) “Ana-Baba Okulları” yaygınlaştırılarak ocuk sahibi olmaya hazırlanan ve ocuk sahibi olan çiftlere ocuk gelişimi ve psikolojisi konularında seminer ve konferanslar düzenlenmelidir. Ayrıca anne-baba ve çocuklar arasındaki iletişimi kuvvetlendirmek ve anne-babaların ebeveynlik becerilerini desteklemek ve geliştirmek için eğitimler verilmelidir.

2) ğretmenlere ocuk istismarı ve ihmalinin belirtileri, müdahale ve bildirim konularında hizmet içi eğitimler verilmelidir.

3) Okullarda rehber öğretmenler tarafından öğrenciler ocuk Hakları konusunda bilinçlendirilmeli ve şiddete maruz kaldıklarında nerelere başvurabilecekleri ile ilgili bilgiler verilmelidir.

4) Televizyonlarda şiddet ve pornografik sahnelerin olduğu film ve diziler yayından kaldırılmalı; televizyon, gazete, radyo gibi kitle iletişim araçları toplumsal farkındalık kazandırmak için eğitici rol ve misyon üstlenmelidir.

5) ocuğa yönelik şiddetin erken dönemde saptanabilmesi için “ocuk İstismarı ve İhmalini Tanılama, İzleme ve Değerlendirme Ekiplerinin” olduğu merkezler kurulmalıdır. Bu merkezlerde Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, alışma Bakanlığı’ndan meslek mensupları ve gönüllü kişiler ve kuruluşlar birlikte

çalışmalıdır. Söz konusu ekipler tarafından, ev ziyaretleri yapılmalı, istismar ve ihmal açısından risk altındaki aile ve çocuklar tespit edilmeli ve aileler bilinçlendirilmelidir. İstismar ve ihmal davranışını ortaya çıkaran nedenler aileler ile paylaşılarak çözüm yolları için “danışmanlık hizmetleri” verilmelidir.

6) Çocuk Hakları Sözleşmesindeki yaptırımların yerine getirilmesi için, çocuk istismarı ile ilgili mevcut hükümlerin işlerliğinin artırılması ve gerekirse mevzuatta yapılacak değişikliklerin bir an önce yapılması gerekmektedir.

7) Türkiyenin farklı bölgelerinde daha geniş örneklem üzerinden elde edilecek veriler ile genel bir ülke profili hazırlanabilir.

KAYNAKÇA

Alantar, M. (1989). “Psychological Maltreatment: An Attempt of its Definition by Experts and its Assessment Among A Group of Adolescents”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Allen, J. (2001). **Travmatic Relationships and Serious Mental Disorders**. New York: Wiley.

Andreas, J. B. (2004). “Pathways of Risk and Resilience in the Development of Aggression in Children: The Role of Family Functioning and Children’s Social Cognitive Styles”. **Published Doctoral Dissertation**, Brandeis University, United States.

Ammerman, R. T., Hersen, M. (1990). **Children at Risk: An Evaluation of Factors Contributing to Child Abuse and Neglect**. New York: Plenum Press.

Aslan, S. H., Alparslan, Z. N. (1999). “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği’nin Bir Üniversite Öğrencisi Örnekleminde Geçerlik, Güvenirlik ve Faktör Yapısı”. **Türk Psikiyatri Dergisi**, 10, 275–285.

Asma, T. (2006). “Çocuk ve Medeni Hukuk”. **Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Atamer, A. A. (1998). “ Characteristics of Childhood Sexual Abuse Among Turkish University Students”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Atamer, A. A. (2005). “Çocuk İstismarı Tarama Anketi: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Hilgard, E. R. (1995). **Psikolojiye Giriş II** (Çev: Kemal Atakay, Mustafa Atakay, Aysun Yavuz). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Aydemir, T. (1994). “Cinsel İstismara Maruz Kalan Çocukların Adli Tıp Açısından İncelenmesi ve Korunması”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Aydın, B. (1996). **Çocuk Psikolojisinin Temelleri**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları.

Baumrind, D. (1995). **Child Maltreatment and Optimal Caregiving in Social Contexts**. New York: Garland Publishing, Inc.

Becer, E. (2004). “Duygusal İstismarın 12-14 Yaş Arası Ergenlerin Benlik Saygılarına Etkisi”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Berkowitz, L. (1989). “Frustration-Aggression Hypothesis: Examination and Reformulation”. **Psychological Bulletin**, 106, 59-73.

Berliner, L., Elliott, D. M. (1996). “Sexual Abuse of Children”. **The Apsac Handbook on Child Maltreatment**. (Ed: Briere, J., Berliner, L., Bulkey, J.A., Jenny, C., Reid, T.). London: Sage Publications.

Bernstein, P. D., Stein, A. J., Newcomb, D. M., Walker, E., Pogge, D., Ahluvalia, T., Stokes, J., Handelsman, L., Medrano, M., Desmond, D., Zule, W. (2003). “Development and Validation of a Brief Screening Version of the Childhood Trauma Questionnaire”. **Child Abuse and Neglect**, 27, 169-190.

Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N., Güneysu, S. (1991). “4 – 12 Yaşları Arasında 16.100 Çocukta Örselenme Durumları İle İlgili Bir İnceleme”. **Çocuk İstismarı ve İhmali**,

Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi. Ankara: Gözde Repo Ofset.

Bilgin, N. G., Toros, F., Çamdeviren, H., Şaşmaz, T., Mert, E. (2004). “Evde Fiziksel ve Sözel Olarak Cezalandırılan Çocukların Sosyodemografik Özellikleri: Prevelans Çalışması”. **Yeni Symposium**, 42, 131–139.

Briere, J. Runtz, M. (1987). “Post Sexual Abuse Trauma”. **Journal of Interpersonal Violence**, 2, 367–379.

Browne, K., Herbert, M. (1997). **Preventing Family Violence.** NewYork: John Wiley&Sons.

Brukner, K. H. (1995). “Anger and Dissociation in Survivors of Childhood Sexual Abuse”. **Published Master Dissertation**, Texas Woman’s University, Texas.

Buchanan, A. (1996). **Cycles of Child Maltreatment: Facts, Fallacies and Interventions.** NewYork: John Wiley&Sons.

Bulut, I. (1996). **Genç Anne ve Çocuk İstismarı.** Ankara: Bizim Büro.

Brook, J. S., Zheng, L., Whiteman, M., Brook, D.W. (2001). “Aggression in Toddlers: Associations with Parenting and Marital Relations”. **The Journal of Genetic Psychology**, 162, 228–242.

Burack, J. A., Flanagan, T., Peled, T., Sutton, H. Z., Zygmuntowicz, C., Manly, J.T. (2006) “Social Perspective-Taking Skills in Maltreated Children and Adolescents”. **Developmental Psychology**, 42, 207–217.

Büyüköztürk, Ş. (2004). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı.** Ankara: PegemAYayıncılık.

Byers, J. (1999). “Çocuk İstismarını Önleme: Önleyici Programlar ve Halk Eğitimi”. **Çocuk İstismarı ve İhmali**. (Der: Esin Konanç, İpek Gürkaynak, Ayten Egemen). Ankara: Ofset Tipo Matbaacılık.

Chapple, C. L., Tyler, K., Bersani, B. E. (2005). “ Child Neglect and Adolescents Violence: Examining the Effects of Self-control and Peer Rejection”. **Violence and Victims**, 1, 39–54.

Cicchetti, D. , Carlson, V. (1989). **Child Maltreatment. Theory and Research on the Causes and Consequences of Child Abuse and Neglect**. NewYork: Cambridge University Press.

Cicchetti, D., Sheree, L. T. (2005). “ Child Maltreatment”. **Annual Review of Clinical Psychology**, 1, 409-439.

Crozier, J. C., Barth, R. P. (2005). “Cognitive and Academic Functioning in Maltreated Children”. **Children and Schools**, 27, 197-207.

Cüceloğlu, D. (1998). **İnsan ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çakıcı, E. (2002). “Çocuk İstismarının Öfke-İfade Tarzına Etkisi”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çelik, İ. (2003). “Öfke Tetikleyicileri Ölçeği (Bir Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması)”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Çeşmeci, M. (1995). “Further Reliability and Validity Study of the Perceptions of Psychological Maltreatment Inventory for Adolescence”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Dekovic, M., Janssens, J., As, N. M. (2003). "Family Predictors of Antisocial Behavior in Adolescence". **Family Process**, 42, 223–235.

DiLaura, M. D. (2004). "Psychosocial Factors Associated with Types of Child Maltreatment". **Child Welfare**, 83, 69-100.

Dodson, F. (1997). **Çocuk Yaşken Eğilir**. (Çev: Seçkin Selvi). İstanbul: Özgür Yayınları.

Dumm, D. M. (1996). "Ethnicity and Socioeconomic Status in Elementary School: A Comparison of Children's Peer Relationships in Three Socioculturally Diverse Classroom Settings". **Published Doctoral Dissertation**, University of Michigan, Michigan.

Erickson, E., Egeland, B. (1996). "Child Neglect". **The Apsac Handbook on Child Maltreatment**. (Ed: Briere, J., Berliner, L., Bulkey, J. A., Jenny, C., Reid, T.). London: Sage Publications.

Ergin, D. (1995). "Ölçeklerde Geçerlik ve Güvenirlik". **Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 7, 125-148.

Fabes, A. R., Eisenberg, N. (1992). "Young Children's Coping With Interpersonal Anger". **Child Development**, 63, 116-128.

Famularo, R., Kinscherff, R., Fenton, T. (1992). "Psychiatric Diagnoses of Abusive Mothers: A Preliminary Report". **Journal of Nervous and Mental Disease**, 180, 658-661.

Finzi, R., Ram, A., Even, D. H., Shnit, D., Weizman, A. (2001). "Attachment styles and Aggression in Physically Abused and Neglected Children". **Journal of Youth and Adolescence**, 30, 769-787.

Freedman, J. L., Sears, D. O., Carlsmith, J. M. (1998). **Sosyal Psikoloji**. (Çev: Ali Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.

Fryxell, D., Smith, D. C. (2000). "Personal, Social, and Family Characteristics of Angry Students". **Professional School Counseling**, 4, 86–95.

Garbarino, J., Garbarino, A. (1982). **Maltreatment of Adolescents**. USA: National Committee For Prevention of Child Abuse.

Geçtan, E. (1996). **Psikanaliz ve Sonrası**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (2004). **İnsan Olmak**. İstanbul: Metis Yayınları.

Gelles, R. J., Conte, J. R. (1990). "Domestic Violence and Sexual Abuse of Children: A Review of Research in the Eighties". **Journal of Marriage and the Family**, 52, 1045-1059.

Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S. (2002). "Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler". **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, 24, 128–134.

Günçe, G. (1999). "Çocuğun Cinsel İstismarı". **Çocuk İstismarı ve İhmali**. (Der: Esin Konanç, İpek Gürkaynak, Ayten Egemen). Ankara: Ofset Tipo Matbaacılık.

Hart, S. N., Brassard, M. C., Karlson, H. C. (1996). "Psychological Maltreatment". **The Apsac Handbook on Child Maltreatment**. (Ed: Briere, J., Berliner, L., Bulkey, J.A., Jenny, C., Reid, T.). London: Sage Publications.

Haapasalo, J., Tremblay, R. E. (1994). "Physically Aggressive Boys From Ages 6 to 12: Family Background, Parenting Behavior and Prediction of Delinquency". **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 62, 1044-1052.

Horton, C. B., Cruise, T. K. (2001). **Child Abuse and Neglect. The School's Response.** New York: The Guilford Press.

Iwaniec, D. (1996). **The Emotionally Abused and Neglected Child.** UK: John Wiley Sons Ltd.

İşmen, E. A. (1993). "Duygusal İstismarın Liseli Ergenlerin Kendini Kabul Seviyelerine Etkisi". **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Marmara Üniversitesi, İstanbul.

İşmen, E., A. (1999). "Aile İçi Çocuk İstismarı". **Yayınlanmamış Doktora Tezi,** İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Justice, B., Justice R. (1990). **The Abusing Family.** New York: Plenum Press.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). **İnsan Aile Kültürü.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kara, B., Biçer, Ü., Gökalp, A. S. (2004). "Çocuk İstismarı". **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi,** 47, 140-151.

Karaca, N. (2001). "Duygusal İstismara Uğramış Ergenlerin Bazı Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi". **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Karasar, N. (1999). **Bilimsel Araştırma Yöntemi.** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kars, Ö. (1996). **Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları.** Ankara: Bizim Büro.

Kaynak, H., Hatipoğlu, N. (2006). "Çocuk İstismarı ve Ceza Hukuku". **Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım.** Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kılınç, H. (1999). “The Partial Norm Study of the Perception of Psychological Maltreatment Inventory for Adolescents”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Kolko, D.J. (1996). “Child Physical Abuse”. **The Apsac Handbook on Child Maltreatment**. (Ed: Briere, J., Berliner, L., Bulkey, J.A., Jenny, C., Reid, T.). London: Sage Publications.

Konaç, E. (1999). “Türk Hukuk Sisteminde Çocuk İstismarı ve İhmali”. **Çocuk İstismarı ve İhmali**. (Der: Esin Konaç, İpek Gürkaynak, Ayten Egemen). Ankara: Ofset Tipo Matbaacılık.

Korkut, S., Tüzün, B. (2001). “Ensest Olgularının Çocuğu Konumu ve Yasal Hakları Açısından Değerlendirilmesi”. **Adli Tıp Dergisi**, 15, 30-36.

Köknel, Ö. (1985). **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kulaksızoğlu, A. (2001). **Ergenlik Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kulaksızoğlu, A. (1993). “Bir Grup Gencin Ailede ve Okulda Karşılaştığı Bedensel Olarak Fena Muamele İle İlgili Bir Araştırma” **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 5, 87-96.

Kuzgun, Y. (2000). **Meslek Danışmanlığı: Kuramlar ve Uygulamalar**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Lambie, G. W. (2005). “Child Abuse and Neglect: A Practical Guide for Professional School Counselors”. **Professional School Counseling**, 8, 249–259.

Lewit, E. M. (1994). “Reported Child Abuse and Neglect”. **Future Child**, 4, 233-242.

Lissuzzo, A. D. (2005). "Parent Relationship Quality and Child Aggression: The Mediating Role of Family Functioning". **Published Doctoral Dissertation**, Illinois University, Chicago.

Lowenthal, B. (2001). **Abuse and Neglect The Educator's Guide to the Identification and Prevention of Child Maltreatment**. London: Paul H. Brookes Publishing Co.

Lynch, M. (1999a) "Çocuk İstismarı ve İhmali". **Çocuk İstismarı ve İhmali**. (Der: Esin Konanç, İpek Gürkaynak, Ayten Egemen). Ankara: Ofset Tip Matbaacılık.

Lynch, M. (1999b). "Çocuk İstismarının ve İhmalinin Önlenmesi". **Çocuk İstismarı ve İhmali**. (Der: Esin Konanç, İpek Gürkaynak, Ayten Egemen). Ankara: Ofset Tip Matbaacılık.

Malekpour, M. (2004). "Child Abuse: A Review Of Current Research". **Pakistan Journal of Psychological Research**, 19, 73-86.

Mc Carthy, James, B. (1990). "Abusive Families and Character Formation". **American Journal of Psychoanalysis**, 50, 181-186.

Muller, R.T., Diamond, T. (1999). "Father and Mother Physical Abuse and Child Aggressive Behaviour in Two Generations". **Canadian Journal of Behavioural Science**, 31, 221.

Mulryan, K., Cathers, P., Fagin, A. (2004). "How to Recognize and Respond the Child Abuse". **Nursing**, 34, 52-58.

Müdürrisoğlu, S. (2002). "Adolesan Döneminde Karşılaşılan İntihar Eğilimlerinde Aile İçi Duygusal ve Fiziksel İstismar İle Depresyonunun Etkileri". **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul.

Nicholas, K. B., Bieber, S. L. (1996). "Parental Abusive Versus Supportive Behaviors and Their Relation to Hostility and Aggression in Young Adults". **Child Abuse and Neglect**, 20, 1195-1211.

Oates, R. K. (1991). "Child Physical Abuse" **Case Studies in Family Violence**. (Ed: Ammerman, R.T., Hersen, M). New York: Plenum Press.

Olmuş, Ö. G. (2001). "Ergenlerin Aile İçi Psikolojik Örüntülere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi". **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Onur, B. (2000). **Gelişim Psikolojisi. Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm**. Ankara: İmge Kitabevi.

Onyskiw, J. E., Hayduk, L. A. (2001). "Processes Underlying Children's Adjustment in Families Characterized by Physical Aggression". **Family Relations**, 50, 376-386.

Oral G., İnanıcı, M. A, (2004). **Risk Altındaki Çocukların Saptanmasında Öğretmenin Rolü**. İstanbul: 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası.

Özmen, K. S. (2004). "Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları". **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 37, 27-39.

Öztürk-Kılıç, E. (1993). "Çocuk Cinsel İstismarının Psikiyatrik Yönleri" **Nöropsikiyatri Arşivi**, 30, 453-458.

Papalia, D. E., Olds, S. W., Feldman, R. D. (1987). **A Child's World: Infancy Through Adolescents**. USA: The McCraw-Hill Companies, Inc.

Patrick, J. C., Curtin, J. J., (2002). "Development and Validation of a Brief Form of the Multidimensional Personality Questionnaire". **Psychological Assessment**, 14, 150-163.

Polat, O. (1997). **Cinsel İstismar Nedir?** İstanbul: Analiz Yayınları.

Polat, O. (2001). **Çocuk ve Şiddet.** İstanbul: DER Yayınları.

Polat, O. (2004). **Klinik Adli Tıp: Adli Tıp Uygulamaları.** Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Renk, K., Phares, V., Epps, J. (1999). “The Relationship Between Parental Anger and Behavior Problems in Children and Adolescents”. **Journal of Family Psychology**, 13, 209–227.

Saunders, T. R., O’Brien, E. D. (1997). “Child Maltreatment: Case Studies in Assessment and Intervention”. **Psychotherapy**, 34, 498–508.

Salzinger, S., Feldman, R., S., Hammer, M. (1993). “The Effects of Physical Abuse on Children’s Social Relationships”. **Child Development**, 64, 169–187.

Scahrf, C. S. (2000). “Gender Differences in Adolescents Aggression: An Analysis of Instrumentally vs. Expressiveness”. **Published Doctoral Dissertation**, Central Michigan University, Michigan.

Scheid, J. M. (2003). “Recognizing and Managing Long-term Sequelae of Childhood Maltreatment”. **Pediatric Annals**, 32, 391.

Sexton, E. T. (1998). “Harmed Children: Delinquency, Child Abuse and School”. **Reclaiming Children and Youth**, 7, 95–99.

Siegel, J. M., Golding, J. M. (1990). Stein, J. A., Burnam, M. A., Sorenson, S., B. (1990). “Reactions to Sexual Assault: A Community Study”. **Journal of Interpersonal Violence**, 5, 229-246.

Silver, M. E., Field, T. M., Sanders, C. E., Diego, M. (2000). "Angry Adolescents Who Worry About Becoming Violent". **Adolescence**, 35, 663–670.

Szyndrowski, D. (1999). "The Impact of Domestic Violence on Adolescent Aggression in the Schools". **Preventing School Failure**, 4, 9–12.

Şahin, N. H. (1997). "Öfke: O Sizi Kontrol Edeceğine Siz Onu Kontrol Edin". **Türk Psikoloji Bülteni**, 3, 79-85.

Şahin, F., Beyazova, U. (2001). "Çocuğun Şiddetten Korunma Hakkı". **Milli Eğitim Dergisi**, 151.

Taner Y., Gökler B. (2004). "Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri". **Hacettepe Tıp Dergisi**, 35, 82–86.

Taşdelen, N. (1995). "Examination of the Effects of Perceived Psychological Maltreatment of Mothers on Adolescent's Self Concept, Emotional and Behavioral Problems and Academic Achievement". **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Tavşancıl, E. (2005). **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Teegen, F. (1991). "Çocukların Cinsel İstismarı". (Çev: Minu İnkaya). **Nöropsikiyatri Arşivi**, 28, 66-72.

Tercan, M. (1995). "Çocuğun Ana-Babası Tarafından İstismar ve İhmali". **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tezbaşaran, A. (1997). **Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu**. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

- Thompson, R. J., Kronenberger, W., Johndrow, D. (1992). "Behavior Patterns in Nonreferred Children: Replication of the Factor Structure of the Missouri Children's Behavior Checklist". **Journal of Clinical Psychology**, 48, 292-298.
- Topbaş, M. (2004). "İnsanlığın Büyük Ayıbı: Çocuk İstismarı". **TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni**, 3, 76-80.
- Topçu, S. (1997). **Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı**. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Tower, C. C. (2005). **Understanding Child Abuse and Neglect**. United States of America: Pearson Education, Inc.
- Trepper, T. S., Niedner, D., Mika, L., Barrett, M. J. (1996). "Family Characteristics of Intact Sexually Abusing Families: An Exploratory Study". **Journal of Child Sexual Abuse**, 5, 1-18.
- Tsaousis, I., Kerpelis, P. (2004). "The Traits Personality Questionnaire 5 (TPQue5) Psychometric Properties of a Big Five Measure". **European Journal of Psychological Assessment**, 20, 180-191.
- Uzun, ř. (2002). "Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar ile Kendilik İmgesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Vardar, B. (1994). "The Validity and Reliability of the Psychological Maltreatment Inventory for Adolescents". **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Veltkamp, L. J., Miller, T. W. (1994). **Clinical Handbook of Child Abuse and Neglect**. USA: International Universities Press.

Verona, E., Curtin, J. J. (2006). "Gender Differences in the Negative Affective Priming of Aggressive Behavior". **Emotion**, 6, 115-124.

Walker, C. E., Bonner, B. L., Kaufman, K. L. (1988). **The Physically and Sexually Abused Child. Evaluation and Treatment**. New York: Pergamon Press.

Walters, D. R. (1975). **Physical and Sexual Abuse of Children: Causes and Treatment**. London: Indiana University Press.

Watson, M. W., Fischer, K. W., Burdzovic A., Smith, K. W. (2004). "Pathways to Aggression in Children and Adolescents". **Harvard Educational Review**, 74, 404-431.

Yavuz, M. F, Atan, Y. K., Atamer, A., Gölge, Z.B. (2003). "Lise Öğrencilerinde Fiziksel Şiddetin Değerlendirilmesi: Okulda ve Ailede Karşılaşılan Şiddet ve Öğrencinin Kendi Uyguladığı Şiddet". **Adli Bilimler Dergisi**, 3, 39-47.

Yavuzer, H. (2000a). **Çocuk Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2000b). **Ana-Baba ve Çocuk**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yenibaş, R. (2002). "Aile İçi İstismarın Ergenin Umutsuzluk Düzeyi ile İlişkisi". **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yılmaz, G., İşiten, N., Ertan, U., Öner, A. (2003). "Bir Çocuk İstismarı Vakası". **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi**, 46, 295-298.

Yüksel, Ş. (1993). "İnsestin Tanınması ve Değerlendirilmesi". **Nöropsikiyatri Arşivi**, 30, 352-357.

Yüksel, Ş., Enderer, M., Baral, I., Öktem, Ö. (1994). “Cinsel İstismar Öyküsü Olan Bir Grup Ergende Tedavi Deneyimi”. **Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi**, 2, 361–365.

Yvonne, V., Straus, M., Gelles, J. R., Harrop, W. J. (1991). “Verbal Aggression by Parents and Psychological Problems of Children”. **Child Abuse and Neglect**, 15, 223-238.

Zeytinoğlu, S. (1991) “Sağlık, Sosyal Hizmet, Hukuk ve Eğitim Alanlarında Çalışanların Türkiye’de Çocuk İstismarı ve İhmali Sorunu ile İlgili Görüşleri”. **Çocuk İstismarı ve İhmali**. Ankara: Gözde Repro Ofset.

Ziyalar, N. (1993). “Çocukta Fiziksel İstismar ve Bunun Adli Tıp Açısından İncelenmesi”. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Kora, M. E., Alyanak, B. (2001). “Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmalinin Olası Sonuçları”. **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 2, 69–78.

EKLER

EK 1
KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Uygulanan bu kişisel bilgi formu, bireyleri tek tek değerlendirmek için değil, genel bir değerlendirme yapmak için hazırlandığından isminizi yazmanız gerekli değildir. Vereceğiniz yanıtlar gizli kalacaktır. Formun sonuçları bir araştırmada kullanılacaktır. Bu nedenle soruları atlamadan yanıtlamanız rica olunur.

Teşekkürler

1. Yaşınız:.....

2. Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek

3. Sizce ailenizin gelir düzeyi aşağıdakilerden hangisidir?

- () Düşük gelir düzeyi
- () Orta
- () Ortanın altı
- () Ortanın üstü
- () Yüksek gelir düzeyi

4. Kaç kardeşiniz?

- () Tek çocuğum
- () İki kardeşiz
- () Üç kardeşiz
- () Dört kardeşiz
- () 5 ve daha fazla kardeşiz

EK 2

AİLE İÇİ ÇOCUK İSTİSMARI ÖLÇEĞİ- B FORMU DENEMELİK FORM

Değerli katılımcı,

Bu araştırmada, anne-babaların çocuklara yönelik bazı davranışları hakkında bilgi edinmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda kişisel deneyimlerinizden yararlanmak istiyoruz.

Bu anket bir bilgi sınavı değildir. Hiçbir ifadenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Araştırmamız için kimliğiniz değil her ifadeye vereceğiniz samimi yanıtlarınız önemlidir. Size verilen bu forma kimliğinizle ilgili hiçbir şey yazmayınız, verdiğiniz cevaplar sadece araştırma amaçlı olarak kullanılacak, başka hiç kimse cevaplar üzerinde çalışmayacaktır.

Size sunulan her maddeyi okuduktan sonra madde de ifade edilen durumu yaşayıp yaşamadığınızı, yaşadınızsa hangi sıklıkla olduğunu aşağıda bir örneği verilen değerlendirme ölçeğindeki şıklardan birini işaretleyerek belirtin.

Hiçbir zaman yaşamadım	Bir kez yaşadım	Nadiren yaşadım	Sık sık yaşadım	Her zaman yaşıyorum

Yaşantılarınızı bizimle paylaştığınız için çok teşekkür ederiz.

Anne ve/veya baba tarafından;	Hiçbir zaman yaşamadım	Bir kez yaşadım	Nadiren yaşadım	Sık sık yaşadım	Her zaman yaşıyorum
1- Çocuğa sık sık "sen ne işe yararsın ki" denmesi					
2- Çocuğun suç işlemeye yöneltilmesi					
3- Çocuğa, cinsellikle ilgili, görmekten rahatsız olduğu şeyler göstermek					
4- Çocukla, cinsellikle ilgili eğitim amaçlı olmayan kaba konuşmalar yapılması					
5- Çocuğun kaba etine terlik vb. ya da elle vurmak					
6- Çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun spor aktivitelerine yönlendirilmesi					
7- Çocuğu tutarlı bir şekilde eğitmek ancak gerektiğinde esnek davranabilmek					
8- Çocukların kan davalarında suç işlemeye teşvik edilmeleri					
9- Çocuğun bir takım özelliklerini (alt ıslatma, sivilceler vb.) kullanarak onu başkalarının önünde rezil etmekle tehdit etmek					
10- Çocuğu itmek					
11- Çocuğun kulağını çekmek					
12- Çocuğa zaman ayırmak ve ortak etkinliklerde bulunmak					
13- Çocuğun yüzüne tokat atmak					
14- Alt ıslatma gibi durumları engellemek için çocuğun susuz bırakılması					
15- Çocuk herhangi bir işle uğraşırken gösterdiği çabaya saygı duymak					

16- Sistemsiz ve amaçsız çocuk yetiştirme tutumunun benimsenmesi					
17- Çocuğun cimciklenmesi					
18- Çocuğun gelişim dönemlerinin bilinmesi ve davranışların bu dönemlere göre ayarlanması					
19- Anne-babanın çocuğun cinsiyetinden memnun olmayıp bunu ona hissettirmeleri					
20- Çocuğun kendi kendine yetebilmesini sağlayacak deneyimlerinin desteklenmesi					
21- Çocuklara liselere giriş sınavına girme ve kazanma konusunda baskı yapılması					
22- Çocuklara okulda başarılı olmaları konusunda baskı yapılması					
23- Çocuğu omzundan, kolundan tutup sarsmak					
24- Çocuğun kendi kendini kontrol etmesini (İç disiplin geliştirmek) sağlamak yerine sosyal kontrolü ön planda düşünmek					
25- Çocuk bakımının, üzerinde düşünmeden geleneksel kurallara, alışkanlıklara bağlı olarak yapılması					
26- Erkek çocuğu penisini kesmekle tehdit etmek					
27- Ailede yolunda gitmeyen her şey yüzünden çocuğun suçlanması					
28- Çocuğun disipline etmek için değil intikam almak için cezalandırılması					
29- Çocuğun oda, bodrum vb. yerlere kapatılması					
30- Çocuğun başkalarının işledikleri bir suçu üstlenmesini istemek					
31- Çocuk hastalandığında gerektiği halde tıbbi bakımdan yoksun bırakılması					
32- Çocuğa anne-babası tarafından herhangi bir şekilde uyuşturucu verilmesi					
33- Aile bireylerinin ya da diğer kişilerin çocukla alay etmelerine göz yumulması					
34- Çocuğun gelişimini destekleyen fırsat ve ortamlar yaratmak					
35- Çocuk cinsellikle ilgili sorular sorduğunda yaşına uygun cevaplar verilmesi					
36- Çocuğun programsızca beslenmesi					
37- Çocuğun vücuduna, özel yerlerine onu utandıracak, rahatsız edecek şekilde dokunulması					
38- Çocuğa bir alet (saç fırçası, sopa, terlik, kayış vb) kullanarak vurmak					
39- İnsan vücudunun, cinselliğin kötü bir şeymiş gibi tanıtılması					
40- Çocuğun ağzına biber koymakla tehdit edilmesi					

EK 3
ÖFKE TETİKLEYİCİLERİ ÖLÇEĞİ

Sevgili Arkadaşlar,

Aşağıda bir takım olaylar verilmiştir. Sizden istediğimiz bu durumlar karşısında ne düzeyde öfkelendiğinizizi belirtmenizdir. Her bir ifadeyi okuyunuz ve size uygun gelen maddenin altına (X) işareti koyunuz. Doğru ya da yanlış cevap söz konusu değildir.

		Hiç öfkelenmem	Biraz öfkelenirim	Çok öfkelenirim
1.	T.V.'de çok sevdiğin bir program başladı. Fakat ailen ödevini yapman gerektiğini söyledi.			
2.	Arkadaşlarınla bir yere gitmek için sözleştin, fakat ailen gitmene izin vermedi.			
3.	Dışarıda biri ile kavga ettin, kavga ettiğin kişinin ailesinden biri gelip seni tokatladı.			
4.	Oyun oynarken arkadaşlarından biri sana yumruk atmaya çalıştı.			
5.	Ailenden biri seni aşağıladı.			
6.	Bir konuda konuşurken arkadaşlarından biri senin fikrini hoşgörü ile karşılamadı.			
7.	Öğretmenin seni aşağıladı.			
8.	Arkadaşlarından birisi sana meydan okudu.			
9.	Ailen yaptığın bir hatadan dolayı sana sürekli iğneleyici sözler söyledi.			
10.	Bir derste başarılı olduğuna inanıyorsun, fakat arkadaşın senin başarısız olduğunu söyledi.			
11.	Ailenden biri sana hakaret etti.			
12.	Arkadaşlarınla dışarı çıkmak istedin fakat ailen izin vermedi.			
13.	Biri sana tükürdü.			
14.	Dışarıda arkadaşlarınla beraberken, ailen eve gelmeni söyledi.			
15.	T.V. izlerken ailen odana gidip ders çalışmanı söyledi.			